

P 400(2)

1969 OKT 2. 1.

könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

lapja

19.

évfolyam

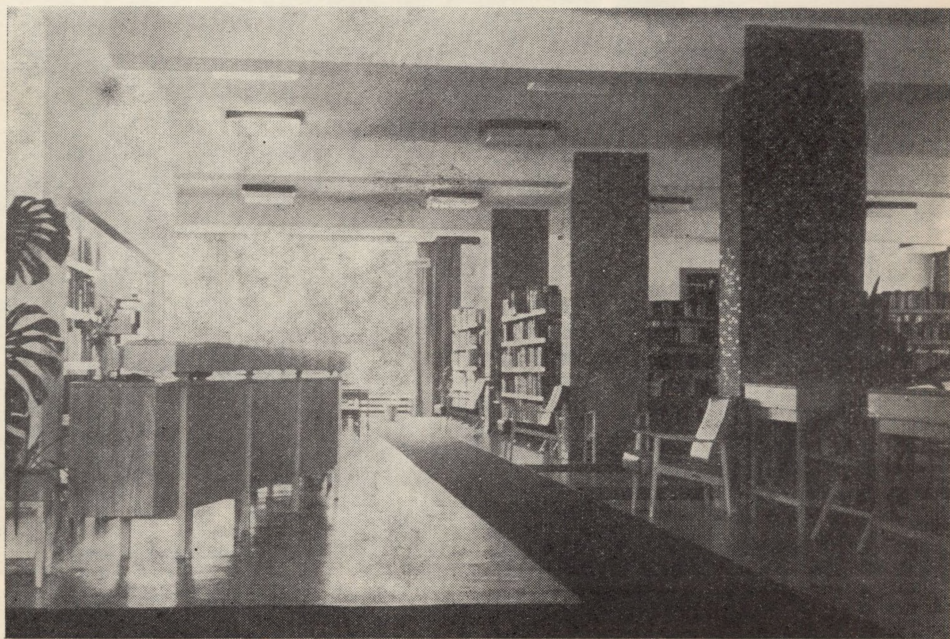
1969

október

10

Az új Kiskunhalasi Járási-Városi Könyvtár külső képe baloldalt a kölcsönzőtér, jobboldalt az olvasótér üvegfalával. A belső kép az előtérből készült: elől a kölcsönző pult, háttérben az olvasótér, jobboldalt a könyvkiválasztó tér látható (MTI Fotó és Magyarai János felv.)

t a r t a l o m

BERECZKY LÁSZLÓ: Beszélgetés a 85 éves Köhalmi Bélával	571
KAMARÁS ISTVÁN: Mennyit, miért és mit olvasnak a munkások?	577
ATANASE LUPU — VAJNOVSZKI KÁZMÉR: A közművelődési könyvtárak fejlődése a Román Szocialista Köztársaságban	582
MAJER SÁNDOR — NEMÉNYI LÁSZLÓ: Két évtized olvasók, könyvek között II.	585
Kiváló népművelők	590
SZABADOS LÁSZLÓ: Kiskunhalas új könyvtára	592
GÖNCZI IMRE: A szakszervezeti könyvtárosokra vonatkozó munkajogi kér- dések szabályozása	594
ISZLAI ZOLTÁN: Az V. Nevelésügyi Kongresszus tézisei és a könyvtárak... ..	596
Miről beszél még a könyvtári statisztika?	598
SZENTE FERENC: Falusi könyvtárosok között	603
A könyvtárak életéből (<i>Laczó Katalin, Lóky György, Bárdos Józsefné</i>)	606
Hírek	610
Szerkesztői üzenetek	610

kis bibliográfiák

Válogatás Kodolányi János műveiből (<i>Körtés Júlia</i>)	599
A tv színházi műsorához ajánljuk (<i>Körtés Júlia</i>)	600
Horgászoknak ajánljuk (<i>dr. Barna Béláné</i>)	601

t á j é k o z t a t ó

MÁNDY GÁBOR: A jubileumi évfordulók — és az olvasók	611
Kodolányi János 1899—1969 (<i>Katona Jenő</i>)	613
Berzsenyi ébresztése (<i>Tüskés Tibor</i>)	615

k ö n y v e k r ő l

Könyvsorozat az olvasóvá nevelés módszertanáról (<i>Szappanos Balázs</i>)	617
Új földrajzi kézikönyvek (<i>Csomor Tibor</i>)	620
A Minerva zsebkönyvek könyvtári olvasottsága (<i>Bényei Miklós</i>)	623
Írók világa (<i>Bozóky Éva</i>)	625

k é z i k ö n y t á r

Esztétikai kislexikon (<i>Szalay Károly</i>)	625
---	-----

Az NDK könyvtárügyének 20 éve (S. I.)	629
Az olvasók művelődési körei (Tóth Dezső)	630

bibliográfiák

Történelem, forradalom (Ónódy Miklós)	630
Könyvtári híradók	631
Könyvtári kiadványok	624, 632

A borító hátulján Varga Hajdú István illusztrációja
Tüskés Tibor: A déli part c. könyvéből

из содержания

- Ласло Беречки:* Интервью с лауреатом Кошцутской премии, профессором в отставке, товарищем Бела Кёхальми по случаю 85-летия со дня своего рождения (571);
- Иштван Камараш:* Сколько читают, почему читают рабочие? (Итоги общегосударственного обследования) (577);
- Атанасе Лупу—Казмер Вайновски:* Развитие массовых библиотек в Румынской Социалистической Республике (582);
- Ласло Собадош:* Новое здание уездной библиотеки Кишкунмалаша (592).

from the contents

- László Bereczky:* Interview with Béla Köhalmi, ret. professor of library science, Kossuth-prize holder, on his 85th birthday (571);
- István Kamarás:* How much, why, and what are workers reading? (Conclusions of a nation-wide survey) (577);
- Atanase Lupu — Kázmér Vajnovszki:* Development of public libraries in the Rumanian People's Republic (582);
- László Szabados:* The new building of the district library in Kiskunhalas (592).

aus dem inhalt

- László Bereczky:* Interview mit dem Kossuth-Preis ausgezeichneten Bibliothekar und Universitätsprofessor Béla Köhalmi, aus Anlass von seinem 85. Geburtstag (571);
- István Kamarás:* Wieviel, warum und was lesen die Arbeiter? (Die Erfahrungen einer Landesaufnahme) (577);
- Atanase Lupu — Kázmér Vajnovszki:* Die Entwicklung des allgemeinbildenden Bibliothekswesens in der Rumänischen Sozialistischen Republik (582);
- László Szabados:* Das neue Gebäude der Kreisbibliothek von Kiskunhalas (592).

cikkeink szerzői

- Bereczky László,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ mb. osztályvezetője; *Gönczi Imre,* a SZOT kulturális osztályának munkatársa; *Iszlai Zoltán,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Kamarás István,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Katona Jenő,* a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Atanase Lupu,* a bukaresti Állami Központi Könyvtár módszertani szolgálatának vezetője; *Májer Sándor,* a Székesfehérvári Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Mándy Gábor,* a Szolnoki Megyei Könyvtár munkatársa; *Neményi László,* a Székesfehérvári Megyei Könyvtár munkatársa; *Szabados László,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Szenie Ferenc,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Tüskés Tibor* író; *Vajnovszki Kázmér,* a bukaresti Könyvtári Szemle szerkesztője.

Könyvtáros

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25.449

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Katsányi Sándor, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Köhalmi Béla, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest, XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 258-066, 451-758.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin-körút 9—11. Telefon: 221-293.

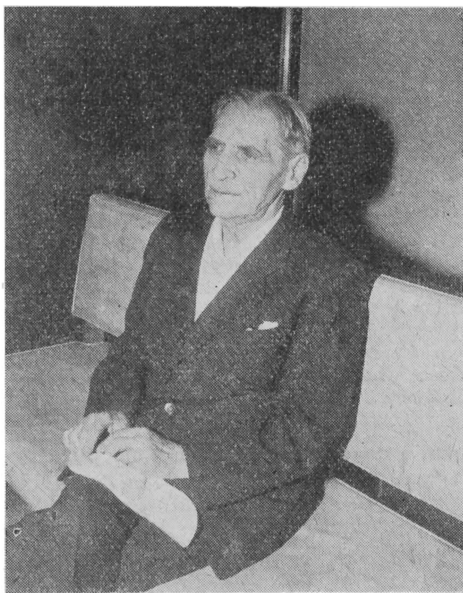
Terjeszté a Magyar Posta. Előfizethető a Fosta Központi Hírlap Irodánál, Bp., V., József nádor tér 1. Előfizetési díj: 1/2 évre 36 forint. Egyéni előfizetés a 61.238. sz., közületi előfizetés a 61.066. sz. csekk-számlára, átutalás az MNB 8. sz. fiókjánál vezetett folyószámlára.

69.3050 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

Beszélgetés a 85 éves Kőhalmi Bélával

A szakma „nagy öregje”, Kőhalmi Béla Kossuth-díjas könyvtáros, nyugalmazott egyetemi tanár október 11-én töltötte be 85. életévét. Számára az 1969-es év nemcsak a születési évforduló, hanem több jubileum esztendeje is: 60 éve kezdte a könyvtárospályát; 50 éve annak, hogy a Tanácsköztársaság világszínvonalú könyvtárpolitikát hirdetett meg, s a meghirdetők egyike Kőhalmi Béla volt.

Ha a könyvtárosok „Béla bácsi”-ről beszélnek, mindenki tudja, hogy őt emlegetik. És ő gyakran ad alkalmat ma is, hogy emlegessék: benne él a könyvtári életben, igyekszik lépést tartani vele, és ismeri problémáit. A közelmúltban megjelent nagy összefoglalása, „A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban 1945—1965” rövid idő alatt két kiadást ért meg. Munkája annál nagyobb teljesítmény, mivel a közelállók tudják róla, hogy látása az utóbbi időkben meggyengült, s szinte heroikus erőfeszítésre van szüksége szakmai tájékozottságának frissen tartásához. Ma is fiatalos szellemére és széles érdeklődési körére jellemző az alábbi kedves epizód: amikor Kovács Jánosnéval, a Szabó Ervin Könyvtár munkatársával együtt megérkeztünk hozzá, hogy elbeszélgessünk vele, és a Szabó Ervin Könyvtár számára szalagra rögzítsük hangját, első kívánsága az volt,

Az 1919. jún. 24-én megnyitott 6. sz. Főv. Szabó Ervin ker. könyvtár 50 éves jubileumi ünnepségén (Kovács Ferenc felv.)

hogy 12 óra 20 perckor közösen hallgassuk meg a „Ki nyer ma?” című zenei rejtvényműsort.

— Ezen próbálgatom az „erőmet” — mondotta —, van olyan műsor, amelyiknek megnyerném a díját, másikba belebuknék.

Tanúk vagyunk rá, hogy a nem könnyű zenei kérdések többségére azonnal választ adott, jóval megelőzve a versenyzőket.

Látogatásunk előtt húsz kérdést juttattam el hozzá. Olyan kérdéseket, amelyek végig követték a hosszú és tartalmas életutat, hogy annak tanulságait tudakolják.

— A kérdések nem rosszak — mondta Béla bácsi —, csak túlságosan nagy számúak és nincsenek eléggé megszerkesztve.

Az interjú arányos szerkezetéről ezért ő maga gondoskodott.

— Életkoromból 65 évet kell számitanom a munkára. Ez idő alatt hatszor kezdtem újra az életet. Az átmeneti korszakokra néhány év, a termékenyekre másfél-két évtizednyi jut. Ezek az újakezdések szigorúan tagolják munkásságomat. Az új korszakokból visszatekintve szinte nem is lehet ráismerni az előző emberre.

A legelső korszak a Városházán kezdődött, ahová napidíjasként kerültem 18 éves koromban. Az igazgatási munkával nem voltam megelégedve, tartalmasabb munkakörre vágyódtam, és már az első hónapok után tapogatództam a Fővárosi Könyvtár felé, amely az akkori hivatalom szomszédságában volt, és a Statisztikai Hivatal igazgatója alá tartozott. Szabó Ervin akkor még nem dolgozott a könyvtárban. Próbálkozásaim semmilyen eredménnyel nem jártak, mert a kicsiny hivatali könyvtár nem rendelkezett státusbeli állásokkal. Évek múltán ismételtam csak meg

kérésemet, amikor hallottam, hogy Szabó Ervin, akit addig csak írásából ismertem, szabadságáról visszatérve átveszi a könyvtár vezetését. 1903-tól 1909-ig, tehát hat éven keresztül várakoztam, de nem adtam fel a reményt, hogy mégis könyvtáros lehetek.

Fővárosi napidíjas korom első (1902—1905) éveiben érzelmes tárcanovellákat írtam, amelyek tartalmán ma már csak mosolyogni tudnék. Ezeket a novellákat a *Magyarország* előzékenyen és szorgalmasan közölte. Később a műfajt meguntam, és komolyabb olvasmányokra fordítottam szabad időmet. Közben a Jásziék vezetésével alakult Társadalomtudományi Társaság (elnök Pikler Gyula, alelnök Szabó Ervin) előadásait kezdtem hallgatni és mind több szociológiai és a szocializmus elméletével foglalkozó munkáit tanulmányoztam.

Abbahagytam hát a szépirodalmat, és mikor 1906. július 1-én a Budapesti Napló *Szabadgondolat* címmel naponta tudományos mellékletet csatolt a laphoz, ismeretlenül cikkeket küldtem a szerkesztőségnek. A nem nagy terjedelmű mellékletben egy-két hónapon belül három cikkem jelent meg. A harmadik után, amelynek *Hit és tudomány* volt a címe, szerkesztői üzenetre bukkantam, amelyben arra szólítottak fel, hogy keressem fel a szerkesztőséget, mert meg akarnak velem ismerkedni. A szerkesztőségben Jászi Oszkár fogadott, igen kedvesen, és meghívott a *Huszádik Század* összejöveteleire. Ezeket az összejöveteleken ismerkedtem meg *Szabó Ervinnel*, és elsírtam neki sok éves bánatomat arról, hogy próbálkozásaim ellenére sem sikerült a Fővárosi Könyvtárhoz áthelyeztetnem magam. Szabó Ervin, aki ismerte cikkeimet, természetesen kedvesen megígérte támogatását. De hát ez azt jelentette, hogy a polgármesternél és a tanácsnál kell kieszközölni számomra az állást, vagy magammal kell vinnem a státust az igazgatástól a könyvtárba. 1909-ben valami módon megoldódott a kérdés, és végre könyvtári szolgálatba kerültem.

Ez évtől datálódik könyvtári tevékenységem és a *második*, az igazi pálya kezdése. Az akkoriban felgyógyult Szabó Ervin akkor vette át a könyvtár vezetését. Rögtön olyan munkakört bízott rám, amely nagyon megtisztelő volt számomra.

— *Milyen volt a Fővárosi Könyvtár akkori helyzete és saját munkássága az első modern magyar közművelődési könyvtár alapjának lerakásában?*

— Ismeretes, hogy a tervezett nagy közművelődési könyvtár-palota ügye a fővárosi közgyűlés nagypolgári többségének magatartása folytán beláthatatlan időre elhalasztódott. Ellenben *Bárczy István* polgármester nagyon melegen támogatta *Szabó Ervinnek* azt a törekvését, hogy mintegy kárpótlásul a könyvtár központja jobb elhelyezést kapjon, és alkalmá legyen a könyvtár gárdájának, elsősorban *Szabó Ervinnek* arra, hogy a modern könyvtári törekvéseket alkotás formájában, szemléltető módon mutassa be a kutatóknak és a könyvtár olvasóinak. Az öreg Városháza első emeletén sínylő könyvtár helyébe új otthonként megkapta a gróf Károlyi utcai iskolaépület egész első emeletét és földszinti helyiségeit is. Ez az épület kellő átalakítások után alkalmassá vált arra, hogy benne nagy olvasótermet, külön folyóirattermet, külön kölcsönzőhelyiséget, ügyeletes könyvtárosi szobát és megfelelő raktárakat alakítsunk ki. A központi városházáról elköltözve egy évre be kellett zárni a könyvtárat, hogy a teljes átalakításon dolgozhassunk. *Szabó Ervin* a gyökeres újjászervezés során elrendelte a teljes állományrevíziót, az állomány alapos kiegészítését. A rekonstrukció új katalógushálózat kiépítésével és a kölcsönzési rendszer korszerűsítésével járt együtt. A feladat elvégzésével *Szabó Ervin* külön gárdát bízott meg. Ebben a gárdában *rám hárult a szakkatalógus, a betűrendes és a földrajzi katalógus kiépítése*. Minderre egy esztendő taptam. Vállalásom szerint 1914. május 1-én át kellett adnom a használható betűrendes és szakkatalógust. Szinte hiánytalanul sikerült is teljesítenem ezt a nagy feladatot.

— *A nagyarányú korszerűsítés mellett hogyan volt ereje arra is, hogy még 1913-ban megindítsa és szerkessze a maga korában igen modern törekvéseket tükröző Könyvtári Szemlé-t?*

— A *Bárczy*-rendszer jóvoltából ebben az időben, tehát az első világháború előtti években nem volt hiány olyan folyóiratokban, ahol *Szabó Ervin* és a könyvtár írómunkatársai cikkeiket, tanulmányaikat elhelyezhették. Példaként a *Huszádik Századot*, a *Városi Szemlé*t, a *Népművelés* című folyóiratot említhetem. Ezek mellé csatlakozott a *Könyvtári Szemle*. Az ambiciózus Lantos kiadó cég mindenképpen arra törekedett, hogy *Szabó Ervin* nevével indítsa könyvtári szaklapot. *Szabó Ervin* azonban nagy elfoglaltsága folytán nem vállalta ezt a feladatot, és azt ajánlotta, hogy forduljanak hozzám. Én boldogan vállalkoztam a szerkesztésre, különösen mikor megtudtam, hogy *Szabó Ervin* nemcsak áldását adja vállalkozásomra, de azt is megígérte, hogy munkatársa lesz a lapnak. A lap egészen 1917 végéig megjelent. Akkor a papírhány következtében a kiadók már nehezen juthattak nyersanyaghoz, és le kellett mondani a folytatásáról. 1918-ban azonban megjelent

a Könyvgyűjtők Évkönyve c. kiadvány, amelyben jegyzet említi, hogy kárpótlásul a Könyvtári Szemle előfizetői részére készült. Szabó Ervin többször írt a Szemle-ben. Ha kellett, vitacikket is, például a Magyar Történeti Bibliográfia ügyében elindult vitában. A folyóirat hasábjain sok könyvtári újdonságról volt szó. Elsősorban említeném azt a cikksorozatot, amely az akkori Magyarország jelentős magán-könyvtáiról, gyűjtőiről, törekvéseikről, könyvtárak kincseiről számolt be. Közülük nevezetes például az, amelyikből a nagyközönség első ízben értesült Todoroszku Gyula híres könyvtáráról. Ma ez a könyvtár egyik fő dísze, kincse a Széchényi Könyvtár régi magyar anyagának.

— *Professzor úr Tanácsköztársaság alatti tevékenysége egyenes következménye és betetőzése volt addigi munkásságának. Ezt a munkát és a nagyszerű terveket, amelyek megvalósítása már nem sikerülhetett, a magyar könyvtárosok jól ismerik és nagy tisztelettel adóznak előttük. Már csak azért is, mert közülük több még ma is megoldásra vár. Ezért e korszak helyett most inkább arról szeretném faggatni, hogyan alakult életének harmadik korszaka.*

— A harmadik újrakezdés 19 után, az emigrációban történt, ahol újságírónak kellett lennem. Nagyon mozgalmas 14 és fél esztendővé növekedett ez az egy-két évre elképzelt emigráció, amelyet 1920 elején választottam. A városközi „bűnözők” pöre 1920 március—áprilisára volt kitűzve, és én ez elől menekültem Bécsbe. Szerettem volna elkerülni a több évi börtönt. Annál is inkább, mert 1919 szeptemberében a Gyűjtőfogházban már négy hétig megismertem minéműségét. Az emigráció éveit alatt szerkesztettem a *Panoráma* című képes folyóiratot, munkatársa voltam a *Bécsi Magyar Újság*-nak és a német nyelvű *Die Bühne*-nek.

— *Mikor tért haza, és mivel foglalkozott a hazatérés utáni években?*

— 1934-ben jöttem haza. *Negyedszer* kellett új életet kezdenem. Senki nem állt szóba velünk, volt tizenkilencessel. Elfordultak tőlünk, ha az utcán találkoztunk. El is határoztam, hogy nem köszönök egyetlen ismerősömnek sem, nem akarom kitenni magam annak, hogy nem fogadják köszöntésemet. Egy-két mulatós esetem is akadt emiatt, Hóman Bálinttal, aki a Könyvtári Szemle munkatársa és az Egyetemi Könyvtár tisztviselője is volt, s akivel a kommún alatt is volt dolgom, a Zichy Jenő utcában találkoztunk. Én elmentem mellette, nem köszöntöttem, hisz én voltam az idősebb. Ő már akkor magas tisztséget viselt, de még nem volt miniszter. Köszönés nélkül ment el mellettem. Egyszer csak visszafordultam Hóman után, és ugyanabban a pillanatban ő is visszafordult utánam. Nem volt könnyű eltitkolnom hangos nevetésemet.

Nagyehezen kaptam munkát a Révai Lexikon szerkesztőségében, ahol Madzsar is dolgozott. A Nagy Révai 21. kötetének, a pótkötetnek és a Révai Kislexikonnak képes tábláit szerkesztettem, és egyéb belső munkákat végeztem. De hát ez a munka nem volt állandó jellegű, s újat kellett keresnem. 1935-ben a Rádióújságnál vállaltam szerkesztői munkát. A Rádióújság a Hungária Nyomdának volt a vállalkozása, és amelyen ellenzéki lapja a rádióstúdió lapjának, a Rádióéletnek. A lap igen gyenge nyomdai kiállításban jelent meg, igen-igen szegényes tartalommal. Bródyék, a Hungária tulajdonosai és Bíró Miklós, a neves nyomdász, akik felfogadták szerkesztőnek, a lap fellendítését várták tőlem. Ez három főszerkesztő kibőjtölése után sikerült is. Lassan leszoktattam a rossz cikkek írásáról a lap gyengébb munkatársait. 1935-ben a lap még csak 24 000 példányban jelent meg, viszont amikor a németek 1944-ben lerohanták az országot, már 146 000 volt a példányszám. Ezekben a napokban véget is ért rádiós korszakom.

A *Rádió Újság* számomra valóságos fedezék volt, mert itt nem bántottak. Elhittem magammal, hogy olyan folyóiratban, mint a *Századunk* (a Huszadik Század utóda) már vakmerőbb is lehetek. Elővettem a Bécsből magammal hozott iratokat, és megírtam a bécsi szocialista munkásság fegyveres leverésének (1934 február) történetét. A cikk következménye házkutatás lett. A házkutatás alatt nem voltam otthon, feleségem rendkívüli tapintata azonban szerencsésen leszerelte a detektíveket. Másik cikkem szintén a *Századunkban* jelent meg: újabb próbálkozás volt, hogy folytathatom-e az emigrációban megszokott harcos politikai publicisztikát. A cikk tulajdonképpen diplomáciai iratok ismertetése volt. A katolikus baszkok felkelését a spanyol polgárháború idején a német Condor-légió bombázói fojtották vérbé. A baszk-felkelés vezetői Londonba emigrálva Fehér könyvet adtak ki. Ezeket ismertettem, s már következett is a házkutatás, a detektívek a legszigorúbb fenyegetést hagyták hátra: a legközelebbi alkalommal már internálási paranccsal jelennek meg.

— *A felszabadulást követő rövid szerkesztői és újságírói periódust az ötödik pályakezdeként tarthatjuk számon?*

— Igen. Az ostrom után legelőször a Hungária Nyomdába látogattam el, amely akkor már tíz év óta naponta műhelyem volt. A Hungária Nyomda szedőgépei törmelékkel voltak beborítva. A szedők utoljára éppen a Hungária Irodalmi Lexikonon dolgoztak, amelynek én is szerkesztőségi tagja voltam. Révay József, a klasszikafilológia professzora szerkesztette és K. Havas Géza (meggyilkolták a fasiszták) volt a segédszerkesztője. Néhány nyomdással együtt vállalkoztunk arra, hogy kitisztítjuk a szedőtermet, a romok alól kiemeljük a szedést és összeállítjuk. Napokon keresztül a törmelék alól és a szedőgépekből szedegettük ki az álló szedést. A revízióra Révay Józsefet és engem kértek fel. A kefelevonatok ismeretében azonban nem vállalhattam a felelősséget a kész szedésért, hanem sok részt átalakítandónak ítéltém. Így vállalkoztam Révay Józseffel együtt a *Hungária Lexikon* átsimítására és átalakítására.

1945 májusa után a *Szabad Nép* munkatársa lettem, de ugyanakkor aktuálissá vált visszatérésem is a Fővárosi Könyvtárba. A régi, tizenkilences könyvtárosok helyén azonban már *Hajdú Henrik*, a nemrég elhunyt kiváló Ibsen-fordító és több egyébként kitűnő, de a könyvtári világban ismeretlen ember ült, az akkori szociáldemokrata alpolgármester intézkedése folytán. Ugyanakkor a könyvtárosok sürgették, hogy térjek vissza a könyvtárba. Úgy éreztem, hogy az új, demokratikus rendszer vezetőinek meg kell adniuk számomra a teljes elégtételt. *Dienes László* akkor még nem volt idehaza. Természetesen tartottam, hogy Dienes hazatérte esetén az igazgatói tisztség őt illesse. Mellette mint helyettese, szívesen dolgoztam volna. Így is lett, néhány hónap múlva Dienes László hazatért, és én helyettes igazgatója lettem a Szabó Ervin Könyvtárnak, amely akkor már újra fölvette ezt a nevet.

Ilyen volt tehát az újrakezdés, immár a *hatodik*. Innen kezdődik új korszaka a munkámnak, amelyben már sűrűbbek a könyvtári vonatkozású írások. Az első cikk, amelyet én a Társadalmi Szemlének, a párt új tudományos lapjának szántam, nem tudott ott helyet kapni. Majdnem hat hónapig hevertette a szerkesztő, mire visszavettem, és a Harrer Ferenc által szerkesztett *Városi Szemlében* jelentettem meg. Községi Könyvtárpolitika címmel 1947-ben különlenyomat formájában is megjelent. Új és nagyon lényeges ebben a tanulmányban az, hogy az egész ország könyvtárügyével foglalkoztam. Ráműtöttem arra, hogy a vidéki könyvtárügy megoldása elképzelhetetlen megszűnésű országos összefogás nélkül. A tanyákon ekkor közel egymillió ember élt, ma is még százezrek élnek. A tanyai gyerekek iskoláztatása ma is még megoldatlan, a tanyai világban élő felnőttek szellemi gondozása pedig olyan hatalmas feladat, hogy előfeltételének megteremtése országos összefogást és állandó gondoskodást kíván. Erre mutattam rá tanulmányomban. A bekötőutak létesítése elsődrendű feladat, a kulturális munka szempontjából is. Természetesen a közművelődési könyvtárügy többi érdemi kérdését is felvettem cikkemben, és amennyire lehet, megoldási javaslatot is tettem. Ezzel kívántam jelezni, hogy ezentúl nem érem már be azzal, hogy egyedül a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárral foglalkozzam, hanem az *egész ország könyvtárügye* a gondom. Így történt, hogy Dienes-sel egyetértésben, néhány esztendő múlva, 1950-ben, az *Országos Könyvtári Központba* mentem át. Dienes-sel megegyeztünk abban is, hogy mivel a Szabó Ervin Könyvtárat már könnyű régi fényes állapotába visszahelyezni, s ezt már az ott kiképzett régi munkaerővel is el lehet végeztetni, ő is követni fog az Országos Könyvtári Központba, hogy együtt oldjuk meg az ország közművelődési könyvtárügyének előbbre vitelét.

— Szeretném, ha vázolná OKK-beli tevékenységét. A *Könyvtártudományi Szemle*, a *Könyvtártudományi Beszámoló* c. referáló lapok, a *Szovjetunió és a népi demokráciák könyvtárügye* c. sorozat szerkesztéséről sok mindent tudunk, sokat írtak is. Kevésbé ismert az a tanító-oktató tevékenység, amelyet professzor úr úttörőként végzett akkoriban, mikor az egyetemen még alig nyert polgárjogot a könyvtárosok felsőfokú képzése.

— Az Országos Könyvtári Központban nagy és sok feladat futott össze, olyan feladatok is, amelyekre voltaképpen nem is gondoltam, mikor az OKK szolgálatába léptem. Mindjárt a kezdetkor örömmel vállaltam, hogy előadásokat tartok a könyvtári dolgozók számára. Alig egy éve indult az egyetemi könyvtáros oktatás, de én ezt a kört igyekeztem kiszélesíteni, és előadásaimat nemcsak az egyetemen tartottam meg, hanem a könyvtárosok szélesebb köreiből is, olyan könyvtárosok számára, akiknek nem volt módjuk arra, hogy az egyetemen padjaiba üljenek, de akikkel meg kellett beszélni sok olyan problémát, amelyet az új idők, az új társadalom igényei vetettek fel. Ilyen előadás-sorozat indult rendezésemben az ún. Vörös Akadémia épületében, a mai Technika Házában. A *szovjet könyvtárügyről* tartottam előadásokat. A szovjet könyvtárügyről, amelyről nagyon keveset tudtunk. Ezt a hiányt

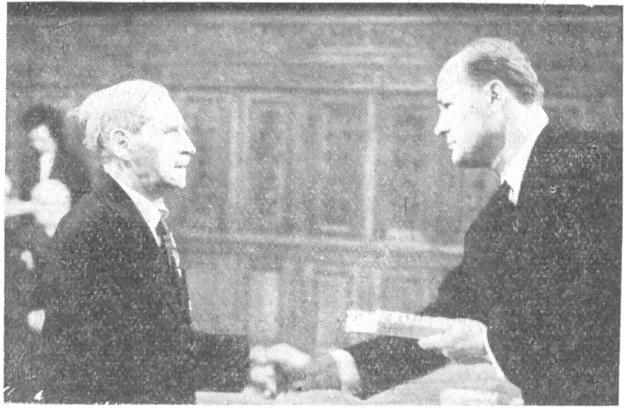
igyekeztem pótolni. Oroszul nem tudok, de mások segítségével megszereztem azt a forrásanyagot, amely szükséges és elengedhetetlen volt az előadásaimhoz.

A másik feladatkör az Országos Könyvtári Központ keretében a *nemzeti könyvanyag megmentése* volt. Ismeretes a 45 utáni nagy társadalmi mozgás, amelynek következményeként a könyvtárak nagy számban váltak gazdátlanná. Nem akadt központi szerv, amely e könyvtárak sorsával kellően törődött volna. Gazdátlanná vált például a feloszlott szerzetesrendek könyvtárainak anyaga, amelynek további sorsáról az OKK gondoskodott.

A mentés pénzügyi igényei elég nagyok voltak, mert a beszállítás, az ideiglenes, majd később a végleges elhelyezés költségei tetemes összegre rúgtak. Szerencsére kitűnő pénzügyi munkatársam, *dr. Wekerle Imre* segítségével kieszközöltem a Pénzügyminisztériumban a támogatást, és ez lehetővé tette raktárak bérlését, szállítóeszközök használatát, egyáltalán a fenyegetett könyvtárak megmentését. Sokszor megtörtént, hogy a régi könyvtárakat rejtő otthonokba könyvekre igényt nem tartó embereket telepítettek. Ilyen esetekben jó szóval, de szükség esetén hatósági erővel is közbe kellett lépniünk. Így történhetett csak, hogy — pontos számot nem tudnék mondani — hárommilliónál jóval több kötetnyi értékes könyvanyagot sikerült összegyűjteni, s olyan műemlékkönyvtárakat megmenteni, mint a keszthelyi, a zirci és a gyöngyösi műemlékkönyvtár. Sajnos, nem mindig sikerült célunkat elérni, de amit ez a kiváló könyvtárosokból álló kis gárda (*dr. Hajdú Elemérné*, *dr. Ürögdy Györgyné*, *dr. Borsa Gedeon*, *dr. Dörnyei Sándor*) végzett, mindenképpen elismerésre méltó.

— *Professzor úr a kezdettől fogva részt vesz az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács munkájában, s éveken át tevékenykedett a Széchényi Könyvtár Módszertani Osztályának (most Könyvtártudományi és Módszertani Központ) szaktanácsadójaként. Hogyan ítéli meg ezek tevékenységét, munkájuk eredményességét?*

— Az OKDT és a KMK együttműködésének legfontosabb termékeként tartom számon a *gödöllői bibliográfiai konferenciát*. Ezen a konferencián gondoltam először arra, hogy jó volna összefoglaló munkát írni azokról a törekvésekről, amelyek nagyobb részt a magyar bibliográfia fejlesztésére irányultak, és amelyekből kivette részét a Könyvtári Tanácson és a Könyvtártudományi és Módszertani Központon kívül a *Magyar Könyvszemle* is. (A Könyvszemlének ebben az időben már jó néhány éve egyik szerkesztője voltam.) A *Haraszthy Gyula* által sugallt ötletből és a bibliográfiai konferencia vitái alatt született meg a terve „*A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban 1945—1965*” című tudományos munkának, amelyet az Akadémia 1969. évi közgyűlése az első fokozat díjával tüntetett ki. Ez a könyv azonban nemcsak a bibliográfiával foglalkozik, hanem az is célja, hogy megmutassa a könyvtárosoknak: lezárult a könyvtárügynek az a korszaka, amikor a könyvtáraknak a tudományos élettől és a tudós olvasóközönséggel való elmélyült kapcsolata abban állott, hogy a könyvtáros kitűnő katalógusokat és kitűnő bibliográfiát ad a kutató kezébe. A tudományos tájékoztatásnak új korszaka van kialakulóban, amelyben a bibliográfiai szemle már nem elegendő a kutatók és olvasók tájékoztatására. Ez a gondolat táplálta bennem azt a törekvést, hogy bemutassam az utolsó húsz év könyvtári fejlődését, bibliográfiáival és egyéb értékes kezdeményezéseivel együtt, és figyelmeztessem a könyvtárosokat arra, hogy az új technika, az ún. atomkorszak, megkívánja a szakítást az egyoldalú bibliográfiai szemlélettel, vagyis, azzal a felfogással, mely a bibliográfiaiban és a katalógusban látja az olvasó kezébe adható legtekélyesebb műszert. Arra kívántam rávezetni a ma könyvtárosát, hogy szakítson ezzel az idejétmúlt szemlélettel, és próbálja megkeresni az újtát annak a könyvtári technikának, amely a könyvtári tevékenységet össze tudja házasítani a gépesített információ eredményeivel, eszközeivel.

Losonczi Pál, az Elnöki Tanács elnöke átadja a Munka érdemrend aranyfokozata kitüntetést Kóhalmi Béliának (MTI Fotó)

— Béla bácsi két ízben szerkesztette és jelentette meg a „Könyvek könyvét”. A nyilatkozók közül kinek a véleménye ragadta meg legjobban, és kinek a könyvvel kapcsolatos jóslatát igazolta a leginkább az idő?

— A *Könyvek könyvét* két ízben, két különféle tartalommal jelentettem meg. Első ízben 1918-ban. Ebben a *Nyugat* nagy nemzedéke vallott olvasmányairól. A második, az 1937-ben megjelent, *Az új könyvek könyve* c. antológia a még élő Nyugatosok írói mellé felsorakoztatta a Nyugat új nemzedékét és a fiatal írókat, olyanokat is, akik nem a Nyugat köréhez tartoztak. Arra a kérdésre, hogy a könyvek olvasása dolgában kinek a jóslatát vagy javaslatát igazolta az idő, nem tudnék válaszolni. Ellenben kerülő úton valamit mégis megvilágíthatok. A könyv funkciója az első világháború után megváltozott. Az első világháború előtti nemzedék, de még az első világháború alatti is, a könyvben harci fegyvert, saját gyönyörűségének, szellemi örömeinek gyarapítási forrását is látta. Az első világháború után ez a szerep megváltozott. Az irodalom tábora, az írók tábora az egész világon két szemben álló részre szakadt. Egyik oldalon azok állnak, akik az irodalmat még mindig nagy és szent dolognak tartják, a másik oldalon pedig akik tudatosan visszahátrékoznak az írás hatalmával — amennyiben persze ezzel egyáltalán rendelkeznek. Ez jut kifejezésre abban a két, előszó funkcióját betöltő tanulmányban, amelyet az első *Könyvek könyve* és az új *könyvek könyve* elé illesztettem. Az első tanulmány a könyvekkel együtt élő és a könyv örömeit élvező ember írása, a másik előszó olyan emberé, aki már aggodalommal nézi a merényletet, amelyet írótlal követnek el a szellem ellen.

— *Beszélgetésünk befejezésekképpen a könyv és könyvtár jövőjéről szeretnék feltenni egy kérdést, mivel egyesek az emberszabású könyv és könyvtár haláláról jövendölnek, s elparentálják a könyvtárakat.*

— Az bizonyos, hogy különösen egyes természettudományi diszciplínák esetében nem a szabványos elsődrendű forrásanyag, s ennek következtében nem a könyveket és folyóiratokat gyűjtő könyvtár az a kutatóhely, amely a szakemberek munkájához nélkülözhetetlen, hanem a laboratórium és a kísérleti műhely. A természettudományokban vannak olyan kisebb területek (például az elemi részecskék kutatása), amelyeknél rendszeresen megtörténik a részeredmények közlése az ezekkel a problémákkal foglalkozó szakemberek aránylag kis csoportjával, de nem folyóirat, hanem az ún. preprintek, vagy éppen távirati formájában. Ezt csak példának hozom fel arra, hogy a könyv és a folyóirat sok esetben nem elsődrendű fontosságú, az ismeretközlés szempontjából nem döntő forrás. De ezt a megállapítást nem szabad általánosítani. Én azt hiszem, hogy a *termékenyítő olvasás szokása* — valamint ennek mai és szokásos megjelenési formája, a folyóirat és a könyv — ezek mellett a modern segédesszközök mellett párhuzamosan *még nagyon sokáig élni fog*. És teljes bizonyossággal hiszem, hogy fejlődni fognak a könyvtárak is.

Bereczky László

KÖHALMI BÉLA MŰVEIBŐL

Köhalmi Béla: *Nincs nemzeti bibliográfiánk*. 1914. Lantos, 29 l.

Köhalmi Béla: *Könyvek könyve*. 87 magyar író, tudós, művész, közéleti ember és kiadó vallomása kedves olvasmányairól. 1918. Lantos, 248 l.

Mit olvassunk a szocialista irodalomból? 1919. Közoktatásügyi Népbiztosság, 16 l.

Az új könyvek könyve. (173 író, művész, tudós vallomása olvasmányairól.) 1937. Gergely, 398 l.

Hungária Irodalmi Lexikon. Szerk. Révay József, Köhalmi Béla. 1947. Hungária, 624 l.

Köhalmi Béla: *Községi könyvtárpolitika*. [1947]. 16 l. (Klny. Városi Szemle 33. évf.)

1848—1849 a *kisnyomtatványok tükrében*. A szabadságharc 100. évfordulójára a Főv. Szabó Ervin Könyvtárban rendezett kiállítás alkalmával. (Szerk. és bev. Köhalmi Béla.) 1948. 39 l. (A Főv. Szabó Ervin Könyvtár „Budapest” gyűjteményének bibliográfiái munkálatai. VI.)

Köhalmi Béla: *Könyvtártudományunk feladatai*. [1955]. Akadémiai, 353—380. l. (Klny. a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei 6. köt. 3—4. sz.)

Köhalmi Béla: *A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye*. Forrásgyűjtemény. Közzéteszi, bev. és jegyz. ell. —. ([Közread. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ.) 1959. XI, 211 l.

Köhalmi Béla: *Szabó Ervin, a könyvtáros*. (Ünnepi beszéd.) 1959. 10 l. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Tanulmányok. U. s. 5./28./)

Köhalmi Béla: *Bibliográfia* [1]—2. [Közread. az] Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. [1.] 140 l. 2. (Fejezetek a szakbibliográfiákról.) 95 l.

Köhalmi Béla: *A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye*. 1959. Gondolat, 259 l.

Köhalmi Béla: *A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban 1945—1965*. 1967. (Népművelési Propaganda Iroda. [4], 574 l. (Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács kiadványa 25. sz.)

Mennyit, miért és mit olvasnak a munkások?

A munkások olvasási szokásairól sem reprezentatív, sem az *Ugry Jenő* kutatásához hasonló — nem reprezentatív, de eléggé átfogó és megbízható képet nyújtó — vizsgálat nem készült, csupán néhány kisebb, egy-egy könyvtár vagy hálózat olvasótáborába tartozó munkások (mint *Dobos Piroska: A munkásolvasók irodalmi ízlése a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban*), illetve egy-két, különböző iparághoz tartozó üzemben dolgozók olvasási kultúráját vizsgáló felmérés (*Szentirmai László: Olvasáselemzés a Szegedi Ruhagyárban, Mándi Péter: A munkások és a könyv*). 1968 őszén a *Szakszervezetek Országos Tanácsának* megbízásából, anyagi és erkölcsi támogatásával a *Könyvtártudományi és Módszertani Központ* igénykutató csoportja országos reprezentatív felmérést végzett az ipari munkásság körében avval a céllal, hogy felderítse, mennyit, miért és mit olvasnak a munkások.

A vizsgálat módszere

Az eddigi vizsgálatok, felmérések, tanulmányok adatainak és megállapításainak tanulmányozása mellett adatainkat 2610, összesen körülbelül 2300 órás interjú anyagából nyertük. Az interjú vezérfonalát egy 8 oldalból és ugyanilyen terjedelmű mellékletből álló kérdőív alkotta. A kérdőívet az interjú-alanyok válasza alapján a kérdezőbiztosok töltötték ki.

Az állami iparban dolgozó munkásokat modellező mintasokaság 2610 főből állott, tehát *minden ötszázadik munkással találkozott* a kérdezőbiztosok. A nem, szakképzettség, iparág szerinti, valamint a földrajzi megoszlás arányait a rendelkezésünkre álló, többségükben 4—6 éves statisztikai adatok alapján alakítottuk ki, az üzemeknek és maguknak az interjúalanyoknak a kiválasztását a véletlenre bíztuk.

Az interjúkat 55 város, 60 község 550 üzemében a munkahelyeken készítették a kérdezőbiztosok, akiknek többsége főhivatású szakszervezeti könyvtáros volt. Nagyobb részük nem a saját üzemében készítette az interjúkat, így a kérdezetteknek mintegy 90 százaléka nem ismerte a kérdezőbiztos foglalkozását. A munkások döntő többsége érdeklődéssel vett részt a beszélgetésben, szívesen válaszolt a kérdésekre, annak ellenére, hogy azok megválaszolása sokuk számára életük egyik legnagyobb szellemi erőpróbáját jelentette. A válaszok őszinteségéről is igen kedvező tapasztalataink vannak. Az interjúra nem válaszolók aránya 1 százalék alatt volt.

Az alábbiakban — a kutatás eredményeit és módszereit részletesen ismertető kiadvány megjelenéséig — vizsgálatunk néhány fontosabb megállapítását szeretnénk közzétenni.

Mit olvasnak az újságokból?

Pontosabban: mit, milyen gyakorisággal olvasnak a napilapokból. Ez volt a sajtóolvasással foglalkozó kérdéseink közül a legfontosabb. Bebizonyosodott ugyanis a vizsgálatok adatainak elemzésekor, hogy *a könyv és a sajtóolvasás között szoros kölcsönhatás áll fenn*; az újságok, a könyvek, a folyóiratok egymásra épülő olvasási fejlettségi fokok jellegzetes olvasmányai, a magasabb szintű szépirodalmi és ismeretközpő könyvek olvasásához szükséges *témaérzékenység* az újságolvasás közben fejlődik ki; és végül a könyvolvasás érzékelhetően visszahat a sajtóolvasásra is. Az újságolvasás a munkások körében — szemben a folyóiratolvasással — eléggé elterjedt, 93 százaléku olvas napilapot, illetve olvasgat bele azokba, az egyes sajtóműfajok olvasásának gyakorisága azonban már nagymértékben különbözik. A sajtóolvasás tartalmi vizsgálata igen fontos az olvasási szokások alaposabb megismeréséhez, mert az újságolvasási szokások alapján már megbecsülhetjük a könyvolvasási igényeknek és az igények kielégítésének jellegét és szintjét. Ha egy újságcíkkfajta olvasásának maximális gyakoriságát 400-nak vesszük (vagyis ha azt minden munkás rendszeresen olvasná) akkor az egyes sajtóműfajok, rovatok, cikkkfajta olvasási gyakorisági sorrendje a következő (zárójelben rendszeres olvasók százalékarányát közöljük):

rendőrségi, bűnügyi hírek	317	(77%)
humor	297	(65%)
sport	273	(63%)
helyi vonatkozású hírek	243	(51%)
külföldi hírek	239	(50%)
politika	228	(48%)
elbeszélések, folytatásos regények	226	(52%)
„kis színes” hírek	224	(50%)
filmműsor	210	(48%)
képregény	207	(46%)

Ezeknek a cikkkfajtaknak olvasottsága átlagos vagy annál magasabb, náluk kisebb a különböző kulturális vonatkozású cikkek, a gazdasági hírek, a könyvismer-

tetések és a vezércikkek olvasottsága. (A sajtóolvasással foglalkozó fejezet részletesen foglalkozik a különböző neműek, korúak és iskolai végzettségűek sajtóolvasásának sajátosságaiival, s a különböző fajta sajtótermékek olvasottságának arányaival.) A legolvasottabb sajtótermékek a *Népszabadság* bizonyult, a munkások 52 százaléka olvassa, utána a *Nők Lapja* 32, az *Esti Hírlap* 28, a *Népszava* 25 százalékkal következik. A folyóiratolvasás — 10 százaléknyi olvasóval — a munkások körében még nem honosodott meg.

Mikor olvasott utoljára könyvet?

A kérdezés időpontjában az interjúalanyok 43 százaléka olvasott könyvet, 15 százaléku negyedévenként, 12 pedig egy éven belül (ezek nagy többsége évenként csak egy könyvet), 30 százaléku pedig nem olvasott a kérdezés időpontjától számított egy éven belül. A *Könyvkiadók és Terjesztők Tájékoztató Központjának* 1964-es felmérése (l. Mándi Péter: A könyv és közönsége. 1968. Közgazd. és Jogi, 294 l.) az olvasó munkások arányát 66 százalékbán jelölte meg. Ehhez képest az eltelt 4 és fél év alatt is tapasztalhattunk már érzékelhető fejlődést. (Hozzá kell tennünk, hogy a fenti arányok már — túlságosan is szigorúan — korrigált adatok.) A 30 százaléket kitevő nem olvasó mellett sem beszélhetünk azonban fenntartások nélkül 70 százaléku olvasóról, hiszen 12 százaléku mindössze évi egy könyvet olvasott, s kérdés, hogy esetükben beszélhetünk-e egyáltalán olvasásról, vagy inkább csak az olvasási készség esetenkénti kipróbálásáról. Bár inkább az utóbbi kategóriába sorolnánk őket, mégsem tagadhatjuk, hogy az ilyen esetleges találkozások a könyvvel rendszeres olvasás elindító lehetnek. A lehetőség fennállását bizonyítja, hogy ezek az évente egyszer olvasók az egyes újságcikkfajták olvasásának gyakoriságát illetően sok esetben közelebb állnak azokhoz az olvasókhoz, akik a kérdezés időpontjában is olvastak, mint azokhoz, akik egyáltalán nem olvasnak könyvet. Például a politikai híreket 228-as értékű gyakorisággal olvassák, s ez a mutató közelebb van a nagy valószínűséggel rendszeres olvasók ide vonatkozó adataához (253), mint a könyvet nem olvasókéhoz (179).

A könyvolvasók adatainak elemzése kimutatta, hogy milyen összefüggések vannak az olvasás gyakorisága és a nem, az életkor, az iskolai végzettség, a szakképzettség, a lakóhely, a szabad idő, a családi állapot között. Sikerült kimutatni például, hogy bár a szakképzettség és az iskolai végzettség között szoros kapcsolat tapasztalható, a *szakképzettség* és az ennek nyomán végzett munka által meghatározott *életforma* önmagában is ható tényező. Az azonos iskolai végzettségűek körében is a magasabb szakképzettségűek között található nagyobb arányban olvasók és rendszeres olvasók. A betanított munkások — a velük szemben támasztott társadalmi követelményrendszer kövekeztében — a szakmunkások szintjéhez állanak közelebb, a segédmunkások viszont erősen leszakadnak. A kiegyenlítődési folyamat még korántsem olyan gyors, mint az összesség fejlődésének üteme, s e téren még el vagyunk maradva például az olvasás arányában általunk már elhagyott NSZK-tól is.

Miért nem olvasnak?

A könyvet nem olvasók 55 százaléka a legtetszetősebb kifogást, az *időhiányt* jelöli a nem olvasás okául. Sok esetben ez valóban csak kifogás s valami más, kevésbé tetszetős okot takar, de a valóságos okok között is feltétlenül nagy súllyal szerepel, hiszen a nem olvasó férfiak 50 százaléka mellett a nők 65 százaléka, a családosok 58 százalékaival szemben a nőtlenek és hajadonok 42 százaléka, a gyerektelenek 41 százaléka mellett a gyerekesek 62 százaléka jelölte a nem olvasás okának az időhiányt.

A nem olvasók tekintélyes hányada látszólag olvasó volt egykor, hiszen mindössze 18 százaléku nem olvasott sohasem. Valódi lemorzsolódásról mégis csak a nem olvasók 10 százaléknál beszélhetünk, azoknál, akik a kérdezést megelőző években még olvastak.

Mi a véleményük a sok könyvű emberről?

Bár felmérésünk az olvasást nem az életmód egészében vizsgáló szociológiai kutatás volt, néhány kérdés erejéig avval is foglalkoztunk, milyen szerepe van a könyvnek, a néhyvtárnak és az olvasásnak a munkások életében mind a magatartás, mind a tényleges tevékenység síkján. A sok könyvvel rendelkező emberrel kapcsolatos válaszok alapján a munkásoknak az olvasással kapcsolatos, általában pozitív magatartásról győződhetünk meg, mivel a válaszolók 67 százaléka helyeslően nyilatkozott a sok könyvvel rendelkező emberről s csak 15 százaléku fejezett ki ellenszenvet iránta. Az ellenszenves magatartás ellenkező pólusának azonban nem a helyeslő, hanem a 16 százaléket kitevő mérlegelő magatartás bizonyult. A helyeslő magatartást tanúsító interjúalanyok — hasonlattal élve — nem nyitották ki azokat a képzeletbeli könyveket, sok esetben csak szobadísznek tekintették őket, míg a mérlegelő vála-

szok — „attól függ, hogy el is olvassa-e őket”, „attól függ, milyen könyvek azok” — már a könyv lényegi funkciójával voltak kapcsolatosak. A helyeslő válaszok aránya az iskolai végzettség és az olvasás gyakoriságának növekedésével az ellenszenves válaszok arányával csökken, míg a mérlegelő válaszok aránya növekszik. Az elitelő, helyeslő és mérlegelő válaszok aránya mintasokaságunk válaszaiban kedvezőbb volt, mint az 5 évvel ezelőtti nyugatnémet vizsgálat hasonló kérdéseire adott válaszoké.

Honnan szerzik be olvasmányaikat?

A munkás-olvasók 26 százaléka könyvtárból, 24 könyvesboltból, 16 ismerősöktől szerezte be, 15 százalék pedig saját könyvtárából vette ki az utoljára olvasott könyvet. Az utolsó olvasmányok forráshelyéről jól lehet következtetni általában a könyvbeszerzés forrásainak megoszlására, így arra is, hogy az *aktív könyvtárat olvasó munkások aránya 25–30 százalék*. Az iskolai végzettség növekedésével határozottan csökken az alacsonyabb szintű forrás, az ismerősöktől való kölcsönzés szerepe, s nő a könyvesbolti vásárlásé, a saját könyvtaré. De az a tény, hogy a könyvtári beszerzés az érettségizetteknél szerepel a legkisebb arányban, arra figyelmeztet minket, hogy sok esetben nem jön létre a legmagasabb szintű információnak és könyvbeszerzési forrásnak, a *könyvtárnak a használata*. További kutatásoknak kell majd tisztázniuk, milyen mértékben kell az olvasókban, a könyvtári szolgáltatásokban (az újdonságok megfelelő példányszáma!) vagy egyáltalán a könyvtári kultúrának, a könyvtár társadalmi szerepének elégtelen szintjében keresnünk ennek az aránytalanságnak az okát; vagy egyáltalán aránytalanságról van-e szó? Az üzem területén működő könyvtár létezéséről az összes munkások 86 százaléka tud, s állományukat — beleértve az egy-szeri kölcsönzést is — 34 százaléku használja. Az érettségizetteknek 10 százaléka, a rendszeres olvasóknak 12 százaléka nem tud a könyvtár létezéséről s csak 47, illetve 49 százaléku használja (vagy használta legalább egyszer) őket.

Miért olvasnak könyveket?

Az igények vizsgálata az olvasók által megjelölt és kiegészített 28 megadott igénytípus elemzésével történt. Az egyes típusok egymást vonzó és taszító tulajdonságait számarányokban is kifejeztük, s e számítások alapján a 28 igénytípust 8 kategóriába soroltuk. A különböző kategóriákhoz tartozó igénytípusokat a munkás olvasók a következő arányban vallották magukra jellemzőnek:

szórakozás, kikapcsolódás	84%
erkölcsi kérdésekkel kapcsolatos érdeklődés	76%
társadalmi aktivitás — kifelé fordulás	68%
ismeretszerzés	54%
önmagára ismerés	52%
elvágyódás — menekülés — boldogságkeresés	48%
presztizs	32%
az olvasás mint alapvető szükséglet	24%

A *szórakozás* kategória az értékesebb és a kevésbé értékes kategóriák között helyezkedik el, tehát semmiképpen sem rosszalló értelemben használandó kategória, hiszen magában foglalja a hobbiakkal kapcsolatos — főképp ismeretterjesztő — olvasmányokat is, s említésének aránya az iskolai végzettség növekedésével — ha csak néhány százalékkal is — emelkedik. Nem tartalmazza tehát a *szórakozás igénykate-gória* — az eddig általunk is ilyen természetűnek vélt — „gondoktól való menekülés” igénytípust, hanem az *aktivitás és az ismeretszerzés* igénykategóriákkal mutat erősebb kapcsolatot. A kifelé és a befelé forduló olvasási igények aránya a fentiek alapján kedvezőnek ítélnélhető, s bár az olvasásnak mint alapvető emberi szükségletnek a fel-ismerése még csak minden negyedik olvasó munkás esetében jelentkezik, többségük-nél kimutatható az *értékes kategóriákhoz* (aktivitás — kifelé fordulás, erkölcsi kér-désekkel kapcsolatos igények, ismeretszerzés) tartozó igényekkel olvasás indítéka. A lehetőségek világa tehát egészében véve kedvező képet mutatott, most már az volt a kérdés, *mekkora a távolság az igények és az igények kielégítése között*.

Mit olvasnak?

Az igények kielégítését három oldalról vizsgáltuk meg: melyek voltak a legutol-jára olvasott könyvek, mi az egyes könyvek olvasottságának aránya és mely könyvek nyújtottak maradandó olvasmányélményt.

Csaknem kétezer olvasó legutolsó olvasmányai 766 féle könyv között oszlottak meg. Az olvasott művek sokfélesége, terjedeleme-adatai kedvezőbbek, mint az 1962-es KSH felmérése. A 766 mű megoszlása természetesen korántsem egyenletes, s ha a leg-többször említett művek élmézőnyét nézzük, a kép jóval egyhangúbbá válik. A re-gényből készült filmek a kérdéses időpontjában történt bemutatása eredményezte, hogy az *Egri csillagok* nagy fölénnyel az élre került, 72 olvasó olvasta ezt a művet a

kérdés időpontjában vagy utolsó olvasmányként; míg a másodikként említett Jókai regényt (*A kőszívű ember fiai-t*) csak 27-en. Nagyon meggyőző példája ez a megfilmesített regények hatásának, hiszen egyébként a Gárdonyi regény olvasását csak a Jókai regény olvasásának arányában várhattuk volna, tehát csak néhány szavazatnyi „győzelme” számíthatunk A kőszívű ember fiai felett. Az 50 legolvasottabb művet 533 olvasó említi, ezek között 10 Rejtő, 7 Jókai és 6 Berkesi regény szerepel. 1962-ben még Jókai művei alkották a munkások összes olvasmányainak 12 százalékát, Jókai aránya most már csak 6 százalék volt. *Jókai hegemoniája tehát a munkások körében gyengült*, de ennek nem tudunk egyértelműen örvenezi, mert helyét csak részben foglalják el színvonalas, modern trónkövetelők, nagyobb részben Berkesi, Rejtő, Dallos regényei nyomultak előre.

Hiteles képet azonban sohasem alkothatunk az első tíz vagy ötven mű alapján, hiszen a csak néhányszor említett művek között van az értékeesebb művek sokkal nagyobb hányada. Ha tehát az összes utoljára olvasott művet csoportosítjuk értékeesebb és kevésbé értékes művek szerint, ismét valamivel kedvezőbb képet kapunk. A legutoljára olvasott művek 45 százaléka — ha a határt valahol a Jókai szintnél vonjuk meg — értékes szépirodalom, 38 százaléka lektűr, 10 százalék útleírás és ismeretterjesztő könyv. Az értékes szépirodalmi művek 46 százaléka romantikus (Jókai, Hugo, Sienkiewicz), 35 százaléka hagyományos felépítésű klasszikus (Tolsztoj, Balzac, Mann), 19 százaléka modern szépirodalom (Hemingway, Dürrenmatt, Sánta). Az 1964-es KTKK felméréshez képest megnőtt az élő szerzők aránya.

Mit szeretnek legjobban?

Az olvasói ízlést leghívebben a legjobbnak tartott, a legmaradandóbb élményt nyújtó olvasmányok tükrözik. Ezek sorában ismét Gárdonyi regényét találjuk az élen — de már a valódi népszerűségének megfelelő 381 említéssel — a második helyen álló „A kőszívű ember fiai” (237 említés) előtt. A még mindig nagy különbséget itt már aligha tulajdoníthatjuk a filmnek, sokkal inkább a gyermekkori alapélménynek, amit Gárdonyi regénye sokak esetében jelentett. A legtöbbször említett 20 legjobbnak tartott mű szerzői: Gárdonyi, Jókai, Hugo, Dumas, Berkesi, I. Shaw, Tolsztoj, Solohov, Mitchell, Fejes, Hemingway, Dold-Mihajlik, Dreiser és Verne. Az Elfújta a szél — az olvasó munkások 26 százaléka találkozott evvel a könyvvel — és a hasonló jellegű könyvek tehát még mindig hatást gyakorolnak a munkások ízlésére. Az első hetven mű között Fejesen, Berkesin és Passuthon kívül mai magyar írók nem találunk. Németh László és Szabó Magda művei mellett feltűnő Szilvási műveinek a hiánya a legkedvesebb olvasmányok között.

A munkás olvasók 83 százaléka értékes szépirodalmi művet is említ a legkedvesebb olvasmányai között, 57 százalék lektürt (ebből 16 százalék a krimi), 37 százalék inkább lektűr színvonalú ifjúsági regényt. Az értékes szépirodalmi művek 50 százaléka romantikus, 30 százaléka hagyományos felépítésű klasszikus, 20 százaléka modern szépirodalom. Az olvasó munkások 79 százaléka említ szerelmes és 69 százalékuk történelmi regényt, olyan regényeket, amelyekben inkább a cselekmény, a történet a fontos, s ezzel szemben 66 százalékuk morális, 57 százalékuk pedig társadalmi kérdésekkel foglalkozó regényeket. Ezen a téren is — most már kimondhatjuk — a munkások olvasási kultúrájának egészében megmutatkozó ellentmondásosság s az ezzel nem ellentétes, hanem a folyamatnak tulajdonképpen a másik oldalát képező *kiegyenlítődés jellemző*. Túlzás lenne tehát azt állítani, mint ezt egyesek sajtóvitákban tették, hogy a magyar munkásság nem neki való szellemi táplálékon él, s hogy az olvasás, az egykori mozgalmi fegyver most csupán az ártalmatlan szórakozás eszköze.

Az elemzésben az egyes témákkal foglalkozó és különböző formai, szerkezeti megoldású szépirodalmi művek olvasásának arányait, olvasóinknak demográfiai sajátosságait, továbbá egyes ismeretterjesztő művek és a szakirodalom olvasottságát is megvizsgáltuk.

Milyen szinten olvasnak?

A munkás olvasók ízlésszintjét és olvasói fejlettségének fokát öt különböző értékű és jellegű szerelmes vers, tíz különböző értékű regény rangsorolása és kedvelt olvasmányaik esztétikai értéke alapján kíséreltük meg alaposabban megismerni.

Az öt szerelmes vers közül a kérdezett olvasó munkások 42 százalékának Petőfi: *Szeretlek kedvesem* című verse, 20 százalékának József Attila *Ódá-ja*, 19 százalékának egy századeleji műdal, 12 százalékának József Attila: *Mikor az utcán átment a kedves* című verse tetszett a legjobban, s csak 7 százalékának a mai sláger-szöveg.

A rangsoroltatott tíz regényt 16 szakértővel, esztétával, kritikussal, irodalomtörténéssel közösen értékük sorrendjében állítottuk, s a szakértők sorrendjétől való

A 26. sz. Építőipari Vállalat dunaújvárosi munkásszállójának könyvtára (Kabáczy Szilárd felv.)

eltérés alapján „osztályoztuk” a munkás olvasók által megállapított sorrendeket. A szakértői és a munkás olvasó kollektívák sorrendjei a következőképpen alakultak:

TOLSZTOJ: Anna Karenina
 MANN: Buddenbrook ház
 HEMINGWAY: Akiért a harang szól
 MÓRICZ: A boldog ember
 SANTA: Hűsz óra
 ZOLA: Germinal
 JÓKAI: A kőszívű ember fiai
 DUMAS: Gróf Monte Cristo
 REJTŐ: Piszkos Fred
 BERKESI: Sellő a pecsétyúrún

JÓKAI: A kőszívű ember fiai
 TOLSZTOJ: Anna Karenina
 HEMINGWAY: Akiért a harang szól
 DUMAS: Gróf Monte Cristo
 BERKESI: Sellő a pecsétyúrún
 ZOLA: Germinal
 MÓRICZ: A boldog ember
 MANN: Buddenbrook ház
 SANTA: Hűsz óra
 REJTŐ: Piszkos Fred

A két rangsor között két nagy különbséget tapasztalhatunk: az egyik a szerzők eltérő sorrendje, a másik a rangsoroltak egész mezőnyének a skálán való eloszlása. A szakértők egy eset kivételével — Móricz és Santa regényei — impozáns egyértelműséggel helyezték egymás fölé, szinte egységnyi távolságra a műveket, melyek a lehetséges tíz lépcsőfokból nyolc és felet elfoglaltak, ellenben a munkás olvasóknál az első és negyedik helyezett mű között sincs egy lépcsőfoknyi különbség, s a rangsoroltak náluk négy és fél lépcsőfokra zsúfolódtak össze. A lényeges különbségek ellenére is viszonylag kedvezőnek ítélnél ez a kép, hiszen például *Tolsztoj a legkedvesebb olvasmányok rangsorában megelőzi Dumast és Berkesit is*. Az értékelés azonban nem egyenlő a tényleges olvasással, inkább csak lehetőség, bizonyos készség megléte az olvasott vagy elolvasandó művek megítéléséhez.

Az olvasás fejlettségének fokával foglalkozva olvasmányaik értéke alapján is megkíséreltük „minősíteni” az olvasókat. Ez úgy történt, hogy a legkedvesebb olvasmányok között leggyakrabban szereplő 300 művet 35 szakértővel osztályoztattuk, s a kedvelt olvasmányok osztályzatai alapján minősítettük az olvasókat s a munkás olvasók legkülönbözőbb nemű, korú, iskolai végzettségű, szakképzettségű, lakóhelyű, családi állapotú csoportjait, az olvasással és a könyvekkel különféle magatartást tanúsítókat, a különböző gyakorisággal és igényekkel olvasókat, a különféle olvasmányfajtákat előszeretben részesítőket s igényeiket különböző szinten különféle olvasmányokkal kielégítőket is. Így a 170 oldalas kutatási jelentésünknek csaknem minden megállapítását ezekkel az átlagosztályzatokkal összevethettük.

Beszámolónk végéhez érve reméljük, hogy sikerült valamelyes képet és ízelítőt adnunk a Könyvtudományi és Módszertani Központ új csoportjának első nagyszabású munkájáról, elsősorban talán annak a mintegy háromszáz könyvtárosnak, akik a felmérés szervezési és interjúkészítési munkálataiban segítséget nyújtottak.

Kamarás István

A közművelődési könyvtárak fejlődése a Román Szocialista Köztársaságban

A román nép, hazája fasiszta iga alóli felszabadulásának 25. esztendejében jelentőségteljes történelmi visszapillantást végez, mely túlnó a szigorú naptári számadáson. Ez a negyedik évszázad a nép anyagi és szellemi felszabadulásának, a szocializmus győzelmének korszaka, az a korszak, amely a gazdaságilag és társadalmilag elmaradott Romániát fejlődő gazdaságú, virágzó kultúrájú országgá alakította át.

Ebbe az általános keretbe beágyazottan ismertetjük a Magyar Népköztársaság szaklapjának jóvoltából a szomszédos, baráti országban dolgozó könyvtárosokkal a román közművelődési könyvtárhálózat fejlődését és néhány időszerű kérdését. A könyvkultúra kialakulása nálunk, és bárhol, nem önálló folyamat. Meghatározói: a tömegek politikai és szellemi felemelkedése, a társadalmi-gazdasági körülmények, az oktatás, a tömegkultúra fejlődése. Cikkünk terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé e tényezők taglalását, de ezekre, a szocialista átalakulás hasonló útjára lépett testvéri ország olvasója könnyűszerrel következtetni tud. Egyetlen jellemző, a tárgyalt kérdés szempontjából fontos példa is: míg 1930-ban Románia hét éven felüli lakosságának 43%-a írástudatlan volt, ma áttértünk a 10 osztályos kötelező oktatásra, és a különböző iskolákban tanulók száma meghaladja a 3,7 milliót. Még nagyobb a különbség a szocialista Románia közművelődési könyvtárainak mai és 25 évvel ezelőtti színvonala között.

Közművelődési könyvtárainknak, mint önálló intézményeknek a kezdetei városon és falun a múlt század második felébe — a román fejedelemségek egyesülését követő időszakba — és a századfordulóra nyúlnak vissza.

A két világháború között valóságos demokratikus-kulturális mozgalom indult az olvasómozgalom kialakítására, a népkönyvtárak, a közművelődési könyvtárak fejlesztésére. Ez a mozgalom kulturális társulatok, egyesületek, tömegszervezetek és egyéni erőfeszítések révén a román tudomány, művelődés és művészet jeleseit, társadalmi aktivistákat, városi és falusi tanerőket mozgósított, nagymértékben pótolva azt a csekély érdeklődést és anyagi juttatást, amelyet a burzsoa-földesúri állam nyújtott a népkönyvtárak fejlesztésére. Ezeknek az erőfeszítéseknek a nyomán, a lakosság támogatásával az ország legtöbb városában megvetették a közművelődési könyvtárak alapjait. Egyesek közülük tekintélyes intézményekké fejlődtek. Ugyan-ebben az időszakban népkönyvtárak százai alakultak a falvakban, az ipari központokban, a munkásklubok keretében pedig szocialista könyvtárak működtek. A legtöbb közművelődési könyvtár, mivel csak alkalmasszerűen részesült a városi előjáróságok támogatásában, és főleg társadalmi hozzájárulásból tartotta fenn magát, nem fejthetett ki széles körű tevékenységet. S a háborús évek tovább csökkentették működési lehetőségeiket.

1944 augusztusa után, a népi demokratikus forradalom első szakaszának társadalmi-politikai pezsgése közepette a régi közművelődési könyvtárak új életre keltek, sok új könyvtár alakult falun és városon egyaránt. Lelkes mozgatói a társadalmi aktivisták, a tanerők, a tanuló ifjúság önkéntesei voltak. A közművelődési könyvtárak alapítása és szervezése terén hiányzó szakmai hozzáértést, az akkori szerény anyagi lehetőségeket odaadó lelkesedéssel igyekeztek pótolni. Az ötvenes évek kezdetén az új, népi demokratikus állam államügyként kezdte kezelni a könyvtárügyet, s ezzel a könyvtárrendszer fejlődésének új szakasza kezdődött. Más társadalmi-kulturális intézkedésekkel, az írástudatlanság felszámolásával,

Szabadpolcos kölcsönző a Focsani Városi Könyvtárban

Ifjúsági könyvkötő szakköri tagok az Aradi Városi Könyvtárban

pitás, a bibliográfiai munka egyesítése. Ez, a későbbi tapasztalatok alapján főleg formai vonatkozásaiban helyesbített törvény szabja meg a román könyvtárrendszer felépítését mind a mai napig.

Az alábbi néhány összefoglaló számadat eléggé teljes képet nyújt a hozzáértő olvasó számára a romániai könyvtárak 1968. évi helyzetéről és teljesítményeiről.

Könyvtár-típus	A könyvtárak száma	Állomány (kötet)	Az olvasók száma	Évi kötetforgalom
– állami közművelődési	2985	31 410 891	3 584 437	35 843 214
– szakszervezeti	3715	10 990 325	1 019 155	5 538 101
– kisipari termelősövetkezeti	123	850 361	111 584	959 515
ÖSSZESEN	6823	43 251 577	4 715 176	42 340 830

Tájékoztatásul megemlítjük, hogy a román könyvtári rendszer a fentiekén kívül országos jelentőségű, nagy tudományos könyvtárakat, a főiskolai hálózat könyvtárait, a vállalatok és intézmények szakkönyvtárait, valamint a 24 388 000 kötettel rendelkező több mint 9000 iskolai könyvtárat is felöleli.

Az állami (tanácsi) közművelődési könyvtárak hálózata, a legszilárdabb és legelterjedtebb hálózat, tervszerű fejlesztéssel biztosította minden városban és községben a könyvtári szolgáltatást, főhivatású könyvtárossal rendelkező egységei révén. A kisebb településeken fiókkönyvtárak működnek. Ami a lakosság könyvellátottságát illeti: e könyvtárak révén 1000 lakosra 1500 kötet jut, a szakszervezeti és állami könyvtárakban pedig együttesen 2200 kötet. A könyvtárak így szilárd alapokat teremtettek a lakosság olvasási igényeinek kielégítésére.

A 271 városban ugyanennyi városi közművelődési könyvtár működik. Ezek, mivel olyan, különböző nagyságú és fontosságú települések könyvtárai, ahol a hagyományok és a helyi sajátosságok is eltérőek, változatos arculatúak: lényeges eltérés mutatkozik közöttük az állomány nagysága és fontossága, a kifejtett információs tevékenység, a foglalkoztatott könyvtárosok száma és képesítése, az olvasószolgálat terén. Így például 30 városi könyvtár 50 000–300 000 kötetes állománnyal rendelkezik. További 136 állománya 20 000–50 000 kötet. A nagy városokban ezek a könyvtárak fiókok hálózatát építik ki: elvben 20 000–25 000 lakosonként egyet. Bár nagyobb állományuk az olvasók szűk körét érdeklő, úgynevezett dokumentációs

gyűjteményt is magában foglalja, ami csökkenti a forgalmi mutatókat, a városi közművelődési könyvtárak évenként rendszeresen mintegy 15 milliós kötetforgalmat bonyolítanak le a tízmillió kötetet meg nem haladó állományból. Az olvasási átlag mutatószáma a városokban nem különösen magas, de állandóan növekszik, 1968-ban országosan elérte a 17,2 kötetet.

A megyeszékhelyeken működő városi könyvtárak a területi átszervezés előtt tartományi vagy rajoni könyvtárakként működtek. Most lehetővé vált számukra, hogy fokozottabb mértékben foglalkozzanak gyűjteményeik megszervezésével, a bibliográfiai tájékoztatás fejlesztésével, általában tudományos tevékenységgel, anélkül, hogy lemondanának a megye többi közművelődési könyvtárának nyújtott szakmai tanácsadásról.

A falvakban 2700 közművelődési könyvtár működik. Minden közigazgatási központban főhivatású könyvtáros által vezetett községi könyvtár van. Ez a tanyák társadalmi munkájának hasznosításával a községhez tartozó távolabbi településeken (falvakban és tanyákon) fiókokat létesít. A községi könyvtárak állománya 21,5 millió kötet, könyvtáranként átlagosan 8000 kötet. A községek nagyságától és attól függően, hogy a könyvtár milyen régi, lényeges különbségek vannak a gyűjtemények nagysága terén. Mintegy 600 községi könyvtár állománya meghaladja a 10 000 kötetet. A könyvtárak beiratkozott olvasóinak száma tavaly elérte a 2 776 000-et, ami könyvtáranként ezernél több olvasót jelent. A kölcsönzött kötetek száma 21 949 000 volt. Az olvasási átlag mutatószáma, amely mintegy fele a városinak, az olvasószolgálat alacsonyabb színvonalát, a gyűjtemények elégtelen változatosságát tükrözi, még akkor is, ha figyelembe vesszük a falunak a városnál alacsonyabb általános társadalmi-művelődési színvonalát.

A román könyvtárhálózat fő jellegzetessége — amely különben hasonló a többi szocialista ország könyvtári rendszerével — az, hogy lehetővé teszi az egész lakosság számára minden helységben a könyvtár ingyenes használatát. Ezen túlmenően a Román Szocialista Köztársaság könyvtári rendszerének néhány sajátosságát szeretnénk kidomborítani:

— a hálózat fokozatosan épült ki mind városon, mind falun; alapvető láncszeme a minden helyiségben működő, főhivatású könyvtárossal rendelkező könyvtár; ez biztosítja az olvasó és a könyvtár kapcsolatának folytonosságát és állandóságát, annak valamennyi előnyével; a jövőben azonban nem zárjuk ki a mozgó könyvtárak, bibliobuszok alkalmazását sem a városok külső kerületeiben és faluhelyen;

— a könyvtárosi tevékenység szakmává vált a falusi könyvtárakban is, noha a kis fiókkönyvtárakban és kölcsönzőkben továbbra is tevékenykednek társadalmi munkás könyvtárosok;

— a hálózat könyvtárközi kapcsolatainak megszilárdulása a könyvtárközi kölcsönzés kiszélesítését teszi lehetővé; a városi könyvtárak látják el továbbra is a kisebb vidéki könyvtárak módszertani irányítását, viszont nem hárulnak rájuk adminisztratív, felügyeleti és nyilvántartási kötelezettségek e könyvtárakkal szemben; ezeket a feladatokat a megyei művelődés- és művészetügyi bizottságok könyvtári felügyelői látják el;

— biztosítva vannak a minimális anyagi és személyi feltételek, vagyis a helyiség, állomány, az állandó költségvetés és a főhivatású személyzet. Mindez együtt a nagy és a kis könyvtáraknak egyaránt lehetővé teszi a megfelelő tevékenységet, a kulturált, civilizált külsőt.

Célkitűzéseinket még nem valósítottuk meg maradéktalanul. A közművelődési könyvtárak hálózatának kiépítése, korszerűsítése a jelenlegi követelmények és szocialista fejlődés színvonalán folytatódik.

A mai szocialista közművelődési könyvtár profiljának és feladatkörének meghatározása szociológiai felmérések alapján történik. Ezek hivatottak megállapítani a fiatalabb nemzedék megváltozott könyvigényeit, amelyek lényegesen különböznek az egy évtizeddel ezelőttil. Ugyancsak kutatás tárgyát képezi a könyvtár helyének megállapítása az általános kulturális-nevelő tevékenységben a tömeginformációs eszközök elterjedésének körülményei között, valamint a szabad idő felhasználásának módosulása a különböző rétegekben.

Atanase Lupu — Vajnovszki Kázmér

Turcsányi Antal

ex librise

Két évtized olvasók, könyvek között

II.

Folytatjuk az interjút Nádasdladány, Nagyveleg, Nagyvenyim Csabdi és Szabadhidvég Fejér megyei községek tiszteletdíjas könyvtárosaival, amelyet múltkorai számunkban kezdtünk húsz éves könyvtári munkájuk tapasztalatairól.

— Az idők folyamán történt-e valami, ami — ha átmenetileg is — kedvét szegte a könyvtárosi munkában.

GÁBOS BÉLA: Én nem tudok ilyet említeni.

BOGNÁR SÁNDOR: Rövid idő alatt háromszor is költöztetni kellett a könyvtárat. Ez a veszély a legutóbb is kísértett. Beköltöztünk a klubhelyiségbe, elrendezkedtünk, s akkor jöttek és mondták, hogy ismét az épület másik részében kap helyet a könyvtár. Ez nagyon felidegesített. Mert a két szoba, amikor valami rendezvény van a színpadon, átjáróház: ide kell beengednünk a szereplőket. Akármilyen szép könyvtár is, ilyenkor öltözőnek használják. Én vagyok a művelődési otthon megbízott vezetője is, és nem tudom, egy másik könyvtáros megtenné-e azt, amit én, hogy ti. itt őrzöm a könyveket addig, amíg a rendezvény le nem bonyolódik.

PALÁGYI JÓZSEF: Talán csak az okoz nehézséget, hogy igen sokféle kötelezettségnek kell éleget tennem. Amellett, hogy tanítók, úttörővezető vagyok, és vezető tagja a tűzoltó testületnek, a népfront vezetőségében pedig a kultúrfelelősi teendőket látom el, sőt el kell végezni a népművelési ügyvezetői feladatokat is ez év január 1-től. A honismereti munka gondozása szintén az én dolgom. Ez a falukrónika írással kezdődött, de tekintettel a jubileumi év feladataira, most ez a munka is több tennivalót igényel.

TIHANYI LÁSZLÓNÉ: Persze, a tizenöt év alatt akadt gond is bőven. Olyasmi is, ami kedvét szegi az embernek. Már volt olyan év, hogy azt mondtam: nem csinálom tovább. Amíg nem kaptunk semmi tiszteletdíjat, addig is szívvel-lélekkel csináltam. Azt mondtam, ha elvállaltam, helyt is akarok állni. Aztán jöttek a tanfolyamok, ahol a kollégákkal sok mindent megbeszéltünk. Szóba került a tiszteletdíj. Megtudtam, hogy kisebb községben, kevesebb olvasóval is kaptak tiszteletdíjat, én meg nem kaptam semmit. Pedig én legalább úgy dolgoztam, mint azok. Mert hát valóban azt mondhatom: szívügyem ez a könyvtár. Volt olyan idő, amikor az a kis elismerés igen jól esett volna. Nemcsak a pénz. Ezt a munkát igazán nem lehet megfizetni.

BOROSS JENŐNÉ: Tavaly csak 2000 Ft-ért vásárolhattam könyvet, az idén is csak annyiért. Ha nincs új könyv, akkor nincs új olvasó sem. Amikor azt mondtam: könyv nélkül nem lehet olvasókat toborozni, a tanácsnál azt a megjegyzést tették, hogy van ott a könyvtárban elég könyv. Hiába, ha van olyan olvasóm, aki az öt érdeklő összes könyvet már elolvasta a könyvtárból. Nem darabszámra kell mérni a könyveket! Gyűjtöm a kézikönyvtárhoz is az anyagot, már elég szépen van, aztán nem mindenki érdekel pl. az útleírás, nem mindenki szereti például a verseket stb. Meg kell adni mindenkinek a válogatási lehetőségeket.

— A könyvtárosi tiszteletdíj — amint a neve is kifejezi — nyilván nem a végzett munka ellenértéke. Ha nem az anyagi szempont, akkor mi az, ami miatt mégis végig kitarított a könyvek, a könyvtárosság mellett?

GÁBOS BÉLA: A könyveket szeretem. Mivel 1920 óta velük foglalkoztam mint könyvtáros, valahogy kötelességemnek érzem, hogy továbbra is dolgozzam és foglalkozzam velük — és természetesen az olvasókkal is.

BOGNÁR SÁNDOR: Én, amikor nyugdíjba kerültem, mint párttag megfogadtam: amíg élek, olyat csinállok, hogy valamiben segítsék a közösségnek. Kapálni nem tudok, nem ismerem jóformán még a gyümölcsfákat sem — jó, most már tudom, melyik a barackfa! —, ezért megmondtam, hogy a könyvtárosságnak szentelem az életemet. Valamit kell csinálni. Ha engem bezárnának egy akármilyen gyönyörű helyiségbe és ott mindent megkapnék, én egy hét múlva ott meghalnék. De 1946 óta vagyok párttag, sőt az 50. évfordulón, mint egykori vöröskatona, kormánykitüntetés is kaptam, s ez is kötelez. Nemcsak könyvtáros vagyok itt, hanem az egész népművelést is rám bízta.

PALÁGYI JÓZSEF: A könyveket a legfontosabb eszközök közé sorolom, amelyek a kultúremler életében nélkülözhetetlenek. A mai kor embere könyvtár nélkül szinte nem is létezhet. A könyvtár anyagának ugyanis mindenkor olyannak kell len-

nie, hogy a lehetőségekhez mérten minden érdeklődést kielégítsen, minden kérdésre választ tudjon adni.

TIHANYI LÁSZLÓNÉ: A könyvnek a szeretete az, ami itt fogott. Meg az élmények... A tapasztalatcserékre mindig örömmel gondolok. Örültem, amikor — most már harmadízben — eljutottam messzebbre is, a megyén túlra, ahol szép tájakat és könyvtárakat láttam. Annak is nagyon örültem, amikor nálam rendezték meg a tapasztalatcserét, sokan jöttek, és mindegyiküknek tetszett a könyvtárunk.

BOROSS JENÓNÉ: Először is nagyon szeretek olvasni. Szeretem a könyveket egész családommal együtt. Másodszor pedig nem is tudok elképzelni ennél szebb munkát, amikor bejön egy idős néni vagy bácsi s kezdi az olvasást, először valamilyen meséskönyvön... Nem is egy volt ilyen. És amikor elérek odáig — igaz, évek múlva —, hogy a Karenina Annát is elolvassa, nekem az olyan öröm, hogy nem is tudom elmondani.

■ — **Mi okozta könyvtárossága idején eddig a legnagyobb örömet, mondhatnánk úgy is: élményt, amire most is szívesen visszaemlékezik?**

GÁBOS BÉLA: Hát leginkább, mikor tanácsi kezelésbe adták a könyvtárt, és szép helyiséget kapott. Amikor a régi, elavult, 1920-ból származó könyvszekrényt félretehettük, és szabadpolcos kölcsönzésre alkalmas helyiséget kaptunk, valóban modern állványokkal s egyéb új könyvtári bútorokat. Bizony nagyon szívesen és meglepődve jönnek ide az idősök is, hogy leülhetnek és olvashatnak. Világítás van, meleg, takarítás van, szóval a fejlődés vezetett engemet arra, hogy foglalkozzam a könyvtárral továbbra is. És ez okozta talán egész könyvtárosságom ideje alatt nekem a legnagyobb örömet.

BOGNÁR SANDOR: Ebben a községben azelőtt nemigen olvastak. Az a kevés könyv is, ami kint volt a faluban, felerészből elveszett. Ma pedig — ennél szebb eredményt el nem tudtam volna képzelni — 358 olvasóm van, olyan emberek, akiknek a jóvoltából bizvást mondhatjuk, hogy már élet is van a könyvtár körül.

PALÁGYI JÓZSEF: Először is az 1964. évi versenyeredmény tett boldoggá, majd pedig könyvtárunknak az elmúlt év folyamán megtartott sikeres rendezvénysorozata, amelynek eseményeit szinte nehéz volna felsorolni.

TIHANYI LÁSZLÓNÉ: Van egy olvasónk, aki kisiskolás kora óta könyvtári tag. Pesten tanul, és dolgozik is. Nagyon be kell osztania az idejét, mégis mindig fölkeres. Esténként későn jár haza, s ha szüksége van valamire, lemegyek vele, ha kell, külön is a könyvtárba. A diákoknak sem mondom soha, ha jönnek a busszal, hogy ma nincs péntek vagy vasárnap — ezeken a napokon tartunk nyitva hivatalosan —, hanem mindig adok könyvet, ha kérnek. Segítem őket, hogy előbbre jussanak. Szinte egészen „kibérelük” maguknak a könyvtárat. Órákon keresztül olvasnak az asztalok körül. Elmondhatom: otthon érzik magukat. S ez a könyvtáros legnagyobb öröme.

BOROSS JENÓNÉ: A legnagyobb örömöm akkor volt, amikor 1964-ben első lett a könyvtárunk a járásban. Nem gondoltam, hogy sikerülni fog. Igaz, hogy mindent „bevettem”, még az olajos padlót is eltüntettem, mert az szúrta a szememet. De attól eltekintve, az olvasók száma is annyira felfezaporodott és olyan sokat olvastak, hogy mondhatom, nagyon jól sikerült a 64-es év. Aztán hazudnék, ha nem mondanám meg őszintén: nagyon jól esett az egyhetes kirándulás is, amit jutalomképpen a jó eredményért kaptam. Sok régi olvasóm van, akik szépen kitaranak a könyvtár mellett.

■ — **Évtizedek alatt egy jó könyvtáros munkája nyomán olvasógenerációk nőnek fel. Bizonyára vannak régi olvasói, akik most is felkeresik. Tudna erre példákat említeni?**

GÁBOS BÉLA: Ötven év valóban nagy idő ebben a szakmában is. Vannak munkások, akik vidéken dolgoznak, ezért minden második héten keresnek fel, és csodálatosképpen nem a Rejtő-könyveket keresik, hanem a jó szépirodalmat és különösen az útleírásokat kérik, ezeket szeretik olvasni. Ők igen régi olvasóim. Sok olyan olvasóm is van, akik nagy utat tettek meg, sokat fejlődtek. Eljönnek és azt mondják, hogy most már az új írók műveiből szeretnének kapni, olvasni. Ilyenkor végigvezetem őket a szépirodalmi művek polcai között, megmutogatom nekik és ajánlom a mai irodalmat. Bár elég sok könyvünk van, és a legtöbbször ki is tudom elégíteni az igényeket, a középiskolások tanulmányaihoz mégis sokszor kell kérnem a könyveket a megyei könyvtártól. Az ismeretterjesztő irodalom is igen népszerű nálunk. Nemcsak a háztartással, kötéssel, horgolással foglalkozó könyveket keresik az emberek, hanem szeretik a művészeti kiadványokat is, különösen a zeneművészeteket, amelyekből szintén elég sok van a könyvtárunkban. Érdekes, hogy a helybenolvasás lehetőségével csak kevesen élnek, mert amikor-idejönnek, a kölcsönzők elég nagy számban vannak

jelen, és lehetetlen, hogy ne zavarják a helybenolvasást. Így inkább hazavisznek mindent, amit csak lehet.

BOGNÁR SÁNDOR: Azok a lányok például, akik kisiskoláskoruk óta a mi könyvtárunkban olvastak, ma már családanyák, és ha Pestről hazajönnek, csak innen visznek könyvet olvasni. Nem is egy van ilyen. De a gimnazisták is... Sokszor este 9-kor még itt ülnek az asztaloknál, olvassák a tanulmányaikhoz szükséges anyagot. Van úgy, hogy esténként elcsípnék az utcán és kérlelnek: Sanyi bácsi sürgős a lecke, segítsen... És lemegyek velük a könyvtárba. Én ezt olyan szívesen csinálom, és ezért is szeretnek a gyerekek.

PALÁGYI JÓZSEF: Legrégibb olvasóm, Major János bácsi, jelenleg súlyos beteg. Kezdetől fogva rendszeresen járt a könyvtárba, 8–10 könyvet is elvitt egyszerre. Már-már kutatni kellett, hogy olyat találjon, amelyet még nem olvasott. Legutóbb betegsége előtt, amikor bejött hozzám és azt mondta: „én már talán utoljára jövök ide ebbe a könyvtárba”, annyira megrendített, hogy elmondani is nehéz ezt az érzést. Nemcsak a búcsúzása döböntett meg, ez is éppen elég lett volna... De az, hogy ennek az embernek az életében mit jelentettek a könyvek, mit jelentett az olvasás...

TIHANYI LÁSZLÓNÉ: Sok olvasóm kezdetől fogva kitartott a könyvek mellett; öregek és olyan felnőttek is, akik még mint gyermekek iratkoztak be. Sokszor van úgy, hogy megyek az utcán, s egy gyerek a túloldalról kiabál: „vasárnap megyünk ám apukával!” És jön a gyerek után a szülő is. A gyerekeket szeretem, de mint könyvtáros is számolok velük: ha nem vonjuk be őket most az olvasásba, nem jönnek majd a könyvtárba akkor sem, ha megnőnek.

BOROSS JENŐNÉ: Sok régi olvasóm van, akik szépen kitartottak. Például az idős Kajári Lajos nagyon szorgalmas olvasóm, aztán Blázsovicz Jánosné — ő ugyan nem idős asszony —, özv. Szintén Józsefné és még sokan mások. Különösen az időseknek kell a könyvtáros segítsége. Én választok könyvet nekik, ehhez emberismeret is kell. Volt egy nagyon érdekes esetem. Idekerült egy körorvos, aki sokat hallott a könyvtárról. Egyszer bejött és azt mondta: hallottam, hogy a hídvégi könyvtáros nagyon jó emberismerő; most kíváncsi vagyok, tessék nekem könyvet ajánlani. Kicsit gondolkodtam, és Knight: Légy hű önmagadhoz című regényét adtam neki. Amikor visszahozta, azt mondta: telitalálat volt! Azt hiszem, ez a könyvtárosnak a legnagyobb elismerés, ilyenkor igen boldog vagyok.

— Hogyan látja a továbbfejlődés lehetőségeit? Mit kellene tenni?

GÁBOS BÉLA: Ha megfelelő, hivatásszerető ember lesz az utódom, neki sokkal könnyebb lesz a dolga mint nekem volt.

BOGNÁR SÁNDOR: A könyvtárral nincs probléma, a könyvek beszerzése, az olvasás megy a maga rendje szerint. Amit szeretnék, mint klubvezető mondom. Nagyon jó lenne itt egy szeszmentes büfét felállítani, hogy a fiatalok, de a felnőtt lakosság is ne kényyszerüljenek egy kis edességért vagy kávéért, üdítő italért a kocsmába menni, jobb lenne, ha megkaphánák ezeket itt helyben. Látogatottabb lenne a klub-helyiségünk is. Ez a fogyasztási lehetőség feltétlenül hiányzik.

PALÁGYI JÓZSEF: Állományunk változatos, akármelyik állománycsoportot tekintem is. Ha nem is megfelelőek az arányok — mert a szép- és szakirodalom aránya azonos, és a gyermek- és ifjúsági irodalom nem elegendő —, a választék igen jónak mondható. Különösen az ifjúsági irodalom nagy elhasználódása következtében volna több pénzre szükségünk, hogy az elrongyolódott, szép könyvtárunkba nem való könyveket kivonhassuk, újjakkal pótolhassuk.

TIHANYI LÁSZLÓNÉ: Állományunk ma már 2600 kötet felett jár. Kinőttük mostani helyiségünket is, nagyobbra lenne szükségünk. Minden polc zsúfolt, pedig az olvasóknál is sok könyv van kint. A könyvtár mellett közvetlenül van egy terem, ha átütnék a falat, ez megfelelő lenne bővítésre, de odaadták politechnikai oktatásra: ti. az iskolaépületben nincs helyiség arra a célra. Akárhogy nézem is ezt az épületet vagy ezenkívül más lehetőséget, nincs olyan helyiség, amit a könyvtárnak át tudnának adni. Pedig sokáig már nem lehetünk így.

BOROSS JENŐNÉ: Úgy érzem, az eddigiek ellenére könyvtárunk, sajnos, nem tud mindenben megfelelni a vele szemben támasztott társadalmi követelményeknek. A helyiséggel sem vagyok elégedett, kinőttük. A polcokon szűk a hely, alig tudom elhelyezni a könyveket. Amikor a „téli olvasók” nyáron behozzák a könyveket, bizony egymás hegyén-hátán vannak. A berendezés is hiányos, a fűtés körül szintén bajok vannak... A könyvbeszerzés sem megy úgy, ahogy szeretném... Legalább a duplája kellene annak az összegnek, amivel jelenleg erre a célra rendelkezünk. Elég sokan elmaradtak a könyvtárból éppen amiatt, hogy nem kaphatják meg az új könyveket úgy, mint régebben. Úgy gondolom, az volna a legfontosabb, hogy egy nagyobb

helyiséget kapjunk, vagy egy kétrészes könyvtárt, hiszen jelenleg nem tudom a gyermekeket sem megfelelően elhelyezni. Azelőtt gyakran tartottam ifjúsági olvasóimnak is könyvismertetések és más foglalkozást, de most annyi a gond, fűtetlen, rideg a könyvtár, hogy nem szívesen jönnek oda. Azért most is vannak rendezvényeink, főleg a felnőtt olvasóknak, de ahogyan én szeretném, nem tudjuk csinálni. Én klub-szerű életet képelek el a könyvtárban. Ha megfelelő lenne a helyiség, meg is lehetne ezt valósítani.

■ — **Milyen tanulságokkal szolgált a saját személye számára a könyvtári munkában eltöltött 15–20 év?**

GÁBOS BÉLA: A fejlődés magával hozta, hogy olyan könyvekhez jutottam én is hozzá, amikre azelőtt gondolni sem mertem, hogy valaha még a kezembe kerülhetnek. Olvashatom a folyóiratokat is, amelyeket sajnos a faluban nem nagyon olvasnak. Mint könyvtáros, emberekkel találkozva könyveket adtam a kezükbe, olyanokat, amikről tudtam, hogy szükségük van rájuk. Mindig mindenkit hívtam, akármikor beszéltem is vele, s csak örönden tudtam annak, hogy hallgattak a szavamra, eljöttek ide és végül könyvtári tagok, olvasók lettek.

BOGNÁR SÁNDOR: Meg vagyok elégedve olvasóimmal. Az olvasók szeretete minden fáradságért kárpótol. Van egy öregasszony, aki mindig hosszan beszámol olvasmányairól, és hálás azért, amit a könyvtártól kap. És ahogy az első virág nő, vagy megéri a kertjében az alma, néhányat elhoz nekem.

PALÁGYI JÓZSEF: A legfőbb tanulság talán röviden az, hogy a lehetőségek megteremtésével az igények is megjelentek. Az emberek rendszeresen felkeresik a könyvtárat, sokszor a nyitvatartási időn túl is. — Az elvem az volt, hogy elsősorban igényt kell teremteni az emberekben, megismertetni velük a könyvtár hasznosságát, jelentőségét. Ezért irtuk fel a könyvtár előcsarnokában Petrarca mondását arról, hogy miért a könyv az ember legjobb barátja: Bármikor fordulhat hozzá, bármikor félreteheti, az mindig rendelkezésére áll. A könyvtárt nem nélkülözheti egyetlen ember sem, mert minden múltbeli eredményt rögzít és minden érdeklődőnek megadja a szükséges felvilágosítást.

TIHANYI LÁSZLÓNÉ: 1928-ban jöttem haza a községbe, azóta itt lakom és itt engem mindenki ismer. Édesanyámnak péksége volt; már akkor is idejárt hozzánk a falu. Meg most is, szellemi táplálékért. A könyvtárosság nekem igen sokat jelent. Csak így ismerkedhettem meg annyi íróval, költővel, amennyivel megismerkedtem.

BOROSS JENŐNÉ: Az elmúlt tíz év alatt közelebb kerültem az emberekhez. Nagyon közel. Nagyon megszerettem a hídvégieket, még jobban mint azelőtt. Jobban megismertem őket. Jó érzés olyan faluban lakni, ahol tudja az ember, hogy becsülik, szeretik és szívesen jönnek be hozzá a könyvtárba. Nagyon sokszor nem is azért, hogy könyvet vigyenek, mert vittek néhány nappal korábban, hanem „egy kicsit beszélgetni”, tanácsot kérni, az egyedülálló társtalanságát feloldani. Aztán az óvodában, ahol dolgozom, a kis óvodások már alig várják, hogy másodikosok legyenek, hogy ők is jöhessenek a könyvtárba. Szerintem a könyvtáros munkához nagy helyismeret kell, és nagyon rossz dolog, ha évente változik valahol a könyvtáros személye. Nagyon kell, hogy ismerje az embereket és azt, hogy milyen könyvet adjon nekik... Ha a 64-es kitüntetésre gondolok, bizony el kell mondanom egyet s mást, ami a jelenre vonatkozik. Eddig sikerült az elsők között maradnom a járásban, minden évben. De az idén, azt hiszem, nem fog sikerülni, bárhogy erőlködöm is. Sajnos az idén fordult elő először, hogy emberek eltávoztak a könyvtárból anélkül, hogy könyvet vittek volna. Nem találtak megfelelőt. Kevés az új könyvünk, ez a legnagyobb hiba.

■ — **Mint nagy élettapasztalattal rendelkező könyvtáros, mit ajánlana azoknak a fiataloknak, akik most lépnek a könyvtárosi pályára? Mi ebben a legfontosabb?**

GÁBOS BÉLA: A most induló fiatal könyvtárosoknak azt tanácsolhatnám, hogy vegyenek maguk mellé segítőkét és próbálják, különösen a fiatalok, a KISZ-szervezet segítségét megszerezni. A KISZ-szervezethez én magam is többször elmentem, s ismertettem a könyvtár állományát, felkértem őket, hogy jöjjenek el olvasónak. El is jöttek, válogattak, de nem értem el velük nagy eredményt. A fiatalságnak az a része, aki szívesen olvas, megkeres most is. De a nagyobb része nem. Hogy mi ennek az oka? Sokan az irodalmilag értéktelen könyveket keresik csak, mint a Szilvási, Berkesi vagy Rejtő könyveket, nem is beszélve a detektívregényekről. Arra hivatkoznak, hogy a könyvesboltokban látták, miért nincsenek meg itt is. Ilyenkor felvilágosítom őket, hogy vannak más könyvek, amelyeket érdemesebb kézbe venni, izgalmas könyvek, mégis rangos, értékes irodalmi alkotások. Igen jó lenne, ha a KISZ is ilyen irányban befolyásolná a fiatalokat.

BOGNÁR SÁNDOR: A könyvtárosi munkában a legfontosabb az, hogy a könyvtáros igen becsületesen és nagyon-nagyon szorgalmasan végezze munkáját. Kezdvé a vásárlástól a könyvek kölcsönzéséig. Az olvasóknak sose röstellje ajánlani a nekik legjobban megfelelő könyveket. Van, aki segítségre szorul, nem szabad magára hagyni. Sőt, sokszor utána kell menni, csak így lehet biztosítani, hogy a könyv eljusson az emberekhez.

PALÁGYI JÓZSEF: A csak könyvtári munkát végzők hallatlan előnnyel rendelkeznek azokkal szemben, akik részfeladatként végzik ezt a tevékenységet, mert kizárólag a könyvtári területre figyelhetnek. Ha már pedagógus az ember és könyvtáros is, az iskolának és a könyvtárnak a szerepét kell megfelelően, a maga területén érvényre juttatnia, szolgálnia, hisz az iskola és a könyvtár is nevelő intézmény. Én mint könyvtáros is támogatom az iskola nevelő munkáját. A könyvek beszerzésénél is figyelembe veszem az iskola tanulóifjúságának és a nevelőtestületnek az igényeit.

TIHANYI LÁSZLÓNÉ: Minden jó könyvet szeretek. Volt egy könyvünk, senki sem vette kézbe. Miért nem olvassák ezt a könyvet? Hazavittem, elolvastam, azóta állandóan kint van olvasóknál. Kell is, hogy a könyvtáros sokat olvasson. Ha nem olvasok, nem tudok könyvet ajánlani az embereknek. Nem elég, ha az Új Könyvekben elolvasom a rövid könyvismertetőket. Éléményszerűen kell beszélni a könyvről, ha azt akarom, hogy bizzanak bennem, hogy higgyenek az ajánlásomnak.

BOROSS JENŐNÉ: Sokan most lépnek erre a pályára a fiatalok közül, sokan most kezdik ezt a szép munkát. Nekik azt mondanám, hogy könyvtárt vezetni, könyvtárosnak lenni csak szívvel, lélekkel lehet. Szeretni kell a könyvet, szeretni kell az embereket, másképp csinálni nem lehet...

M á j e r S á n d o r — N e m é n y i L á s z l ó

Amire fel kell figyelünk...

Eletében egyszer mindenki közművelődési könyvtárral foglalkozni: 8 éves korában, az általános iskola 3. osztályában.

A kötelező csoportos könyvtárlátogatás befejezéseként a tanulóknak ki kell tölteniük a környezetismereti munkafüzet itt közölt lapját. Hasznos lehetőséget rejt ez a könyvtárak számára, érdemes foglalkoznunk vele. A füzet kérdéseinek ismerete megkönnyíti a gyermekkönyvtáros és az osztályt vezető pedagógus együttműködését. Ez annál is könnyebb, mert a munkafüzet szövege és illusztrációja a korszerű szabadpolcos könyvtár bemutatására törekszik. Úgyelni kell azonban arra, hogy néhány szakkifejezés (pl. k a r t o t é k, k ö l c s ö n z é s i l a p) eltér a közművelődési könyvtárakban általánosan használt kifejezésektől (k ö n y v k á r t y a, o l v a s ó j e g y). Ha a munkafüzet új kiadásánál ezt az apró hibát kiigazítanák, elégedettségünk még növekedne. (K. S.)

Hol tanul, szórakozik a lakosság?

1. Van-e lakóhelyeden könyvtár, művelődési ház, filmszínház, múzeum? Húzd alá, a megfelelő szót!

Ezek intézmények. Bennük tanulhatunk és

(Fejezd be a mondatot!)

2. Mi a könyvtáros munkája?

3. Hogyan kölcsönzünk könyvet? -- Mondd el, használd ezeket a szavakat: Könyvtár, kartoték, könyvtáros, olvasó, kölcsönzési lap, csere!

4. Melyik könyvet olvastad legutóbb? Az író neve, a könyv címe:

Mondd el, hogy miről szel!

Előzetes irodalmi tájékozottság és valamelyes gondolkodási kultúra nélkül még a fajsúlyosabb színdarabok és filmek sem azt adják, ami bennük van, hanem csak azt, ami kívülről látszik. Ettől viszont nemigen lesz az ember okosabb...

V e r e s P é t e r

Kiváló népművelők

ARATÓ ATTILA

a Debreceni Megyei Könyvtár igazgatója. 1949-ben falusi könyvtárosként kezdte népművelői tevékenységét, a könyvtárosi pályára azonban csak a 60-as években tért vissza. Az előző esztendőben szerzett népművelési és vezetési ismereteit ki-

válóan gyümölcsoztette Hajdú-Bihar megye könyvtárügyének újjászervezésében. Irányítása alatt a könyvtári szempontból elmaradt megye gyors ütemben fejlődik, s eredményei ma már több területen példamutatóak. A további sikerek záloga, hogy kitűnően ért a munkatársaiban élő legjobb képességek kibontakoztatásához és elmélyülten foglalkozik a könyvtárügy szakmai részletkérdéseivel is. A könyvtárügynek a művelődésügyben játszott szerepével, valamint a falusi könyvtárak fejlesztésével foglalkozó publikációi a szakmai közvélemény egyöntetű elismerését vívták ki.

BÉKÉS GYÖRGY

a Hatvani Járási Könyvtár igazgatója. A tanácsi könyvtárhálózat első nemzedékéhez tartozik. Kezdetől fogva a könyvtári munka minden oldalának arányos fejlesztésére töreke-

gett, s megalapozott munkájával sikerült elérnie, hogy a járás valamennyi községében jól működjék a könyvtár. A néhány éve korszerűsített, otthonos könyvtárban olyan állandó és színvonalas irodalompropagandát fejlesztett ki, hogy az ott működő klubok, könyvbarát körök élénk életére, tevékenységére a megye határain túl is felfigyeltek. Jó szakmai hitelű írásai kedvező visszhangra találtak a Könyvtáros olvasótáborában.

GERGELY ISTVÁN

a Vas megyei SZMT Központi Könyvtár vezetője. A szakszervezeti könyvtárak vezető gárdájának legtevékenyebb tagjai közé tartozik. A rábízott terület könyvtárainak állandó fej-

lődése annak is köszönhető, hogy mindig az egész könyvtárügy összefüggéseire ügyelve, szorosan együtt dolgozik a megye tanácsi könyvtáraival. Az együttműködés legszebb gyümölcisére, a közösen alapított és fenntartott szombathelyi hírlapolvasóra, amely a maga nemében első volt az országban, ma is úttörő és követendő példaként hivatkoznak a művelődésügy vezetői és munkásai. Gergely István tagja a Könyvtártudományi és Módszertani Központ égisze alatt működő szakszervezeti könyvtári munkabizottságnak és szakirodalmi tevékenysége is értékes: Legutóbb a Könyvtáros májusi számában jelent meg figyelemreméltó írása a szakszervezeti könyvtárak fejlesztési problémáiról.

N. RÁCZ ARANKA

az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács titkára. A felszabadulás utáni

első népművelők közé tartozik, akik még az ún. szabadművelődési korszakban kezdték meg pályájukat. Könyvtárosként is az elsők egyike: mint veszprémi körzeti könyvtáros az ország első népkönyvtárának, az 1949. ápr. 24-én felavatott mezőszentgyörgyi könyvtárnak egyik alapítója volt.

Azóta különböző beosztásokban, szinte megszakítás nélkül vesz részt a könyvtárügy központi irányításában. Kitűnő elméleti felkészültséggel foglalkozik a gyermek- és ifjúsági könyvtárak problémáival, s e

tárgykörből, valamint egyéb könyvtári kérdésekről könyve, sok tanulmánya, illetve cikke jelent meg. Gyakran tart előadásokat, s megbízott előadó az Eötvös Loránd Tudomány Egyetem könyvtáros tanszékén.

SZABAD OLGA

a Békéscsabai Megyei Könyvtár munkatársa.

Csaknem húsz éve, körzeti könyvtárosként kezdte könyvtárosi tevékenységét, s kezdettől fogva az országos hírű csabai könyvtárban dolgozik. Éveken át vezetett alapfokú könyvtárosi tanfolyamokat és cikkeivel is szolgálta a könyvtárosok tapasztalatainak kicserélését, szakmai gyarapodását. Értékes munkát végez a megyei helytörténeti bizottságban is.

TERNESZ GÉZANÉ

a Ráckevei Járási Könyvtár igazgatója. Megalakulásától kezdve vezeti a járási könyvtárt, és jó szervező-

készséggel irányítja a terület könyvtárait. Részt vesz a Pest megyei Könyvtár módszertani tanácsadó testületének munkájában is, s ennek keretében — többek között — az újonnan kinevezett könyvtárosok szakmai tanácsadójaként tevékenykedik az egész megye területén. Könyvtára a gyermekekkel és az ifjúsággal különösen elismerésre méltóan foglalkozik.

Tombor Tibor nyugdíjba ment

A könyvtáros társadalom egyik legtevékenyebb tagja vonult nyugdíjba 42 évi szolgálat után.

Munkásságát mégsem vesszük lezárt életpályaként számba, ha mégoly szerteágazó is, mint az övé. Elsősorban azért, mert úgy hisszük, hogy nyugdíjazása csupán munkakönyvi bejegyzés, formalitás, alkalom egy pillanatnyi visszatekintésre. Megjelenése, munkakedve és nagy tervei egy negyvenes fiatalemberé.

Néhány dologban mégis öreg, vagy másmilyen, mint akik az évek száma szerint ifjabbak nála. A 30 évvel fiatalabb munkatárs és barát jogán tanúsítom, hogy Tombor Tibor számára nincs jó vagy rossz, jelentéktelen vagy fontos munka, csak elvégzendő feladatok léteznek.

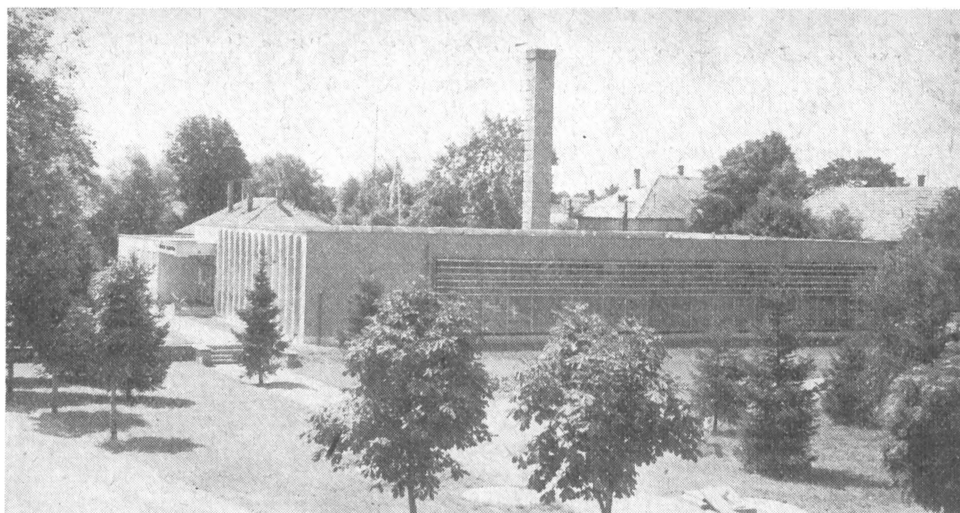
Hivatali munkája mellett a Könyvtárépítési Szakbizottság elnökeként tevékenykedett, s ebben a funkciójában szinte intézményfé vált, alapvető szerepe volt minden új magyar könyvtárépület létrejöttében. Közben összefoglaló szakmunkák, cikkek seregét jelentette meg a különböző könyvtárépítési és ál-

lományvédelmi témákról. Két évvel ezelőtt az IFLA Könyvtárépítési Szakbizottságának titkárául választották meg.

Munkahelyein mindig alkotó feladatokat kapott. A Külügyminisztérium könyvtárosaként kezdte, a felszabadulás után az Országgyűlési Könyvtár nyilvános könyvtárrá alakításában vett részt, majd az Országos Műszaki Könyvtárban az olvasószolgálati osztály vezetésével a Múzeum utcai székház átalakítását irányította. Itt szerzett tapasztalatai tették alkalmassá az Országos Széchényi Könyvtár várbeli építkezésének szakmai előkészítésére, amellyel egészen nyugdíjazásáig foglalkozott: rendkívüli módszerességgel és alaposítással, hol egyedül, hol másodmagával végezte ezt a felelős feladatot. Beletanult az építész mesterségébe is.

Reméljük, hogy nagy tapasztalatával, tudásával és lelkesedésével továbbra is segítségére lesz a könyvtáraknak, könyvtárosoknak és az építészeknek.

Szabados László

A Kiskunhalasi Járási-Városi Könyvtár park felőli nézete. A kép baloldalán látható a bejárat

Kiskunhalas új könyvtára

A néhány hónapja megnyílt könyvtárnak a helybeliek csodájára járnak, és úgy tűnik, hamar megszokták. Máris több olvasója van, mint egy évvel ezelőtt a régi könyvtárnak. Az új épület területe négyszerese a réginek, s ha a könyvtárosok kevesen is vannak, az este nyolcig nyitvatartó, barátságos épületben hamarosan igazi könyvtári élet alakul ki. A könyvtár igazgatója mindent megtesz, hogy a látványosság kedvéért egy-kétszer megfordulók rendszeres látogatókká váljanak, és hogy a futószönyeget groteszkül átugró, majd magát kikacagó ember legközelebb elfogódottság nélkül lépjen be és vegye birtokába ezt a valóban közkönyvtárat. Azt hiszem, ez az új könyvtár egyik első feladata, és egyben első elégtétele is azoknak, akik éveken át dolgoztak létrejöttéért.

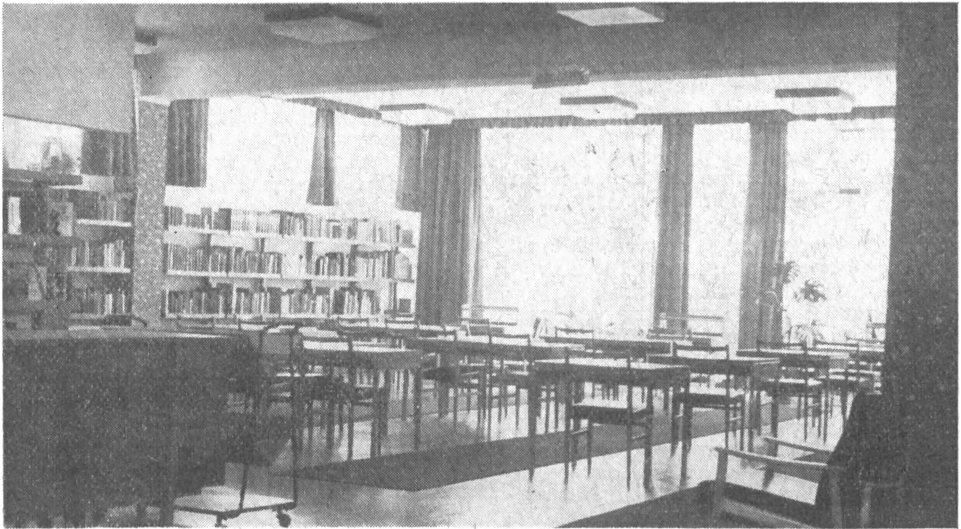
Szaporodó új könyvtáraink sorában a kiskunhalasi meggyőző és jó példa arra, hogy kisvárosainkban legalább ekkora könyvtárépületre van szükség, azaz, hogy ennél is nagyobbra, mert a gyerekkönyvtárra itt sem jutott már pénz. A 4,2 millió építési és berendezési költséget még egy millióval kellene megtoldani ahhoz, hogy teljesértékű alkotáshoz jussunk. Az irodai traktus főbejárat felőli végéhez néhány éven belül talán hozzáépíthető lesz egy gyerekkönyvtári szárny.

Az épület kívülről könnyed pavilonnak tűnik, amely az érkező felé hatalmas üvegfalát fordítja, kékes üvegmozaik keretében. Az üvegfalát vízszintes drótüveg

fénytörő lemezek védik. (Érdeemes erre felfigyelni, mert új épületeinknél ritkán gondoskodnak arról, hogy a nagy melegben elviselhető legyen a mind vékonyabb falakon belüli tartózkodás.) A fűtésről azonban elég nehéz gondoskodni, mert bár a szénkazan és a széntároló elég nagy részét foglalja el a viszonylag kis épületnek, a tüzelőszállítás mégis sok bajjal jár. Kívülről az épületnek ez az építészetileg, esztétikailag legkevésbé sikerült része: az üvegmozaikból itt már kőporos vakolat lett, a nagy téglakemény pedig nem valami épületes látvány. Idővel bizonyára át lehet térni olajtűzelésre. Kár volt az eredeti programból kihagyni a garázst, most utólag kell pótolni, nem a legszerencsésebb módon.

A belépőt először az lepi meg, hogy a könyvtárnak egyáltalán nem kell beledőnie az új székházba, most éppen jól összeillenek; az előadóterem még egy kissé szűkös is, különösen, ha a tervbe-vett stúdiót is belehelyezik.

Az előtérből az egész könyvtár áttekinthető, a tér igen jó arányú, anélkül impozáns, hogy nehéz lenne benne tájékozódni. Az előtérhez a WC-k, az önkiszolgáló ruhatár, az előadóterem és a szolgálati folyosó mintaszerűen kapcsolódik. Az igen egyszerű építészeti teret a bútorok jó ritmusban tagolják, a kölcsönzöpult is igen jól sikerült. Kevesebb elismeréssel lehet a többi bútor egyes részletmegoldásairól szólni. Anélkül, hogy ünneprontó kívánnék lenni, meg kell állapítani, hogy

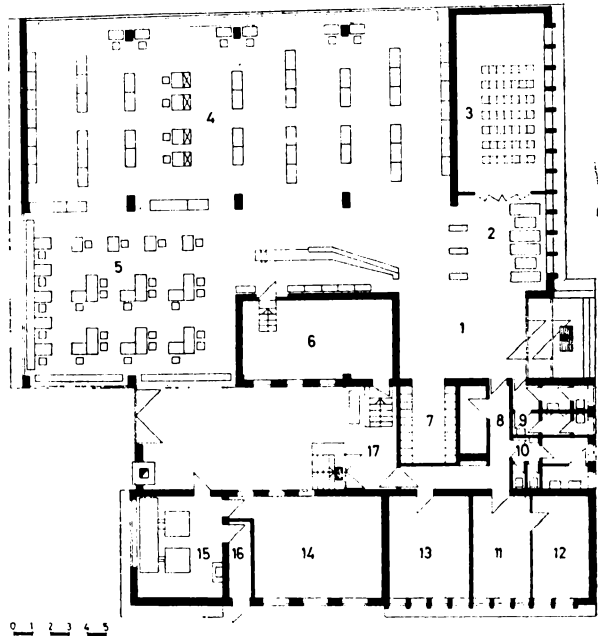
Az olvasói tér a kölcsönző pulttól nézve (Magyari János felvételei)

a lakatosmunkát végzők vajmi kevés szerkezet- és anyagismerettel rendelkeztek. Ismét hangsúlyozni kell, hogy a bútorokra sokkal több gondot kell fordítani, mint eddig. Különösen mióta számtalan szövetkezet vállalkozik a bútorkészítés csak látszólag egyszerű feladatára. Az utolsó pillanatban, gyakran összekapkodott, egyedi tervezésű bútorok gyártásakor a tervezői művezetés apró változtatásokkal, tanácsokkal is igen sokat segíthet.

Visszatérve a térkiképzésre: nem lényeges, de említésreméltó az olvasótér túlságos nyitottsága, pontosabban az intimitás hiánya. A könyvtárosok szempontjából ez a mostani létszám mellett szükséges is, az olvasók számára azonban pszichikailag kevésbé kedvező. Néhány félmagasállvány beállításával és a tájékoztató könyvtáros leültetésével az olvasó és kölcsönzőtér között — együtt az olvasótér felügyeletét is biztosítva — intimebb miliőt lehetne kialakítani. A kölcsönzőtér jól áttekinthető, még néhány fotel elhelyezése előnyére válna.

A belső színskálában a sárgák, barnák dominálnak. A padló drapp, a függönyök

narancssárgák, a bútorok tölgyfurnírborításúak, a szőnyegek bordók és dohányszínűek. Ezen az alaphangon már nem változtatnak a piros és fekete székkárpitok és az ezüstös fém bútorvázak és áll-

Alaprajz. 1. előtér, 2. lapozgató, 3. előadóterem, 4. könykválasztó, 5. olvasó, 6. könyvraktár, 7. ruhatár, 8. székraktár, 9. mosdó, 10. személyzeti mosdó, 11. hálózati előadói iroda, 12. igazgatói iroda, 13. feldolgozó, 14. tüzelőraktár, 15. káznház, 16. előtér, 17. előtér-csomagoló.

ványlábak. Ezt az elég következetes és a beszerzési nehézségeket ismerve szerencsés, bár túlságosan ismerős meleg színskálát feltétlenül ellensúlyozni kellett volna az épület külső könnyedségét jobban átmentő hideg, pl. kékesfehér falszínrel. A falak ugyanis egységesen sárgás krémszínűek. A külső üvegmozaikkal azonos pillérburkolatok színét így teljesen elnyelik a sárgák. Az újrafestésnél jó lenne erre gondolni. A Veszprémi Megyei Könyvtárnál az eset fordítottját láthattuk, ott az átalakított épület gótizáló nyers-tégla díszítésű homlokzatának vidékies-ségét nagyvonalú enteriőr váltja fel, hidegebb padló- és függönytűszínnel, fehér falakkal.

Az olvasóközönség által nem látható szolgálati helyiségek rendkívül barátságosak, a raktárban azonban a kétszintes állványzat nem készült el, és a régi fa-állványokból összerótt négy-öt méter magas állványok miatt nem szívesen vállalnék raktárosi állást Halason. Rövidesen meg kell azonban oldani a szakszerű rak-

tári állványok beszerzését, mert a raktár ebben a formájában már megtelt.

Megjegyzéseimben szakmánk legmagasabb igényeivel igyekeztem mérlegelni Kiskunhalas szép, új könyvtárát. Remélem, hogy az öt-tíz évvel ezelőtt még sokak számára maximalistának tűnő könyvtárosok nem kértek túl keveset, és tíz év múlva sem kell szabadkozniuk kinőtt új könyvtárunk miatt.

A könyvtár fontosabb adatai: Tervezője: Neuhauser László (Bács megyei Tanácsi Tervező Vállalat), belső építésze: Tóth Tamás, szakértője az OKDT Könyvtár-építési Szakbizottsága, valamint a könyvtár igazgatója volt. A tervek 1965—66-ban készültek el, a kivitelezés 1967-től 69-ig tartott. A könyvtár hasznos alapterülete kb. 800 m², befogadóképessége: 20 000 kötet szabadpolcon, 6000 kötet az olvasótérben, 25 000 kötet a kétszintes raktárban, illetve — ha az alsó raktárszinten tömör raktár készül — 32 000 kötet.

S z a b a d o s L á s z l ó

A szakszervezeti könyvtárosokra vonatkozó munkajogi kérdések szabályozása

A szakszervezeti könyvtárosok gyakran kifejezett igénye és kívánsága teljesült a SZOT Titkárságának a közelmúltban hozott határozatával.

A Munka Törvénykönyvének a szakszervezeti művelődési otthon jellegű intézményekben és a szakszervezeti könyvtárakban történő végrehajtásáról intézkedő 114/1.—969 (VI. 19.) sz. SZOT titkársági határozat egységesen és részletekre kiterjedően szabályozta a szakszervezeti könyvtárosokra vonatkozó munkajogi és munkaügyi kérdéseket. A határozat szelleme a könyvtárosok társadalmi megbecsülését fejezi ki, azt, hogy a szakszervezeti apparátuson belül politikai munkatársként kell kezelni őket, és természetesen igazodik a tanácsi könyvtárhálózat munkajogi szabályozásához. Hatálya kiterjed a szakszervezeti könyvtárhálózat keretében működő — üzemi, vállalati, hivatali, intézményi könyvtárakra, valamint a művelődési otthonokban és szakszervezeti szerveknél elhelyezett, a szakszervezetek által fenntartott és működtetett — közművelődési könyvtárakra (központi könyvtárak, körzeti könyvtárak, önálló könyvtárak).

A munkaviszonyt érintő főbb szabályok

A határozat fontos része, hogy a kinevezési és alkalmazási jogkör meghatározásánál a fenntartó szerv jogkörének biztosításával egyidejűleg fenntartja és elő-

írja a felsőbb szakszervezeti szerv előzetes egyetértési jogát is. E szerint a vállalati (üzemi, intézményi) könyvtárost a vállalat szakszervezeti tanácsa (szakszervezeti bizottság) alkalmazza, a szakszervezeti központ és a területileg illetékes SZMT (SZBT) előzetes egyetértésével. A szakszervezeti központokhoz vagy a területi szakszervezeti szervhez tartozó könyvtár esetében a kinevezésre a szakszervezet elnöksége illetve annak megyei (budapesti) területi bizottsága jogosult, a könyvtár működési helye szerint illetékes SZMT (SZBT) előzetes egyetértésével. A szakmaközi jelleggel működő könyvtárak esetében a kinevezési jogkört az SZMT (SZBT) elnöksége gyakorolja. A kinevezésnél a politikai, erkölcsi és szakmai követelmények mellett alapfeltétel a könyvtári munkakörök betöltésére vonatkozó 148/1962. M.M. számú, valamint a 106/1964. M.M. számú kiegészítő rendeletek követelményeinek érvényesítése.

A munkaviszony megszüntetése a Munka Törvénykönyvében és a végrehajtási utasításban meghatározott módokon következhet be. Csak rendkívül indokolt esetben lehet felmondással megszüntetni a hosszú ideje munkaviszonyban álló és ez idő alatt az átlagnál jobb munkájával kitűnt könyvtáros munkaviszonyát. A felmondási védelem kiterjed azokra, akik

a) legalább 10 éve a művelődésügy vagy a szakszervezeti szerv dolgozója, és a legutolsó 3 éven belül fegyelmi büntetésben nem részesültek,

b) kormánykitüntést, „Szakszervezeti Munkáért” jelvényt, minisztériumi és társadalmi szervek által adományozott kitüntető jelvényt, „Szakszervezeti Munkáért” oklevelet kaptak. A védetség a kitüntetés adományozásától számított 12 hónapon át tart.

Nem terjed ki a védetség arra, aki egy éven belül háromszor részesült írásbeli figyelmeztetésben, három vagy ennél több napot igazolatlanul mulasztott, munkájához nem méltó magatartást tanúsított — akár munkahelyén kívül is —, vagy *önhibájából nem szerezte meg a munkakörére előírt képesítést.*

A SZOT határozat a Munka Törvénykönyvének megfelelően részletesen, az ügyköröket és a munkaviszony időtartamát figyelembe véve szabályozza a felmondási időt és a munkavégzés alóli kötelező felmentés időtartamát.

A munkajogi szabályozás a művelődési intézményeknél a napi munkaidőbeosztást az intézmény vezetőjének hatáskörébe utalja, a fenntartó szakszervezeti szervekkel való egyetértés alapján. A munkaidő osztott és egyenlőtlen is lehet. A vezető munkaidő-beosztását a kinevező (működtető) szerv határozza meg. A határozatnak fontos része, amely a *csökkentett munkaidővel dolgozó üzemekben működő művelődési intézmények (könyvtárak) dolgozóinak munkaidejére vonatkozik.* E szerint ilyen esetekben az intézmények dolgozóira is vonatkozik a vállalatra érvényes csökkentett munkaidő, de a könyvtár nyitvatartási idejének megállapításánál figyelemmel kell lenni az üzemi dolgozók szabad idejére.

A szakszervezeti könyvtárosok pótszabadsága

— A SZOT határozat a szakszervezetek és az SZMT-k központi könyvtárainak vezetői részére évi 12 nap pótszabadságot állapított meg.

— Évi 9 nap pótszabadság illeti meg a vezetői állománycsoportba tartozó könyvtárosokat: e tekintetben a vezetői állománycsoportba tartoznak a szakszervezeti körzeti könyvtárak vezetői, valamint az önálló szakszervezeti könyvtárak vezetői közül azok, akiket az irányító szerv annak minősít. Ezt a minősítési fenntartást az önálló könyvtárak közötti rendkívül nagy nagyságrendi és funkció szerinti eltérések teszik szükségessé. (Pl. önálló könyvtár a Csepeli Vasmű központi könyvtára és önálló könyvtár számos üzem 1 könyvtárost foglalkoztató könyvtára is.)

— Évi 6 munkanap pótszabadság jár a 4030—4033 kulcsszámú munkakörökbe sorolt, ügyintézői állománycsoportba tartozó szakszervezeti könyvtárosoknak.

Jutalomszabadság

Jutalomszabadság adományozható annak, aki kitüntetést kapott, aki tartósan kiemelkedő munkát végez és magatartása példamutató, továbbá a szakszervezeti intézménynél hosszabb ideje tartó munkaviszony esetében.

Ezen belül *jutalomszabadság jár:*

— kormánykitüntetés esetén 12 nap,

— „Szakszervezeti Munkáért” kitüntető jelvény, minisztériumi és társadalmi szervek által adományozott kitüntető jelvény, „Kiváló Népművelő” és „Szocialista Kultúráért” kitüntetés esetén 9 nap.

— „Szakszervezeti Munkáért” oklevél és miniszteri dicsérő oklevél esetén 6 nap.

Jutalomszabadság adható kiemelkedő munka és példás magatartás alapján. Az erre vonatkozó évi jutalomszabadság-keretből a magasabb vezetői és vezetői állománycsoportban 1 főre évi 4 nap, az ügyintézői állománycsoportban 1 főre évi 2, az ügyvitelt ellátó állománycsoportban 1 főre évi 1 nap jutalomszabadság-keret esik.

Jutalomszabadságot kell adományozni a szakszervezeti mozgalomban és a szakszervezeti művelődésügyi intézménynél 10, 15, 20, 25, 30 évi munkaviszonyt betöltött könyvtárosnak. A jutalomszabadság a munkaviszony jelzett tagolása szerint a magasabb vezető és vezető állású könyvtárosoknál 5—12 napig, az ügyintéző állománycsoport könyvtárosainál 3—12, az ügyellátó és kiegészítő állománycsoportnál 2—10 napig terjed. A jutalomszabadság szempontjából a szakszervezeti szervnél vagy intézménynél eltöltött munkaviszony mellett figyelembe kell venni a más *mozgalmi* szervnél eltöltött munkaidőt is. A jutalomszabadság több címen való jogosultság esetén sem haladhatja meg az évi 12 napot.

Nem adható jutalomszabadság 2 éven át annak, aki súlyos fegyelmi büntetésben, s 1 éven át annak, aki nem súlyos vagy fegyelmi eljárás mellőzésével kiszabott fegyelmi büntetésben részesült.

A SZOT határozat egyértelműen és egységesen teremt rendet és ad pontos szabályozást még számos, a szakszervezeti könyvtárosokat is érintő kérdésben. (Pl. rendkívüli és fizetésnélküli szabadság, korpótlék, a helyettesítés díjazása, jubileumi jutalom, jutalmazás, tanulmányi kedvezmények, fegyelmi felelősség stb.)

A munkajogi szabályozás összhangban van a szakszervezetek kulturális, agitá-

ciós és propagandamunkáját erősítő és az e területen dolgozók nagyobb megbecsülését célzó törekvésekkel. Szerves része a szakszervezeti kulturális területen dolgozók helyzetének javítását szolgáló intézkedéseknek. Kiegészítője a szakszervezeti könyvtárosok ez évi fizetésemelésének, továbbá annak a rendelkezésnek,

melynek értelmében ez évtől az üzemi könyvtárosok is kapnak nyereségrészesedést. Olyan eszköz tehát, amely — a többivel együtt — a szakszervezeti könyvtárosok megnövekedő munkakédvét, hivatástudatát és jobb munkáját eredményezi.

Gönczi Imre

Az V. Nevelésügyi Kongresszus tézisei — és a könyvtárak

Amikor az V. Nevelésügyi Kongresszus téziseit tárgyaló plénum Nyíregyházán augusztus 15-én befejezte tanácskozását, a résztvevők csalódottan, elégedetlenséggel keltek föl székükről. Ennek az elnöki zárszó is hangot adott.

Kifejtette, hogy furcsa helyzetbe kerülne az a fiatal pedagógus, aki csupán ennyi útravalóval indulna neki a tanításnak az elkövetkező években; eleve összehátréztetésbe kerülne nemcsak az élet jövő, hanem már a jelenlegi követelményeivel is.

Az eredmények ilyen értékelése szembeütő ellentétben állt a Neveléstudományi Kongresszusi Híradónak a kongresszus fő célját körvonalazó mondataival. „Célunk: a társadalmi-gazdasági és tudományos-technikai fejlődésnek az iskolai oktatásra és nevelésre ható főbb tényezőit elemzés alapján számba venni. A tendenciák kimutatásával, a tényezők számbavételével igyekszünk elősegíteni a hosszabb távú (1970—2000) képzés fejlesztési koncepció kidolgozását, a döntésre váró kérdések felvázolását.” Mint az idézetből is látható, a szándékok — melyeknek bővebb kifejtése a szervezőbizottság alakuló ülésének beszámolójában s különösen annak *Távlati feladatok*-at tartalmazó részében található (Tankönyvkiadó, 1968) — az elégedetlenséget kiváltó eredményekhez képest tendenciájukban korszerűek, átgondoltak. A megvalósítás a nyűgöző pedagógiai hagyománytisztelet, a mai pedagógiai tények iránti nagymértékű közömbösség s az egyértelmű pedagógiai stratégia hiánya miatt nem tükrözi ezeket az elképzeléseket — állapította meg a megbeszélés összefoglalásakor a téma előadója.

A könyvtárosoknak a szorosan vett pedagógiai problémákhoz csak mint a társadalom tagjainak és mint a nevelés egyik ágazatában tevékenykedő népművelőknek volt hozzáférési joguk. Ezért nem a szűkebb, az iskolai, hanem a tágabb, a felnőtt-nevelés, a népművelés és a tömegkommunikáció kapcsán előkerülő nevelési kérdésekkel foglalkozhattak. Sajnos, az erősen szembeütő hiányokra határozottan rámutatva kellett kifejtetniük álláspontjukat.

Mielőtt erre rátérnénk, néhány előzményt még tisztáznunk kell.

Miként a kongresszus elsőszámú híradója erről beszámolt, a téziseket négy munkabizottság dolgozta ki. Az általuk létrehozott — vegyes formájú — dolgozatok elé írott közös bevezető várakozást ébreszt. Ígéri, hogy a tézisek nyújtotta „gazdag pedagógiai panorámában benne van mindaz”, ami a pedagógushivatást „napjainkban oly eleven érinti”, többek között „a nevelés színtereinek és tényezőinek társadalmi szélesülése... az élet és az iskola kapcsolata a tudományos-technikai forradalom időszakában”. A szakemberek „nem tekintik e téziseket sem teljesnek, sem csalhatatlanoknak” s kéri, hogy más szakemberek „egészítsék ki ezeket mindazzal, ami véleményük szerint az adott témakörből hiányzik”. A kiegészítésre — sajnos — sok alkalom kínálkozik. Pedig néhány, a tézisek különböző helyén feltűnő kijelentés arra mutat, hogy számos munkabizottsági tagban él az az egészséges reformszellem, amely nélkül az iskolai nevelés jövője elképzelhetetlen. Hangsúlyozzák például, hogy a korszerű, a szocialista alapokon nyugvó társadalomnak olyan szakemberekre lesz szüksége, akik képesek az önművelésre, a termelés nagy egységeinek áttekintésére. (47. l.) Ebből következik, hogy „a jövő iskolájában a *gondolkodó* képesség fejlesztését sokkal inkább érvényesíteni célszerű, mint manapság”. (49. l.) „Tanítsuk meg a gyermekeket és az ifjakat *tanulni*, tegyük őket hajlamossá és képessé az egész életen át tartó további tanulásra” (60. l.) — mondják. Különösen fontosnak tartják „azokat a kutatásokat, amelyek a tanulói önállóság és aktivitás fokozásának lehetőségeit tanulmányozzák” (206. l.).

E követelményekkel csak egyet lehet érteni. Mint ahogy rendkívül helyeselhető az a deklaráció is, miszerint ezek a feladatok „megkívánják az iskolai nevelés szoros együttműködését és egyeztetését a párhuzamosan és várhatóan érvényesülő nevelői ráhatásokkal...” (60. l.) és „...*minden tervezésnek az összes igénybevehető eszközöket és formákat igénybe kell vennie*” (63. l.).

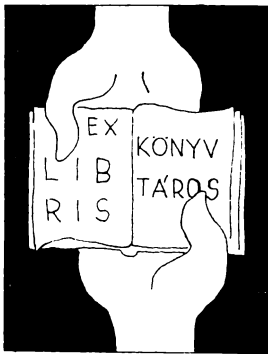
E törekvés mind a módszertani jellegű tézisekben, mind a nevelésben együttműködő iskolán kívüli szervezetek és szolgáltatásaik számbavételekor csak elvétve fedezhető föl! Az irodalom szerepe az ifjúság nevelésében és A sajtó szerepe az ifjúságra ható nevelési tényezők rendszerében c. fejezetek — amelyeknek az olvasásra, az önálló irodalomkutatásra, az egyéni témamegközelítésre való tanítással kellene foglalkozniok — egészen más kérdéseket vetnek föl. Különösen félrevezető a sajtó szerepével foglalkozó „írásmű”. Egyetlen gondja, hogy a pedagógusokkal hogyan, miért és milyen mértékben bánik jól vagy rosszul a sajtó. Nem említi a sajtónak, mint tömegkommunikációs bázisnak felmérhetetlen nevelő hatásából következő iskolai pedagógiai feladatokat vagy a sajtó anyagának beépítését az oktatásba. Az időszaki sajtóról, mint a tanulók tájékozódásának letagadhatatlan eszközeről, vagy mint az olvasáshoz vezető út egyik lehetséges lépcsőjéről, a kurrens ismeretszerzés forrásáról s mindennek oktatásbeli jelentőségéről ugyancsak szó sem esik.

Átgondoltabb és felelősségteljesebb az irodalom szerepéről szóló rész. Azonban megközelítési módja ennek is szimplifikáló, látóköre rövidsugarú. Véleményünk szerint e fejezetben össze kellett volna foglalni: 1. Az önálló irodalomhasználat és információszerezés szükségességének indokait, majd levonni az ebből folyó következtetéseket módszertani, tantervi, tanári-továbbképzési s végül tankönyvfelépítési szempontból, természetesen figyelembe véve legalább az alap-, közép- és felsőfokú oktatással összefüggő sajátos problémákat is. 2. Szükséges lett volna meghatározni az iskolai könyvtáraknak, mint az irodalomhasználat tanítási műhelyeinek helyzetét és a velük szemben támasztandó követelmények rendszerét, mégpedig a jelenlegi helyzet és a (feltétlenül kívánatos, nagyarányú és átgondolt) jövőbeli fejlesztés szempontjainak összeegyeztetésével. 3. Legalább ilyen súllyal kellene szerepeltetni az oktató- (és az oktatással összefüggő kutató) munka kapcsán a közművelődési és a felsőoktatási, esetleg a megfelelő tudományos könyvtárakkal szemben fölmerülő követelményeket. 4. Foglalkozni kellene továbbá a pedagógus továbbképzés jelenlegi könyvtári és dokumentációs bázisának helyzetével és várható fejlődésével. (Erről éppen Nyíregyházán, s nemrégén folyt tanácskozás.) Végül 5. Az eddigieknél sokkal részletesebben kellene körvonalazni a felnőttoktatás információs alapjainak, többek között a könyvtári alapozásnak kérdéseit is.

Ezekről a követelményekről az említett fejezetben csak érintőlegesen vagy egyáltalán nem esik szó. Helyette igen sokat foglalkoznak olyan gyakorlati pedagógiai részletkérdéssel, mint a legaszténias gyerekek olvasni tanítása, nem teljesen érthető kifejtésben panaszkodnak arról, hogy a kisebb gyerekeket „kiszorítják” az iskolai és a közművelődési könyvtárakból. Nagyon helyesen fölvetik a gyengén ellátott iskolai könyvtárak problémáját, s hangsúlyozzák az olvasásszociológiai és olvasáspszichológiai kutatások fontosságát, ami már valóban fontos, de az adott feladatokhoz képest mellékprobléma.

A téziseken tehát van bőven javítani való — s ezt nem a népművelők és könyvtárosok, hanem a pedagógusok állapítják meg. Amit hozzá kell tenni, azt könyvtáros oldalról a fentiekben megirtuk. Remélhető, hogy mindkét segítőszándék a fontos kérdések kiemelését s a jövő szempontjából mellékes részletproblémák és — főként — a jelen gyakorlat mindenáron való védelmezésének mellőzését eredményezik.

Iszlai Zoltán

Bor István ex librise

Miről beszél még a könyvtári statisztika?

Könczöl Imrének „Erről is beszél a könyvtári statisztika” című, lapunk augusztusi számában közölt írásával kapcsolatban az *Egri Megyei Könyvtártól* levelet kaptunk, mely sérelmezi a szerzőnek a Heves megyei könyvtárakra vonatkozó megállapításait. A *Könyvtártudományi és Módszertani Központ* — a szerkesztőség felkérésére — megvizsgálta az észrevételeket, s megállapította, hogy a „Településeink könyvtári ellátása” c. KMK kiadvány, amelynek adatait Könczöl Imre említett cikke elemezte, néhány helyen téves, helyesbítésre szorul. A korrekciónak helyt adva szükségesnek tartjuk néhány közérdekű tanulság levonását is.

A jelenlegi statisztikai összesítési rendszer egyidős a tanácsi hálózattal. Ez az évek során változásokon ment át, a statisztika azonban lényegében a régi maradt. Addig ugyanis, amíg a kulturális ellátás anyagi alapját központilag osztották el, nem volt szükség többre, mint amit a *Művelődésügyi Minisztérium* által kiadott *Statisztikai Tájékoztató* tartalmazott. Ez nélkülözhetetlen eszköze az országos irányításnak, jó a megyei adatok összevetésére is, de a járások már nem használhatják, a könyvtárak 99%-át fenntartó *városi és községi tanácsokhoz pedig el sem jut*. De ha eljutna, sem tudnák használni, mivel a könyvtárak tanácsi kezelésbe adása és a tanácsok hatáskörének nagyfokú kiterjesztése óta más, formájában, szerkezetében és hatósugarában megváltoztatott Statisztikai Tájékoztatóra van szükség.

A KMK már 1966-ban javaslatot készített a jelentések modern feldolgozására. Két évi eredménytelen próbálkozás után szemléltető példaként és további érvként kiadta a „Településeink könyvtári ellátása 1968” című füzetet. Noha meg kellett alkudnia a szűkös anyagi lehetőségekkel és le kellett mondia a gépi feldolgozás előnyeiről, a füzet megjelentetésével bizonyítani kívánta — talán sikerült is bizonyítani —, hogy lehetséges olyan összeállítás, amelyet *valamennyi könyvtár közvetlenül* tud hasznosítani. De ez a kiadvány csak szerény kísérlet. Ugyanis az összesítésbe fel kellene venni valamennyi adatot, amely a jelentésekben szerepel. Különböző értelme gyűjtésüknek sem. A *viszonyszámok* is nélkülözhetetlenek. Igaza van Könczöl Imrének, hogy kiszámításukat nem szabad a felhasználókra hárítani, mert ez ugyanannak a munkának sokszorososan párhuzamos elvégzését követeli. Felmerült az az igény is, hogy a községsorokon belül a központi illetve a nagy könyvtárakat külön-külön, továbbá a 3000–5000 lakosú községeket egyenként is be kell mutatni. Könnyű belátni, hogy ilyen adattömeg a kiadványt tízszeresére duzzasztaná. (Tovább növelné a terjedelmet, ha megvalósulna Könczöl Imre másik hasznos javaslata a *szakszervezeti könyvtárak* adatainak feldolgozásáról.) A mostani kiadvány elsősorban a *tanácsok könyvtárfenntartó felelősségét* igyekszik kidomborítani, rájuk próbál hatni.

A kiadvány előállításánál kötött kompromisszumból több olyan hiba fakadt, amely kétségkívül rontott az összeállítás hitelén. Az eredetileg elképzelt gépi feldolgozó munkát emberi erővel kellett helyettesíteni. Gépesítés esetén a most szokásos összesítő munkától is mentesültek volna a járási és megyei könyvtárosok. Az új kiadvány kézi előállítását következtében el kellett hagyni több ellenőrzési műveletet, amely az előforduló hibák 90%-át eleve kiküszöbölte volna.

Igy kerülhetett több hiba a kiadványba. Az esetek többségében a könyvtárak utólag módosították jelentésüket, de ezt már nem közölték a KMK-val. A feldolgozásban is fordult elő számolási hiba. Ennek azonban nincs nagy jelentősége akkor, ha ki-ki ellenőrzi a rá vonatkozó adatokat, és ha azok tévesek, kiigazítja a hibákat. A felfedezett hibák jelzését azonban néhányan elmulasztották, s így a tévedések csak Könczöl Imrének a kiadvány megjelenése után négy hónappal közölt elemzéséből derültek ki. A Heves megyei könyvtárak helyes adatai a következők:

Eger beiratkozott olvasóinak száma	5526
Gyöngyös beiratkozott olvasóinak száma	3634
Füzesabony beiratkozott olvasóinak száma	1344
Füzesabony látogatóinak száma	10 479
Füzesabony kölcsönzött köteteinek száma	35 323

A hibás *egri adatok* a jelentések budapesti feldolgozásakor keletkeztek. *Gyöngyösön* a kékestetői szanatórium könyvkölcsönzéseit egyben a beiratkozott olvasók számának is vették, a *Füzesabonyi Járási Könyvtár* kettős jelentést készített: a hat adat-szolgáltató hely számaiból összesítő jelentést is adott, így az adatok megduplázódtak.

Véleményünk szerint az érdekelt hálózati központoknak is nagyobb érdeklődést kell tanúsítaniok saját eredményeik iránt, és gondosabban kell vizsgálniok adataikat.

A tévedések természetesen valamit levonnak a kiadvány értékéből, de nem csökkentik úttörő érdemeit és jelentőségét. Bízunk abban, hogy az eredeti elképzelésnek megfelelő előállítás esetén az adatok megbízhatósága teljes, információs értéke pedig sokszoros lesz.

VÁLOGATÁS KODOLÁNYI JÁNOS MŰVEIBŐL

- Hajnal.* Költemények. Pécs, 1915. Wesley—Horváth, 41, [7] l.
- Üzenet enyéimnek.* Versek. 1921. Magyar Írás, 45 [3] l.
- Szép Zsuzska.* Regény. 1925. 112 l.
- Börtön.* Regény. 1926. Athenaeum, 128 l.
- Kántor József megdicsőülése.* Regény. 1926. Athenaeum, 197, [3] l.
- Tavaszi fagy.* Egy foglalkozás nélküli ifjú Pesten. 1926. Grill, 254, [2] l.
ua. = *Keserű ifjúkor.* Regények. 1958. Magvető, 817 l.
- Akik nem tudnak szeretni.* Regény. 1929. Magyarság, 204, [4] l. (A Magyarság könyve 19.)
- Futótűz.* Regény. 1929. Bernáth Tibor, VII, [1], 275, [1] l.
ua. = *Keserű ifjúkor.* Regények. 1958. Magvető, 817 l.
- Két lányarc.* Regény. 1929. Athenaeum, 131 [1] l.
- Szakadékok.* Regény. 1929. Athenaeum, 199 [1] l. ua. = *Keserű ifjúkor.* Regények. 1958, Magvető, 817 l.
- Vilma három szerelme.* Regény. 1930. Pesti Napló, 190 l. (Kék regény 32.)
- Sötétség.* Regény. Debrecen 1934. Nagy K. és Tsa, 63 [1] l. (Új írók 1.)
- Feketevíz.* Regény. 1935. Athenaeum, 256 l. ua. = *Keserű ifjúkor.* Regények. 1958. Magvető, 817 l. Finn kiad.: *Mus-tajoki.* Porvoo-Helsinki 1937. Söderström, 311 l.
- A vas fia.* Regény. 1926. Athenaeum, 1—2. köt. ua. 1963. Magvető, 1—2. köt. Regénytrilógia 2. kötete. Előzménye: Julianus barát, folytatása: Boldog Margit.
- Boldog Margit.* Regény. 1937. Athenaeum, 362 [2] l. ua. 1964. Magvető, 450 l.
- Julianus barát.* Regény. 1938. Athenaeum, 711, [1] l. ua. 1966. Magvető, 881 l. — Új Könyvek 660 762 Olasz kiad.: *Fra Giuliano.* Milano, 1948. Mondadori, VIII, 818 l. (Collezione Omnibus.)
- József, az ács.* Novellák. 1939. Athenaeum, 317, [3] l.
- Ormánság.* Szép Zsuzska + Börtön + Kántor József megdicsőülése. Elbeszélések. 1939. Athenaeum, 361, [3] l.
- Süllyedő világ.* Regény. 1940. Athenaeum, 1—2. köt.
- Baranyai utazás.* 1941. Bolyai Akadémia, 110. [2] l. (Bolyai könyvek.)
- Emese álma.* 1. *Istenek.* Regény. 1941. Athenaeum, 374, [2] l. (Folytatása: a Holdvilág völgye és a Pogány tüzek.)
- Esti beszélgetés.* 1941. Magyar Élet, 253, [3] l.
- Jajgatunk és kacagunk.* Pogány tűz + Vidéki történet + Földindulás + Végrendelet. Színművek. 1941. Athenaeum, 242 [2] l.
- Kelet népe.* = Kelet és nyugat határán. Pécs, 1941. 38 l. (A Janus Pannonius Társaság könyvtára 16.)
- Cigánylány csókja.* Regény. 1942. Napsugár Kiadó, 64 l. (Napsugár könyvek.)
- Csendes órák.* 1942. Turul, 256 l. (Turul könyvek.)
- [*Emese álma.* 2.] *Holdvilág völgye.* Regény. 1942. Athenaeum, 376 l.
- Rókatánc.* Elbeszélések. 1942, Turul, 266 l. (Turul könyvek.)
- Zárt tárgyalás.* Tanulmányok. 1943. Turul, 170, 6 l. (Turul könyvek.)
- Suomi.* 1944. Magyar Élet, 204 l.
- Fekete sátor.* Kisregény. 1944. Turul, 112 l. (Magvető könyvtár 3.)
- Vízöntő.* Meseregény. 1948. Szöllősy, 1—2. köt. Újabb kiad. „Vízözön” c. 1967. Magvető, 599 l. — Új Könyvek 670 171 (Folytatása: Új ég, új föld.)
- Éltek, ahogy tudtak.* Válogatott elbeszélések. 1955. Szépirodalmi, 641 l.
- Boldog békeidők.* Regény. 1956. Dunántúli Magvető, 454 l. ua. 1969. Magvető, 550 l. — Új Könyvek 690 713 Jugoszláv kiad.: *Stare dobra vremena.* Novi Sad 1963. Forum, 545 l.
- Az égő csipkebokor.* Történelmi regény. 1957. Magvető, 1—2. köt. ua. 1965. 999 l. Új Könyvek 660 177 NSZK kiad. Und er führte Sie aus Ägypten. Ein Moses—Roman. Stuttgart, 1965. Steingruben, 1215 l.
- Jehuda bar Simon emlékiratai.* Regény. 1957. Magvető, 223 l.
- Keserű ifjúkor.* Feketevíz + Szakadékok + Futótűz + Tavaszi fagy. Regények. 1958. Magvető, 817 l.
- Új ég, új föld.* Regény. 1958. Magvető, 677 l. ua. 1968. 633 l. — Új Könyvek 681 504.
- Vízválasztó.* Regény. 1960. Magvető, 698 l.
- Fellázadt gépek.* Elbeszélések. 1961. Magvető, 1—2. köt.

Süllyedő világ. Önéletrajzi regény. 1965. Magvető, 633 l. — Folytatása: *Visszapillantó tükör.*
[Emese álma. 3.] Pogány tüzek. Történelmi regény. 1968. Magvető, 1—2. köt. — Új Könyvek 682 116.
Visszapillantó tükör. Visszaemlékezések. 1968. Magvető, 546 l. — Új Könyvek 680 210.

KODOLÁNYI János—KÉPES Géza: *Északi csillagok.* Finn rokonaink költészete. 1943, Stádium, 120, 8 l. (Nemzeti könyvtár 118—119.)

KODOLÁNYI János — ifj. KODOLÁNYI János. *Baranyai utazás.* 1963. Magvető, 331 l.

Összeállította: *Körtés Júlia*

A TV SZÍNHÁZI MŰSORÁHOZ AJÁNLJUK

Október—december

BRECHT—MARLOWE: *II. EDWARD.* A szolnoki Szigligeti Színház előadása.
 BRECHT, Bertolt: *II. Edward.* = Brecht Bertolt színművei. 1964. Helikon, 1—2. köt. (Helikon klasszikusok.)
 ESSLIN, Martin: *Brecht és az angol színház.* = Nagyvilág, 1967. 7. sz. 1105—1107. l.
 KIS Tamás: *Bertolt Brecht színművei.* = Új Írás, 1965. 7. sz. 115—120. l.
 MESTERHÁZI Lajos: *Brecht drámáinak magyar kiadása.* = Nagyvilág, 1965. 2. sz. 272—275. l.
 MITRU Ibolya: *Bertolt Brecht. Írói arc-képvázlat és bibliográfia.* 1965. Föv. Szabó Ervin Könyvtár, 257 l. (Írói arc-képvázlatok 4.) — U. K. 650 826.
 RÉNYI Péter: *Az időszerű Brecht.* = Rényi P.: Vitában. 1967. Szépirodalmi, 147—166. l. — U. K. 670 526. ua. = Kritika, 1964. 11. sz. 21—28. l.

VAJDA György Mihály: *Bertolt Brecht.* = A német irodalom a XX. században. 1966. Gondolat, 69—96. és 110—112. l. U. K. 661 597.

GYÁRFÁS MIKLÓS: *MIZANTRÓP.* — *A KÉT JÚLIA.* Az Irodalmi Színpad előadása.

VÉSZI Endre: *Napló. Egy szelíd ötven-éves.* = Élet és Irodalom, 1965. 50. sz.
 IBSEN, HENRIK: *HEDDA GABLER.* A békéscsabai Jókai Színház előadása.

IBSEN, Henrik: *Hedda Gabler.* Színmű. = Ibsen, Henrik színművei. 1966. M. Helikon, 1—2. köt. (Helikon klasszikusok.) — U. K. 670 058.

BENEDEK Marcell: *Henrik Ibsen.* = Benedek M.: Könyv és színház. 1963. Szépirodalmi, 439—442. l.

DÁNIEL Anna: *Ibsen.* 1966. Gondolat, 121 l. (Irodalomtörténeti kiskönyvtár 30.) — U. K. 661 539.

HAJDU Henrik: *A magyar Ibsen elé.* = Nagyvilág, 1967. 1. sz. 118—119. l.

HEGEDŰS Géza: *Az ibseni életmű.* = Kortárs, 1968. 10. sz. 1650—1653. l.

KÁRPÁTI Aurél színikritikája a Hedda Gabler 1928. évi előadásáról. = Kárpáti A.: Főpróba után. 1956. Magvető, 144—147. l.

NÉMETH LÁSZLÓ: *NAGY CSALÁD* A budapesti József Attila színház előadása.

BÉLÁDI Miklós: *Németh László.* = Kritika, 1965. 5. sz. 26—39. l.

ILLÉS Jenő: *„Mai” témák és „örök” problémák.* Németh László újabb drámáiról. = Illés J.: Mai dráma, mai dramaturgia. Tanulmányok. 1964. Szépirodalmi, 120—148. l.

B. NAGY László: *Egy katarzis története.* Kísérlet Németh Lászlóról. = B. Nagy L.: A teremtés kezdetén. Tanulmányok. 1966. Szépirodalmi, 197—267. l. U. K. 661 540.

NÉMETH László: *Veszprémi példa.* = Kortárs, 1964. 1. sz. 86—95. l. ua. Németh L.: Kiadatlan tanulmányok. 1968. Magvető, 2. köt. 537—555. l. U. K. 681 302.

Színikritikák: Gábor István = Magyar Nemzet, 1964. dec. 31., Kiss Károly = Magyar Nemzet, 1963. dec. 17. Koltai

M. Kiss József ex librise

- Tamás = Népszabadság, 1968. márc. 27. Szombathelyi Ervin = Népszava, 1963. nov. 2.
- RABKIN, B. E.: HALHATATLAN ŐRJÁRAT A Bartók Gyermekszínház előadása.
- SZÉP ERNŐ: LILA AKÁC A Madách Kamara Színház előadása.
- SZÉP Ernő: *Lila akác + Adámcsutka*. Regények. 1967. Szépirodalmi, 530 l. U. K. 671 174.
- HATVANY Lajos: *Szép Ernő*. = Hatvany L.: Irodalmi tanulmányok. 1960. Szépirodalmi, 2. köt. 234—246. l.
- KOSZTOLÁNYI Dezső: *Szép Ernő*. = Kosztolányi D.: Írók, festők, tudósok. Tanulmányok magyar kortársakról. 1958. Szépirodalmi, 1. köt. 271—280. l.
- SÓTÉR István: *Szép Ernő*. + Sótér I.: Tisztuló tükrök. 1966. Gondolat, 255. l. U. K. 660 671.
- Színkritikák: Mátrai-Betegh Béla = Magyar Nemzet, 1968. márc. 17. — Molnár Gál Péter = Népszabadság, 1968. márc. 20. — Szombathelyi Ervin = Népszava, 1968. márc. 26.
- TERSÁNSZKY JÓZSI JENŐ: A KEGYELMES ASSZONY PORTRÉJA A budapesti Katona József Színház előadása.
- BARABÁS Tibor: *Tersánszky Józsi Jenőről*. = Új Írás, 1964. 111. sz. 1387—1389. l.
- BÓKA László: *Tersánszky Józsi Jenő*. = Bóka L.: Könyvek, gondok. 1966. Gondolat, 241—247. l. U. K. 661 284.
- ILLÉS Endre: *Tersánszky*. = Illés E.: Krétarájzok. 1957. Magvető, 236—244. l.
- TERSÁNSZKY J. Jenő: *Életem regénye*. Önéletrajzi írások. 1968. Magvető, 449 l. U. K. 681 780.
- Tersánszky ünneplése 75. születésnapján. = Élet és Irodalom, 1963. 37. sz.
- Tersánszky ünneplése 80. születésnapján. = H. Barta Lajos = Magyar Nemzet, 1968. szept. 12. — Bessenyei György = Magyar Hírlap, 1968. szept. 12. — Koltai Tamás = Népszabadság, 1968. szept. 12.
- USZTINOV: CÉLFOTÓ A Győri Kisfaludy Színház előadása.

Körtés Júlia

HORGÁSZOKNAK AJÁNLJUK

A horgászat kb. 80 ezer ember szenvedélye hazánkban. Tájékoztatásuk megkönnyítésére közöljük ezt a bibliográfiát, melynek használatához a következőket jegyezzük meg: A kifejezetten horgászati könyvek mellé felvettük Vársárhelyi István két monográfiáját és Lányi György vonatkozó és hasznos ismereteket tartalmazó könyvét is. Hely hiányában nem dolgozhattuk fel a Magyar Horgász „Ismernük meg halainkat” című állandó rovatát, amelyre ezúton hívjuk fel a figyelmet.

- A *horgászat kézikönyve*. 2. kiad. (Szerk. Vigh József) 1964. Sport, 279 l.
- Horgászhalaink (ponty, harcsa, süllő, csuka, balin, márna, kecsge, sebespisztráng, domolykó stb.) bemutatása után a horgászeszközöket, csalikat és a használatuk módját ismerteti. A könyv 5., legterjedelmesebb részében a tárgyalta halfajták horgászatát írja le. A haltenyésztés és halgazdálkodás rövid összefoglalása után hasznos tudnivalókat (egészségügy, szerszámjavítás, ételreceptek) közöl.
- KÁCSOR László: *Horgászösvényeken*. 1966. Gondolat, 237 l.
- A hazai halak rendszerezését követően a halak érzékszervei és a horgászat közötti összefüggéseket tárja fel a legújabb kutatások tükrében. A vizek szintjait bemutató „Vízparti ösvényeken” c. fejezetet csaknem 100 eredeti felvétel díszíti. Érdekes a horgászkiállítások jegyzéke (231—236. l.), továbbá a tilalmi idők, illetve a kifogható halak legkisebb méretének közlése is.
- LÁNYI György: *Élet a víz tükre alatt*. 1961. Gondolat, 414 l.
- A *magyar horgászat kézikönyve*. (Szerk. Berényi János — Farkasházy Tibor — Vigh József.) 3. jav. kiad. 1955. Művelt Nép, 511 l.
- A *Magyar Országos Horgász Szövetség alapszabálya és horgászrendje*. 1962. k. n., 30 l.
- fejelet*. 1962. k. n., 3 l.
- versenyszabályai*. 1958. k. n., 48 l.
- 20 éve. (Szerk. Vigh József.) 1965. k. n., 151 l.
- VÁRSÁRHELYI István: *A harcsa*. 1968. Mezőgazdasági, 98 l.

Turcsányi Antal ex librise

VÁSÁRHELYI István: *Magyarország halai írásban és képekben*. Miskolc, 1961. k. n., 134 l. (Borsodi Szemle Könyvtára 1.)

A képekben szemléltetett 60 féle hal magyar hivatalos és köznyelvi elnevezésén kívül megtaláljuk latin, orosz, német és angol nevüket is. A halfajták tárgyalásának sorrendje: földrajzi elterjedése, leírása és életmódja, ivása, tápláléka, gazdasági jelentősége, húsa.

VÁSÁRHELYI István: *Pisztrángthenyésztés*. 1963. Orsz. Erd. Főig., 57 l.

VIGH József: *Balaton horgászkalauz*. (Az Élet a tóban c. fejezetet Tölg István írta.) 1967. Sport, 194 l.

Bevezeti az olvasót a balatoni halászat és horgászat világába, ismerteti a halak tartózkodási helyeit, a fogásukra alkalmas eszközöket és módszereket, a horgászat szabályait. Tárgyalja a Balaton föld- és vízrajzi adatait, továbbá időjárását is. A kiadó ígérete szerint az ismertetett zsebkönyv első kötete egy horgász-monográfia sorozatnak, amely a Duna, Tisza, a Velencei-tó és más vizeink horgászatát mutatja majd be.

15 ÉVE HALT MEG NAGY LAJOS, a Nyugat első nemzedékének egyik legkiválóbb prózaírója. Igazi területe a novella: ebben a rövid műfajban tudta éles, kegyetlen gúnnyal támadó ábrázolását nyújtani a század első felének, melynek társadalma minden változatában kihívta bírálatát. Művei a múlt évek során sem fakultak, könyveit ma is élvezettel forgatjuk, emléket klasszikusaink sorában őrizük. A róla készült rajz Gosztola Gábor munkája.

Folyóiratcikkek

ANTOS Zoltán: *A peremfutó orsóról*. 1—4. r. = Magyar Horgász. 1967. 12. sz., 1968. 1—3. sz.

ANTOS Zoltán: *Új magyar peremfutó orsó*. = Magyar Horgász. 1967. 11. sz.

BERÉNYI János: *Elkészült a balatoni horgászrend*. = Magyar Horgász, 1967. 5. sz.

BODÓ Béla: *Süllőzés — kövezésen*. = Magyar Horgász, 1968. 1. sz.

DRAHOS László: *Angolna a horgon*. = Magyar Horgász, 1968. 5. sz.

Hazánk 1961-ben lépett a nagyüzemi angolnatelepítők sorába. Természetes utánpótlása nem lehetséges, mert édesvizekben nem szaporodik (ivadékait minden évben rendszeresen be kell hozni).

„*En így etetek...*” — és Ön? = Magyar Horgász, 1967. 8., 10., 12. sz.

A 8. számban megjelent vitacikk három horgász egymással ellentétes, etetési módszerét ismerteti. Az etetés módja mellett annak időpontja is heves vitákra ad alkalmat.

Horgászrend a Soroksári Dunaágban. = Magyar Horgász, 1967. 3. sz. 11. l.

HORVÁTH László: *Gondolatok a soroksári Duna-ág halgazdálkodásáról*. = Halászat, 1968. 2. sz.

Az 1953—54. teléig horgászparadicsomnak nevezett 3000 kh területű Dunaágból a szennyvizek, az alacsony vízállás és kemény tél hatására kipusztult a halállomány. Mivel a jelenlegi helyzetben természetes szaporodásra nem lehet számítani, évi 40 000 db ponttyal kellene benépesíteni.

J AUSZ Ernő, Z.: *Acélhuzal-antennás pontyozó úszó*. = Magyar Horgász, 1968. 1. sz.

KABLAY Lajos: *Halfüstölés*. = Magyar Horgász, 1967. 3. sz.

NYERGES BÉLA: *Horgászok az iskolában*. = Magyar Horgász, 1968. 3. sz.

PÁSKÁNDY János: *Adatgyűjtés és halgazdálkodás*. = Magyar Horgász, 1967. 5. sz.

PÁSKÁNDY János: *A halak szaporodása és szaporítása*. 1—3. r. = Magyar Horgász, 1968. 3—5. sz.

PÁSKÁNDY János: *Vízvédelem és kártérítés*. = Magyar Horgász, 1967. 2. sz.

PÉNZZES Bethen: *Hol növekszik legnagyobbra a dévérkeszeg*. = Halászat, 1968. 2. sz.

RÁCZ Béla: *Haljelölés*. = Magyar Horgász, 1967. 4. sz.

RÁCZ Endre: *A Legfelsőbb Bírószág állásfoglalása a vízszennyezések kérdésében*. = Magyar Horgász, 1967. 11. sz.

Összeállította: dr. Barna Béláné

Falusi könyvtárosok között

Nem is olyan régen még állandó téma volt a hálózati értekezleteken, hogy miért van nyáron uborkaszazon a könyvtárak működésében. Különféle premizált olvasztatási kampányok is indultak a könyvtárosok lelkesítése végett abban a reményben, hogy megszüntetik a forgalmi statisztika nyári apályát.

Nem akarom azt mondani, hogy mostanra teljesen megváltozott a helyzet. Nyilvánvaló, hogy a nyár egyre bősége-sebb pihenési és szórakozási kínálata bizonyos területeken arányosan vagy aránytalanul csökkenti a könyvek iránti keresletet. Ennek ellenére *lényegbeli változás tapasztalható falun is a könyvtárak nyári forgalmában* az utóbbi években.

Teljes bizonyossággal mondhatom ezt, mert feljegyzéseim tanúsága szerint egy híján negyven falusi könyvtárban jártam júniustól augusztus végéig, s e személyes tapasztalatokat több alkalommal is egybevettem a könyvtárosok véleményével azokon a szakmai továbbképzéseken, melyeket néhány megyében meglátogattam.

Példatáram ismertetésénél talán többet ér, ha előrebocsátom, hogy szántszándékkal olyan falusi könyvtárakat választottam úticélnak, amelyek jó hírnek örvendenek: szabadpolcon kínálkozó gyűjtemé-

nyük, az igényesebb ízlésnek is megfelelő berendezésük, a tartósabb időzésre csábító tágas elhelyezésük hírüket vitte a község határain túl is. Közülük is még inkább a nagyobbakat választottam ki, azokat, amelyekben legalább is részfoglalkozású könyvtáros dolgozik.

Van-e elég dolga nyáron a falusi könyvtárosnak?

A nyilvántartásokból kiolvasható, hogy az olvasóknak kevesebb, mint fele kölcsönöz ki egy hónapnál rövidebb időn belül könyvet. Átlagosan 50%-uknál nincs semmilyen könyv a nyári időszakban. A kölcsönzés szüneteltetése nagyjából azonos arányokat mutat minden olvasói csoportban, melyet kiemel a könyvtári statisztika. Ezen belül azonban feltűnő a 30—50 év közötti korosztály kimaradása. A könyvtárosok szerint az ilyen korú olvasóik szinte kivétel nélkül arra hivatkoznak, hogy rendszeresen késő estig elfoglalják magukat ház körüli munkával. A kölcsönzési nyilvántartások alapján egymásután véve a neveket, magyarázták a könyvtárosok, hogy olvasóik közül ki épít-bővít házat, ki emel új kerítést a portája körül, vagy ki bajlódik a vízvezeték bekapcsolás előzetes földmun-

A boldogkőújfalusi (Encsi járás) klubkönyvtárban

káival. Úgy látszik, hogy a 30—50 évesek falun élő derékhada manapság olyan mértékben *hajtja magát a munkával*, hogy szinte minden kulturális igényét elfojtja az áhított anyagi természetű célok mielőbbi elérése végett.

Nem kevésbé érdekes azonban az, hogy kik látogatják nyáron is a könyvtárakat. Feltűnő és elég általánosnak látszik az érettebb ifjúság, a 20—25 év közöttiek növekvő aránya. Többségük nő, de korosztályi arányukhoz képest hűséges olvasók a férfiak is. Mit olvasnak? Nem ér meglepetés bennünket: magyar szerzők mai témájú regényeit keresik a leggyakrabban. Követelményük általánosságban az, hogy a mai korról nyilvánítson véleményt az író. Ezt jegyeztem le az egyik helyen: „a szereplők, ha nem is fiatalok, de *legyenek fiatalosak*”. Érzéletes megfogalmazása annak a várakozásnak, mellyel az új nemzedék az irodalom felé fordul. E korosztály fokozódó olvasási igénye — falun is — figyelmet és támogatást érdemlő új jelenség. Megléte-
nének okát szívesen keresném a kötelező *általános iskolai oktatás eredményei* között, ha többre vállalkoztam volna, mint a jelenség egyszerű felmutatására.

A nyáron is rendszeresen olvasók között vannak az öregek is. Jobbadán természetesen azok, akik maguk iratkoznak be a könyvtárba, vagyis nem családtag és ismerős révén tartják a könyvtárossal a kapcsolatot. Ezek általában ugyanannyiszor veszik igénybe a könyvtárt, mint más évszakokban. Olvasói arányuk mindenütt emelkedőben van, amiben a korosztály arányának növekedése mellett szerepe van annak is, hogy a termelősövetkezetek erősödésével némileg csökken *az idősekre nehezedő termelőmunka terhe*. A szerencsésebb helyeken a tsz-nyugdíjasnak, aki a háztáji kertben-szőlőben tevékenykedve kedvére oszthatja be munkáját, napközben is bővebben jut ideje olvasgatni.

Arról tehát szó sincs, hogy a falusi könyvtárak kölcsönzési órái nyáron néptelenek volnának. Még a kisebb helyeken is megfordul tucatnyi ember egy-egy alkalommal. Továbbá ez a „megfordulás” sem úgy értendő, mint régebben. A látogatók közül sokan otfeledkednek a könyvek társaságában, mégpedig nemcsak az egy alkalomra való válogatás szándékával, hanem azért is, mert felismerik a válogatás és a felfedezés, a „böngészés” *intellektuális örömet*. Kár, hogy az effajta könyvtárhasználatot még ma sem tartják eléggé fontosnak a könyvtárosok. Igazi olvasószolgálatnak ma is még a kölcsönzést tekintik. Sajnos sok helyen ritkították, vagy megrövidítették a nyári nyitvatartási alkalmakat, arra hivatkozva, hogy csökken az érdek-

lődés a kölcsönzés iránt. Nagy kár, mert a könyvtári szolgálatnak többek közt éppen ez adja meg a sajátos tartalmát, hogy a *nyilvánosság által ellenőrizhető időben* és keretek között *folyamatosan és pontosan rendelkezésre áll a közönségnek*. Némi ízelítő a tipikus könyvtárosi mentegetőzésekből: „hazaugrottam egy falatot enni”; „most indultam volna, éppen a könyvtárba készülök”; „akármikor jöhetnek hozzám könyvért a lakásomra, miért üljek potyára a könyvtárban”. Kétségtelenül ez a legbátrabb, de a legigaztalanabb védekezés. Nincs kötött nyitvatartási idő, mert nyár van, tehát a könyvtáros minden olvasónak külön „szívességet tesz”, ha a kedvéért átballag a könyvtárba. És mindenki kedvéért? A gyermekekéért is? Szeretném látni a könyvtáros szíveskedését, amikor egy nap tizedszer hívják a könyvtárba. A megoldás: *nyáron is meg kell tartani a nyitvatartási időt* mindenütt, illetve, ha nyári szünet van, ki kell írni, hogy az meddig tart.

Talán jobban lehetne hasznosítani a nyári időszakot a könyvtárak mindenemű anyagának rendezésére is. Lenne idő gondosan átvizsgálni a szabadpolcokat, kiemelni a rongált, vagy éppenséggel feleslegessé vált könyveket, kicserélni a polcfeliratokat, választólapokat, ha kell, raktári rendet teremteni, kiszórni a felgyülemlett felesleges kacatot a fiókokból, szekrényekből. Fájdalom, elég gyakori eset, hogy már a könyvtárba való belépéskor a polcok lehangoló rendetlensége és nem a megújított könyvtár fölötti örömezés keríti hatalmába a látogató kedélyét. *Ne turje el a hálózati-szakmai felügyelet a hanyag kezelést*. Figyelmeztesse a könyvtárost a hibákra és ismétlődő esetben küldjön jegyzőkönyvi bejelentést a könyvtár fenntartójának.

Hogyan vélekednek a falusi vezetőemberek a könyvtárról?

A kérdéssel kapcsolatban elhangzott nyilatkozatok, a dolog természeténél fogva, nem összesíthetők statisztikailag, mégis sajnálatosan jellemzőnek tartom azt, hogy általában véve *sem a tanács, sem a pártvezetők nem tudnak érdemleges tájékoztatást adni a könyvtárról*. Alapkérdésekben is tájékozatlanok, bár az intézményt a magukénak érzik és általában büszkék rá. A közvetlen fellettes könyvtári intézmények képviselőit a tanácsok ismerik, a falusi pártszervezetek vezetői legfeljebb elvétve. A „könyvtári vonalról” — így mondják — gyakran kérnek tőlünk támogatást. Ebből a megfogalmazásból arra lehet következtetni, hogy még mindig nagyon *formális az érintkezés* a könyvtári „vonal” és a falusi

A Heves megyei Bodony község új könyvtárában (MTI Fotó — Kunkovács László felvétele)

tanácsok között. A helyi tanácsi vezetők között vannak, akik maguktól nem tudják megítélni ma sem, hogy a könyvtárunk által produkált eredmények mennyit érnek a falu társadalmi fejlődésében, ezért a fejlesztésre vonatkozó felsőbb unszólást némileg indokolatlan zaklatásnak tartják. „Sokat áldoztunk mi az elmúlt évben könyvtári célra, most két-három évig ne is kérjenek” — biztatott az egyik helyen a tanácstitkár. Tudja-e, hogy 8—10 ezer forint kell a falusi törzsanyagba tartozó könyvek legtakarékosabb beszerzéséhez? — kérdeztük. — Hallotta, de nem érti, miért kell ez. Nagyon sokan *nem értik, hogy a könyvtárak igényei állandóan megújulnak*. A magyarázatot aztán megértik és elfogadják, de a szép cél eléréséhez *felsőbb intézkedést várnak* a könyvtárfejlesztés érdekében. Ha tízezer forint kell a törzsanyag beszerzésére, akkor *adja írásba a pénzügyminiszter*, hogy ezt az összeget betervezhetik a költségvetésbe. Ez így igaz! De fenntartom azt a nézetemet, hogy a tanácsnak tudnia illik, hány beiratkozott olvasó, hány kötet könyv és mekkora forgalom van a könyvtárban.

A fiatal könyvtárosok — többen közülük népművelő-könyvtáros szakon végeztek — sűrűn panaszkodtak a helyi vezetők közömbösségére, néhol *ellenséges értetlenségére*. Utánajárva alig tudjuk valószínűsíteni, hogy azok a komoly szavú, udvarias emberek valóban lekicsinylő megjegyzéseket tettek volna a kulturális munka jelentőségére és durván elküldték volna az ügyért serénykedő könyvtárost. De netán csal a felszín. Ezért mégis azt hiszem, nagyon fontos lenne *komolyan csinálni a művelődésügyi szakigazgatást*. A tanácsok kettős (államigazgatási és párhuzamosan szakigazgatási) alárendeltségének megszűnése ne jelentsen *általános visszavonulást* a helyi fenntartók által ellenőrzött posztokon. Legalább az eleven lelkiismeret szerepében jelentkező partner küldetéséről ne mondjanak le a járási, a megyei és a minisztériumi illetékesek! Ezt a kérdést a rendszeres és hivatásszerű munka ígéretével együtt bízták ránk továbbítás végett a falusi könyvtárosok.

Megtörtént.

Szente Ferenc

Bor István

ex libris

Könyvritkaságok kiállítása a szegedi Somogyi Könyvtárban

Nem mindennapi, értékes anyag tárult a néző szeme elé Szegeden a Somogyi Könyvtárnak az ünnepi hetek keretében rendezett kiállításán. Az anyag jórésze *Somogyi Károly* gyűjteményéből való. Az esztergomi kanonok egy évvel a nagy árvíz után a céllal adományozta a 43 ezer kötetes könyvtárát a városnak, melyet korábban soha nem is látott, hogy az Alföld közepén szellemi pezsgést teremtsen.

Somogyi Károly gyűjteménye azóta bővült, s a város nagy közművelődési könyvtára fejlődött ki belőle. Azonban az alapanyag egy részét: az ősnymtatványokat, a XVI. és XVII. századi értékeket igen kevesen ismerik. Ezért az idén reprezentatív keretek között mutatták be a régi anyag egy részét.

A kiállítás három fő részre tagolódott. Az első részben világhíres darabok voltak láthatók: az 1492-ből származó kódex, a prágai misszálé, melyet többször tekintettek már meg cseh tudósok tartalmi elemzés céljából; Schedel Világkrónikájá-

nak német nyelvű kiadása, melyet kb. 1800 fametszet díszít, s benne találjuk többek között a török hódoltság előtti Buda képét is; továbbá ennek a krónikának a latin nyelvű kiadása, mely 1497-ből származik Augsburgból. (Összesen 32 ősnymtatványa van a könyvtárnak.) A második rész a XVI—XVII. századból való könyveket mutatott be. A könyvtár gazdag bibliaanyaga nyitotta meg a sort, közöttük sok szép Plantin kiadvány, a legkiemelkedőbb a négy nyelvű (latin, héber, görög, kald) biblia, II. Fülöp udvari nyomdászának munkája. Majd a lutheri reformáció hitvitázó irodalma következett, ebből az anyagból kiemelkedtek Rotterdami Erasmusnak Bazelben, Frobenius nyomdájában 1540-ben kiadott művei. A következő csoportban a XVI. és XVII. századi hiedelmek dokumentumait láthatta a néző, köztük a boszorkányüldözés fő művét, mely 1588-ban Frankfurtban jelent meg. Egy bemutatott 1586-os strassburgi kiadványban a boszorkányokkal szembeni vizsgálat módszerei és a büntetések felsorolása volt olvasható.

Az orvostudományi és természettudományos anyag is sok értéket tárt fel. Leghíresebb volt köztük Vesalius Nagy Anatómiája (Bazel 1555), melynek rajzait Tizián készítette, és tanítványa, Calzar metszette fába. Mellette Paracelsus összes műveit (Genf 1678) és Galenus munkáit (Velence 1550), a műszaki tudományok irodalmából pedig Agricola: A bányászatról című munkáját, a középkor végének leghíresebb bányászati könyvét helyezték el a kiállítók. A természettudományi rész napjainkban aktuális érdekessége a holdábrázolás, mely a *Mundus Subterraneus*-ban (1636—1650) található. Ez az első holdábrázolások egyike. Mellette Galileo Galilei: A világmindenség rendszere című művét helyezték el. A filozófiai irodalmat a természet néhány nagy filozófusának — Descartes, Hobbes, Pascal, Savonarola — művei képviselték. E filozófiai munkák egy része Elzevir kiadvány.

Igen értékes volt a bemutatott földrajzi anyag is. Külön ki kell emelni a térképeket, melyek közül a kiállításon a legrégebbek szerepelnek: a föld térképe egy 1571-es Plantin bibliából és Vadianus humanista orvos 1534-ből származó világtérképe, amelyen már Amerika is látható. Az útleírások közül különösen a Kelettel foglalkozó anyag (Kína, India, Sziám) volt értékes, ezenkívül a török alóli fel-

RENATI DES CARTES MÉDITATIONES

De Prima

PHILOSOPHIA,

In quibus Dei existentia, & animæ humanæ à corpore distinctio, demonstrantur.

Ita adjuncta sunt varis objectiones doctrinæ virosum in istâ de Deo & anima demonstrationes;

CVM RESPONSIONIBVS AVTHORIS.

Editio ultima prioribus auctior & emendatior.

AMSTELODAMI,
Apud Ludovicum Elzevirium.
c 1 5 3 4 l i v .

Descartes bölcséleti művének címlapja. Elzevir kiadás 1654-ből

Részlet a kiállitásból. (Hernádi Oszkár felvétele)

szabadulás időszakát élő Magyarországgal foglalkozó művek.

A növénytani anyagot a XVI—XVII. századi fűvészkönyvek adják. Így például Leonhard Fuchs (1549) és Hieronimus Bock (1560) fűvészkönyve. Ezeket a fűvészkönyveket — Szegedre gondolva — a paprika termesztésénél nyitották ki a rendezők.

A tárlókban sorakoztak még a könyvtár régi ex librisei, Dante Isteni Szinjátékának 1564-es velencei kiadása, az újságírás előtti röplepök néhány érdekes példánya. A magyar irodalomból főleg a reformáció és az ellenreformáció hitvitázó irataiból került bemutatásra néhány, így Pázmány Péter és Szenczi-Molnár Albert legfontosabb művei.

A kiállítás harmadik része Szeged irodalmi és tudományos életét mutatta be

a szabadságharc, a betyárvilág és az árvíz témái köré csoportosítva.

A kiállítás egészében is csak töredéke volt a könyvtár gazdag gyűjteményének. A jó válogatás és rendezés azonban lehetővé tette, hogy áttekintést kapjon belőle az érdeklődő. Új színfolttal gazdagította ez a kiállítás az ünnepi hetek programját az idén, s a várakozáson felüli nagy érdeklődés még inkább megerősítette azt az elhatározást, hogy ezentúl minden évben készül az ünnepi hetekre ilyen kiállítás a Somogyi Könyvtárban. A terv szerint jövőre a könyvtár XVIII—XIX. századi anyaga kerül bemutatásra.

A színvonalas, értékes kiállítást Papp János és Tóth Béla, a Somogyi Könyvtár tudományos munkatársai állították össze.

Laczó Katalin
a Szegedi városi Tanács
munkatársa

Látogatás egy új művelődési házban

A tapsonyi művelődési ház terméskövel és sárga vakolattal borított nagyablakos, modern épület, benne a marcali járás legszebb, legjobban felszerelt, 400 személy befogadására alkalmas színháztermével. A könyvtár 4,5×3 m alapterületű szobában húzódik meg.

A művelődési ház 1963-ban épült.

Gondoltak-e a tervezéskor a könyvtár korszerű elhelyezésére és várható fejlődésére? Erről beszélgettünk a községi tanács elnökével, *Csávics Gyulával*, aki elmondta, hogy a könyvtár az eredeti tervek szerint az épület déli oldalára került volna, oda, ahol most a párttitkár irodája és a klubszoba van. Az iroda és a mostani klub-

szoba helyén olvasótermet és kölcsönzőt akartak berendezni. Az építkezéshez azonban a járási pártbizottság is hozzájárult 70 000 Ft-tal, és ennek fejében kapta az említett helyiséget. Így a könyvtárnak meg kellett elégednie a jelenlegi szűkös elhelyezéssel.

— Somogy megyében több vállalat, intézmény összefogásából egymás után épülnek a könyvbarát-házak. A helyi takarékszövetkezet az idei évben irodaházat épít. Az építkezés bizonyára jó alkalom lenne arra, hogy kisebb költséggel megfelelő elhelyezést nyerjen a könyvtár is az új épületben — vetettük közbe.

— A községnek jelenleg nincs pénze. A most épülő új iskolában elférne egy könyvtár is. Ebben segíthetne a járási tanács — hangzott a válasz.

Mohácsi Lajos, a művelődési ház igazgatója elmondja, hogy a művelődési ház elmúlt évi munkaterve a nagyterem nyújtotta lehetőségekre épült. Fogadták a Déryné Színházat és a Csiky Gergely Színház tájelőadásait. Az elmúlt évben csupán két színházi estjük volt ráfizetéses, a környező falvakból, még Böhönyéről is eljöttek a jobb előadásokra. A színházi rendezvényekből 8000 Ft megtakarított pénzt hozott át az idei évre. A tsz zárszámadó közgyűlését, s most a véradást is a nagyteremben tartották.

Szakkör nem működött egy sem, próbálkozások történtek a színjátszó csoport felállítására. Teljes fotofelszerelésük van, de nincs megfelelő szakkörvezető. Ezért kihasználatlan a klubszoba. A televíziót csak az oda betévedők nézik, mivel az 500 házból 108-ban van televízió. Vezető hiányában az ifjúsági klub sem működik. Még az „Ifjúsági presszó” feliratú helyiség vonzza a legtöbb érdeklődőt. Nyáron a fagyalt a legkelendőbb, máskor a rövidital. Olyan napokon, amikor a kocsmá korán bezár, a mulatozók átmennek a művelődési házba, késő estig hangoskodnak.

A művelődési ház hetenként négy napon tart nyitva, hétfőn, szerdán, pénteken zárva van. A könyvtárat hétfőn és csütörtökön kereshetik fel az olvasók, mindkét napon a késő délutáni órákban tart nyitva 3—3 órát.

Gundi Árpádné 1959 óta könyvtáros, és hosszú ideje a szövetkezet egyik könyvbizományosa is a községben. Az elmúlt évben 20 000 Ft értékű könyvet adott el. 1968-ban 349 beiratkozott olvasója volt a könyvtárnak, a község lakosságának 24,8⁰/₀-a. Kölcsönöztek 5521 kötetet, az egy olvasóra jutó könyvforgalom 15,8 kötet volt. A 13,5 m² alapterületű szobában 2549 kötet zsúfolódik az állványokon. Az 1968. évi gyarapodás 173 kötet 4513 Ft értékben. A berendezéshez tartozó bútorok: négy 2 méteres és egy 1 méter hosszú, öt polcos könyvállvány, kölcsönzőasztal, 3 szék, olvasóasztalka, fogas, kályha. A könyvvállomány felének nincs helye a polcokon. A könyvforgalomnak köszönhető, hogy nem tarthatatlan a könyvtár helyzete: az újonnan vásárolt könyveket el sem kell rakni, az olvasók azonnal kikölcsönzik valamennyit.

Látogatásunkkor az olvasók közül először egy csapat gyerek érkezett. Alsótagozatosok, az alacsonyabban levő polcos meséskönyvei közül válogattak. Aztán két idősebb parasztasszony jött, nehezen tudtak egy-egy könyvet kifeszíteni a szorosan egymás mellé préselt könyvsorokból. A polcok előtt álldogálva lapozgattak, leültek volna, de nem volt hely. Az egyetlen asztalt elborították a sapkák, a gyerekek lerakott táskái, bevásárló szatyrok, hálók. A visszahozott könyvek nem fértek el a kölcsönzőasztal sarkán, kölcsönzéskor hamarosan a padlóra került az első kupac könyv, aztán egyre több. A kölcsönzés első órájában 27 olvasó kereste fel a könyvtárat. A könyvtárost teljesen lekötötte az adminisztráció, alig jutott ideje könyvajánlásokra, az olvasókkal való beszélgetésre.

A sötét estébe nyúló könyvtári óra után a művelődési házban nem maradt senki.

A látogató aránytalanságokkal találkozik ebben a művelődési házban. Egyik oldalon nem használják ki az új épület nyújtotta lehetőségeket; nincs klubélet, szakkör stb. Továbbra is a nagyteremre támaszkodnak a népművelési munkában, pedig a havi, kéthavonkénti színházi esték aránylag telt nézőtere nem pótolja a rendszeres, kisebb csoportokban végzendő népművelést. Másfelől a hosszú évek óta szép eredményt elérő, állományában tervszerűen gyarapodó könyvtár nem kapott megfelelő helyiséget. Fel kellene fedezni, észre kellene venni Tapsonyban a könyvtárat, hiszen az olvasók rendszeresen látogatják, hétről hétre igénybe veszik. Amellett a könyvtár tájékoztató feladatot is ellát, gyakori eset, hogy fontos kérdésekre megfelelő választ csak a könyvtár kézikönyvei tudnak adni. Szükség lenne a könyvtárban az olvasók kezébe adni az újságok és folyóiratok legjavát is. Tapsony körzeti központ lesz, így körzeti feladatot kell ellátnia majd művelődési intézményeinek is a könyvtárügy és a népművelés területén egyaránt. A község azonban a jelen körülmények közt egyik körzeti funkciójának sem tud eleget tenni.

Lóky György
a Marcali Járási Könyvtár
munkatársa

Kézikönyvtár — gyermekeknek

Könyvtárunk gyermekrésztlegében a gyermekolvasók kézikönyvtárának kialakítására az 1966. évben került sor. (Ebben nagy segítségünkre volt Bikácsi Lászlóné: Kézikönyvtár a gyermekkönyvtárakban c. bibliográfiája.) A gyermekolvasók részére a könyvek beszerzésén kívül külön kis olvasószobát is kialakítottunk, ebben helyeztük el a 10—14 évesek részére megrendelt gyermeklapokat, és a 23 féle folyóiratot is.

A forgalom megindulása után több hónapon keresztül megfigyelést végeztünk azzal a céllal, hogy megtudjuk: melyik szakcsoport könyvei a legkeresettebbek, és érvényesül-e a könyvtárosok irányító szerepe a kézikönyvek használatában.

A kapott forgalmi adatok szerint a szakcsoportok élén az igénybevétel számát tekintve a folyóiratok állnak, majd sorban a 7-es, a 6-os, a 9-es, a 0-ás, a szépirodalmi, az 5-ös, a 8-as, a 4-es, a 3-as, az 1-es és végül a 2-es szakba, illetve szakcsoportba tartozó művek következnek.

Megvizsgáltuk a kézikönyvtár használatának okát is. Ez lehet ösztönös érdeklődés vagy az iskolában, úttörő csapatban kapott meghatározott feladatok megoldását szolgáló adatgyűjtési szándék. A spontán érdeklődés váltotta ki a 6-os és a 7-es szakokba tartozó könyvek és a folyóiratok böngészését. A feladatokhoz kapcsolódott a 0-ás és a 9-es szakok könyveinek és a szépirodalmi műveknek a kiemelkedő forgalma.

A könyvtárosok irányító szerepe mindkét esetben érvényesült. Természetesen a kötöttebb volt, azaz a művek meghatározott csoportjára korlátozódott a feladatokkal kapcsolatban, és tágabb a spontán érdeklődések esetében. A konkrét feladatokból a könyvtáros számára jó néhány irodalomkutatási tennivaló adódott. A kézikönyvek használatának megismertetése minden esetben azt a célt szolgálta, hogy a gyermekek képet kapjanak az önálló ismeretszerzés módjairól, eszközeiről.

A megfigyelés hat hónapjának időtartama alatt — ha azt két negyedévre bontjuk — kimutatható eltérés mutatkozik az évnegyedek forgalmában. A statisztikai adatok szerint az október—decemberi időszakban, mivel ekkor az iskolai év elején vagyunk, több meghatározott, „kutatási feladatot” kapnak a gyermekek, ugyanakkor a könyvtári forgalom alacsonyabb, s így a könyvtáros jobban eleget tud tenni tájékoztató feladatának. (A látogatók száma 7013, a kölcsönzött köteteké 19 504 volt.)

Ezzel szemben január—március között a legerősebb az iskolai munka, a legnagyobb a tanulók lekötöttsége, s ezzel együtt csökken a kutatási feladatok száma is. S mivel növekszik a könyvtári forgalom (új évi beiratkozások), a könyvtárosok több kölcsönzési és adminisztrációs munkát végeznek, s emiatt kevesebb lehetőségük marad a kézikönyvtárral kapcsolatos igények kielégítésére. (A látogatók száma 8680 volt, és 23 357 kötetet kölcsönöztek.)

Megfigyeléseink arra figyelmeztetnek, hogy a kézikönyvek használatának további népszerűsítése csak úgy lehetséges, ha a jövőben nagyobb gondot fordítunk a gyermekkönyvtári kézikönyv-állomány tervszerű fejlesztésére, továbbá szükség van a tájékoztató-bibliográfiai munka fejlesztésére, s általában nagyobb gondot kell fordítani a módszertani munkában a gyermekrészlegek kézikönyvtári problémáinak megoldására.

Bárdos Józsefné

a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár munkatársa

A MUNKASMOZGALOM SAJTÓBIBLIOGRÁFIÁJÁT (Die Presse der Arbeiterklasse und der sozialen Bewegungen) folyamatosan, öt kötetre tervezve bocsátja ki a berlini akadémiai kiadó. A terjedelmes mű — melyről eddig három kötet látott napvilágot — a 19. század harmincas éveitől 1967-ig dolgozza föl a német, osztrák és svájci munkáspárti és szakszervezeti lapokat (függetlenül más országok német nyelvű lapjait is), összesen több mint 22 ezer periodikát. A bibliográfia létrejöttében különböző országok négyezer könyvtára segédkezett, így vált lehetővé, hogy a lapok pontos lelőhelyeit, lap-elődjüket és utódjukat földerítsék.

A TATABÁNYÁN 1919. szeptember 6-án eldőrdült csendőrsortűz 50. évfordulója alkalmából ajánló bibliográfiát bocsátott ki a helyi szénbányák szakszervezeti bizottsága. A kiadvány, mely a „Tizenkilenc lázas szeptemberében...” címet viseli, a bányászokról szóló szépirodalmi alkotásokból válogat, de a bányaváros történetéről is ajánl műveket, végül Forrásmunkák címmel néhány fontosabb országos bányatörténeti kiadványt is felsorol. A válogatás csak olyan műveket terjed ki, melyek a város könyvtáraiban föllelhetők. Az összeállítás Budai Károlyné munkája, a borítót Krajcsiroviits Henrik tervezte.

EGYESÜLT a Hévízi Községi Könyvtár és a SZOT körzeti könyvtára. Az új intézmény mindkét elődjénél kedvezőbb feltételek között működik. A szakszervezet az üdülőtelep központjában levő helyiséggel, bútorzattal, 2400 kötetes állománnyal járult hozzá a közös könyvtárhoz, a község a további működéséről gondoskodik. Az első tapasztalatok kedvezőek. Az üdülőszezon megkezdésekor kétszerannyi felnőtt látogató kétannyi könyvet kölcsönzött, mint az elmúlt év hasonló időszakában. — Herenden a Porcelángyár szakszervezeti könyvtárát és a községi könyvtárt vonták össze. Az egyesítés lehetővé teszi a heti öt napos nyitvatartást és sok folyóirat előfizetését.

IFJÚSÁGI HÍRLAPOLVASÓ KLUB létesült az Ajkai Városi Könyvtárban, a városi KISZ-bizottság és a városi könyvtár közös létesítményeként. A 87 folyóiratból 8-at a KISZ fizet elő.

Hírek

HALÁLOZÁS. *Életének 54. évében tragikus hírelenséggel elhunyt Gura Mihály, a Szolnoki Megyei Könyvtár művelődési autójának könyvtárosa, aki 14 évet töltött lelkiismeretes munkával a könyvtár szolgálatában, s fáradhatatlanul járva a tanyavilágot, embe rek százaival szerettette meg a könyvet, az olvasást.*

HÍRLAPOLVASÓ NYÍLT Szegeden az új Bartók Béla művelődési központban. Az olvasóterem kedden, szerdán és pénteken 16—21, szombaton 15—20, vasárnap 9—11 óráig tart nyitva. A megnyitás alkalmából az Ifjúsági Magazin szerkesztőségével rendezett anketon Földesi József szerkesztő mondott bevezetőt. (TJ)

AZ UNIDO (az Egyesült Nemzetek Iparfejlesztési Szervezete) szerződést kötött az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ kereskedelmi szolgálatával, a Technoinformál a fejlődő országok részére nyújtható információs segítségre. A szerződés értelmében a **OMKDK-Technoinform** az **UNIDO** megbízásából szakirodalomkutatásokat és fordítási munkákat végez.

GÖCSEJI HELIKON KULTURÁLIS BRIGÁD névvel szocialista brigád alakult a Zalaegerszegi Megyei Könyvtárban a felszabadulás 25. évfordulójának tiszteletére. A brigád tervei között a könyvtári tennivalók maradéktalan ellátása mellett munkaterven kívül vállalt feladatok is szerepelnek (pl. Zalalövő történetének monográfikus feldolgozása, honismereti munkaközösség létrehozása stb.), továbbá a különféle munkakörökben dolgozó brigádok baráti kapcsolatának kiépítése, valamint az állandó szakmai-politikai képzés.

Szerkesztői üzenetek

Mátrai Györgyné (Békéscsaba, Konzervgyár): Érdeklődéssel olvastuk hangulatos leírását arról a rögtönzött közvéleménykutatásról, melyet az olvasók körében végzett a következő kérdéssről: Mit szólnának hozzá, ha üzenen belüli szakszervezeti könyvtárak megszűnne, és a közelben, de a gyáron kívül nyílna magasabb színvonalú könyvtár? Nagyon örültünk, hogy az olvasók egyöntetűen és szenvedélyes hangon szép könyvtárak fenntartása mellett foglaltak állást — ebben nyilván a könyvtárosnak is van szerepe, aki hét év alatt az olvasótábor 30 főről 570-re fejlesztette —, de szeretnénk megjegyezni, hogy senkinek sem jutna eszébe elhamarkodottan megszüntetni 4000 kötetes könyvtárakat, melynek majd 600 olvasója van. Bizonyára félreértettek valamit: a Könyvtáros-ban a területi és munkahelyi könyvtári ellátás szintézisére irányuló törekvésekről volt szó, s arról, hogy a kisebb (apró) könyvtárak csupán akkor vonzzák az olvasókat, ha állandóan nagy választékot nyújthatnak olvasóiknak. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha

a kis könyvtárak valamilyen nagyobb ellátási egység keretében, annak részeként tevékenykedvén, egy gazdag, erős könyvtári rendszer minden előnyét élvezik.

Albert Antal (Nyíregyháza-Nyírjes): Igaza van abban, hogy gyakran még iskolázott emberek is bizonytalanok az idegen nevek kiejtésében, s félnek attól, hogy mások esetleg megmosolyogják őket hibás kiejtésükért. Lapunk korábban közölte a könyvismertetéseiben szereplő idegen írók nevének kiejtését, Amióta azonban az Új Könyvek című állománygyarapítási tanácsadó megjelenik, s minden számának utolsó oldalán kiejtési útmutatót talál az olvasó az éppen ismertett külföldi művek szerzőinek nevééről, a Könyvtáros abbahagyta a kiejtési tanácsadást. Megjegyezzük, hogy az Új Könyvekhez hasonlóan tájékoztatja olvasóit a Nagyvilág is. Végül figyelmébe ajánljuk a rádió és a tv irodalmi műsorait. Ezekből a leghitelesebben, hallás útján lehet elsajátítani az idegen nevek helyes kiejtését.

A JUBILEUMI ÉVFORDULÓK — ÉS AZ OLVASÓK ÉRDEKLŐDÉSE

A Szolnoki Megyei Könyvtár 1968. október—december illetve 1969. február—április hónapokban megvizsgálta a forradalmi évfordulókkal kapcsolatos szak- és szépirodalom forgalmát. A hat hónap alatt a figyelt könyvek közül 860 kötetet kölcsönöztek ki, ez az adott időszak forgalmának 1,3%-a. A 860 kötetből 553 esik a különböző szakterületek irodalmára, mégpedig a következő témák szerinti csoportosításban: 53 a kommunista párt megalakulásával és harcaival foglalkozik; 12 belpolitikai tárgyú, 128 munkásmozgalmi (a tankönyvekkel együtt); 9 a katonai eseményekkel foglalkozik; 81 művészeti (ebből 75 irodalomtudományi!); 8 életrajzi; 232 történelmi, 30 pedig az egyéb szakterületek irodalmába tartozik.

Foglalkozás szerint: munkásolvasóink 51 kötetet kölcsönöztek (5,9%), a tanulók 503-at (58,5%), az értelmiségiek 153-at (17,8%) — ezen belül a pedagógusok 16-ot (1,9%) — az egyéb foglalkozású olvasók 153 kötetet (17,8%). *Feltűnő a tanulók magas, valamint a pedagógusok alacsony arányszáma.*

A kötetek megosztása olvasóink életkora szerint: a 14—18 év közöttiek 477 kötetet olvastak (55,5%), a 19—25 év közöttiek 107-et (12,4%), a 26—50 év közöttiek 181-et (21%), az ennél idősebbek 95-öt (1,1%). A tanulók a munkásmozgalmat történetével foglalkozó művek 63,3%-át, az irodalomtudományi művek 73,3%-át, a történelmi könyvek 59,5%-át, a szépirodalmi alkotások 47,2%-át kölcsönözték ki. Ezzel szemben a pedagógusok egyáltalán nem kölcsönöztek hadtörténelmi könyvet, noha a Tanácsköztársaság hadi eseményeinek nagy része Szolnok megyében játszódott le, továbbá belpolitikai, művészeti és irodalomtudományi műveket, valamint egyéb szakirodalmat.

A legnépszerűbb szépirodalmi alkotások a következők voltak: Illés Béla: Kárpáti rapszódia (35 kölcsönzés), Győry Dezső: Tűzvirág (15), Szegények öröme. Elbeszélés-antológia (15), Károlyi Mihályné: Együtt a forradalomban. Visszaemlékezések (13), Mindenki újakra készül. Antológia (13), Illés Béla: Ég a Tisza (12), Földes Péter: Zalka Máté élete (8), Karikás Frigyes: Korbély János. Elbeszélések (6), Marosán György: Tüzes kemence. Visszaemlékezések (6), Münnich Ferenc: Viharos út. Visszaemlékezések (6), Kubinyi Ferenc: Siratni csak hazát lehet. Életrajzi regény (6), Földes Mihály: Veszélyes élet. Történelmi regény (5), Várnai Zseni: Egy asszony a milliók közül. Önéletrajz (5), és Imre — Bojcsuk: A Vörös Túr (5 kölcsönzés).

A legolvasottabb szakirodalom: Liptai Ervin: A Magyar Tanácsköztársaság (60 kölcsönzés), A magyar forradalmi munkásmozgalmat története (43), Szolnok megye 1918/19-ben (26), Magyarország története 1—2. köt. (21), A magyar és a nemzetközi munkásmozgalmat története (18), A magyar irodalom története, 5. köt. (18), Kun Béláné: Kun Béla (17), Zalka Miklós: Mindenkihez! (17), Szamuely Tiborné: Emlékeim (13), A magyar munkásmozgalmat történetének válogatott dokumentumai (12), Lenin Magyarországról (11), Arcképek a magyar szocialista irodalomból (10), Gilicz: Ifjúságunk példaképei. Válogatott bibliográfia (10), Hajdú Tibor: Az 1918-as magyarországi polgári demokratikus forradalom (10), Zrinszky László: A Magyar Tanácsköztársaság emléke költészetünkben (10), A magyarországi munkásmozgalmat (8), Forradalmárok, katonák. Életrajzgyűjtemény (7), Hajdú Tibor: Az őszirózsás forradalom (7), Karsai Elek: A budai Sándor-palotában történt (7) és Legyőzhetetlen erő (7).

Ha a művek *forgási sebességét* vizsgáljuk, kiderül, hogy az ismeretterjesztő könyveket nemcsak abszolút számban, de a példányszámhoz mérten is gyakrabban kölcsönözték ki. (A legnépszerűbb szépirodalom átlagos forgási sebessége 1,57, míg a szakirodalomnál ez a szám 2,1.) A leggyakrabban forgatott művek a *szépirodalomban*: Károlyi Mihályné: Együtt a forradalomban (4,33), Földes Mihály: Veszélyes élet (2,50) és Illés Béla: Ég a Tisza (2,40) — a *szakirodalomban* pedig: Szamuely Tiborné: Emlékeim (4,33), Liptai Ervin: A Magyar Tanácsköztársaság (4,00) és Hajdú Tibor régebbi műve, Az őszirózsás forradalom (3,50). Elgondolkoztató, hogy mindkét sor élen a forradalmi események egy-egy nevezetes személyéről írt, közvetlen hangú életrajzi írás áll (azonos forgási sebességgel).

A dokumentumok és bibliográfiák arányát is megvizsgáltuk az egyéb, főleg leíró, ismertető jellegű könyvek forgalmához viszonyítva. A kikölcsönzött forradalmi vonat-

kozású művek 21,7%-a volt dokumentum (visszaemlékezés, dokumentumgyűjtemény, eredeti beszédek és cikkek stb.), 4,5%-a pedig bibliográfia.

A forradalmi évfordulók eseménysorozata gyakran támaszkodik helyi forrásokra. Sajnos, Szolnok megyében kevés ilyen kiadvány jelent meg, s amit kiadtak, az is rendszerint későn érkezett, így az évfordulók kapcsán már nem lehetett propagálni. Feltűnő azonban az 1961-ben megjelent és az idén utánnymott Szolnok megye 1918/19-ben c. összefoglaló mű nagy kölcsönzési száma és harmadik helye a listán.

Végül összegeztük azt is, hogy olvasóink milyen alapossggal foglalkoztak a témával: 9 illetve 8 művet 1—1, hetet és hatot 4, ötöt 5, négyet 13, hármat 34, kettőt 75 olvasó kölcsönzött ki a forradalmi eseményekkel kapcsolatban. 453 olvasónk megelégedett egyetlen ilyen témájú könyv elolvasásával. A legtöbbet olvasók között 21 tanulót, 1 pedagógust, 6 egyéb értelmiségit találtunk. A különböző intézményekkel együtt folytatott *propagandánk kimutathatóan 591 olvasóra terjedt ki*, ami elég magas szám. Egy olvasóra 1,45 kötet kikölcsönzött könyv jut.

Tanulságok

A forradalmi irodalom forgalmának vizsgálatára a Verseggy Könyvtár hívta fel a megye közművelődési könyvtárait.

A felhívás nem jelölte meg pontosan, hogy *milyen művekre terjedjen ki* a felmérés. Sok esetben pontatlanságot okozott, hogy a fehérterror eseményeit tárgyaló művek beletartoznak-e a „forradalmi irodalom”-ba, vagy hogy a Horthy-korszak eseményei meddig számítanak a forradalom „utótörténetének”. Hasonlóan nem határoltuk el a szépirodalom ide számítható és ide nem számítható alkotásait (olyan antológiák mint pl. A szegények öröme, Hadak útján vagy olyan, több korszakot átfogó művészek életműve, mint Kassák Lajos, Lengyel József, Móricz Zsigmond stb.). Azokban a hónapokban külön polcon emeltük ki az idevágó szak- és szépirodalmat, ez megkönnyítette a választást csakúgy, mint az ajánlást. De nem kerülhetett minden mű ide, és azoknak a műveknek a minősítését, amelyeket nem erről a polcra vittek ki, a könyvtárosok szubjektív ítéletére kellett hagyni. (Hogy az ajánló polcra való választás mennyire befolyásolja a kölcsönzés alakulását, külön vizsgálat tárgya lehetne.)

Általános tapasztalat, hogy az évfordulókra megjelent ünnepi kiadványokat a könyvtárak *képtelenek idejében beszerezni*. A kisebb könyvtáraknak erre semmilyen külön keretük nincs, ők csak a Könyvtárellátó útján rendelhetik meg a kiadványokat, többnyire hónapokkal azután, hogy még aktuálisak lehetnének. A megyei könyvtár közvetlenül a kiadótól — a Kossuth Kiadó szolnoki kirendeltségétől — szerezte be az évfordulóra megjelent műveket, de így is (a feldolgozás munkafázisát a minimális 1 napra lerövidítve e művek zömét csupán március végén, 26-án, 29-én adhattuk olvasóink kezébe. Ez a magyarázata annak, hogy a népszerűségi rangsorokat túlnyomórészt a régebbi évfordulók termései vezeti. (A legkorábban Zalka Miklós képes összefoglalója jutott el hozzánk, ez meg is látszik a statisztikában: 17-szer kölcsönöztek másfél hónap alatt — de így is csak a 7. helyre került a rangsorban.) Olyan kiemelkedő jelentőségű kötetek, mint Hajdú Tibor: A magyarországi Tanácsköztársaság című műve, alig jöhettek számításba a késői megjelenés miatt.

A vizsgált művek *szakonkénti megoszlása* nem sokat árul el olvasóink érdeklődéséről. Ezt támasztja alá az a meglepő adat, hogy a harci eseményekkel foglalkozó könyvek közül (amelyek olvasása lehetne életkori sajátosság is) a középiskolások mindössze 6 művet kölcsönöztek ki, viszont a munkásmozgalom történetéről írt művekből (amelyek tekintélyes része felsőoktatási segédanyag) nem kevesebb, mint 81-et vettek kölcsön.

A mi felmérésünk egyoldalúan *mennyiségi adatokat* eredményezett. A legizgalmasabb kérdésekre, amelyek egész könyvtári tevékenységünket meghatározhatnák, ilyen módszerrel aligha találhatunk választ (milyen céllal kölcsönöztek forrásmunkákat, *minek az ösztönzésére* olvasták el stb.). Nagy különbség, hogy valaki a Szikrától lobban a láng című könyvet a Magyar Ifjúság rejtvenypályázatához kölcsönözte-e ki, vagy egy sajtótörténeti szakdolgozat forrásmunkájaként. A legcélszerűbb az interjúkból álló reprezentatív felmérés lehetne, amely a szükséges mennyiségi adatokat jól kiegészítené, és az *olvasói indítékokra* is fényt derítene.

Felmérésünk használhatóságát csökkenti az *összehasonlítási alap* hiánya. Igaz, adatainkat összevethetjük más könyvtárak hasonló jellegű adataival, és azt is megállapíthatjuk, hogy idén vagy jövőre sikerül-e jobban a jubileumi akció. De hogy ez mennyire ragadta magával olvasótáborunkat, milyen hatást gyakorolt könyvválasztására, ebből a felmérésből nem derül ki. Ezért azt tervezzük, hogy a soron következő nagyobb évfordulók előtt is végzünk egy 30 napos felmérést, hogy a „nyugodt

állapotot” regisztrálhassuk, és ehhez mérhessük: akcióink *milyen mértékben emelik meg* a figyelni kívánt könyvek kölcsönzési arányszámát.

Befejezésül hangsúlyozni szeretném, hogy — a hibák és pontatlanságok ellenére — sok hasznot hozott könyvtárunknak a jubileumi irodalom olvasottságának vizsgálata. Az olvasók igényeinek mind szakszerűbb kielégítéséhez, a könyvtár művelődéspolitikai és nevelési céljainak eléréséhez — más hatásos módszerekkel együtt — az egyre tökéletesebbé váló és rugalmas olvasószolgálati felmérések, forgalomvizsgálatok vezetnek.

Mándy Gábor

KODOLÁNYI JÁNOS

1899—1969

Most is, amikor már közénk feküdt sűrű, oszlohatatlan, rejtelmes, mély kódéval az örökkévalóság, látom tiszta kék szemét, amint ráemeli a vele beszélőre. — Mindent látok, minden emberit tudok — mondta ez a szempár, mely kegyetlen zöldre is tudott válni az indulat hevében. Alacsony, hajlott termet és szigorú, kemény, szenvedélyes. a lélek minden tulajdonságát rögtön eláruló arcél volt sajátja...

Kodolányi János gyermekkorra az Ormánságban telt el. S a hely, ahol születünk és felnőtünk, végzetünkhöz tartozik. Nála ez kétszeresen, százszorosan így volt. A húszas években első olvasmányom tőle *A hazugság öl* című röpirata volt. Huszár Károly, a keresztény kurzus második miniszterelnöke ellen írta, aki hipokrita módon azt állította, hogy az egykének nincsenek gazdasági, csupán erkölcsi okai. Holott, mint Kodolányi meggyőzően kimutatta, a nagybirtok halálos ölelésében vergődő magyar falvakban mindig gazdasági okokból kezdődött az egyke, és később már erkölcsi pusztítással is vált.

Egykéző magyar nép, pusztuló falvak, beszögezett porták, kihalt, gyermektelen utcák, elnémult harangok az egyik oldalon, a német nemzetiség, a Schwäbische Türkei népének szaporodása, gazdasági előretörése a másikon. Mily árva, magános is volt ez a pusztulás felé tántorgó baranyai nép, fölötte az idegenné vált, vele alig törődő, illúziókba vakult középosztály!

Ez volt a helyzet az Ormánságban. Kodolányi legmélyebb élménye ez a táj és népe. Ebből az élményből jött létre a *Sötétség* című nagy elbeszélése, s a többi elbeszélés is, például a *Börtön* és a *Szép Zsuzska*. Nemcsak sötéten látó, hanem sötét valóságot tükröző írósk is ezek, melyeket a kor kritikusai naturalistának neveztek. S az író így válaszolt nekik: „*Igazi megihletőm az Ormánság paraszt népének rettenetes állapotota volt, az ezer holdak közé bezárt pusztuló népe, amelynek sorsát borzadva, fölháborodva, lázadva és tehetetlenül szemléltem. Innen ezeknek az írásoknak a némelyek által kárhóztatva említett, de ennenmagam részéről is elismert naturalizmusa.*”

A magyar népnek már nem volt ereje, hogy ezen a helyzeten változtasson, hogy ezt a halálba szorító gyűrűt szét-törje. Az író egyéni sorsa, közérzete tükrözte a közállapotokat. A nyomor vakfeketé mélységeiben írta ezeket az írásait, olyan időkben, mikor a fiatal magyar író „szertenézett s nem lelé honját a hazában.” Kodolányi 1922-től 1933-ig egy fiatal kommunista írócsoporthoz tartozott. Ő volt a „gödi fészék” előadásainak szervezője. Még ma is látom, amint a Bartha Miklós társaságban utánam föláll és ezt mondja: „*Az előttem szóló Katona Jenő igen szépen beszélt, de a kérdéshez nincs joga hozzászólni, mert halvány fogalma sincs a dialektikus materializmusról.*” (Egyébként igaza volt.) Kodolányi akkor a marxizmus—leninizmusban és a freudizmusban találta meg a világ magyará-

Kóka Ferenc rajza

zatát, a termelési erőket odakint és az ösztönökét idebent. Ebből az időből származnak az önéletrajzi anyagot föltáró és magyarázó *Küszöb és vallomás* című írásai.

A harmincas években művészete nagy változáson esik át. Az író társadalmi eszményét Suómban, a finn népben leli föl, tematikája pedig a magyar középkorhoz, az eltemetett Árpádok világához fordul. Archaizáló stílusban ezt idézi meg *A vas fiaí*, a *Boldog Margit*, a *Julianus barát* című regényeiben. A magyar történelem nagy katasztrófáját rajzolja a tatárjárásban, intón és figyelmeztetőn a második világháború felé sodródó magyar társadalomnak. (Érdeemes volna részleteiben összehasonlítani Gárdonyi *Isten rabjai* c. könyvének és a *Boldog Margitnak* korábrázolását!)

Később, már a második világháború alatt írja az *Emese álma* ciklus két nagy regényét, az *Istenek* és a *Holdvilág völgye* köteteit, melyek a kereszténység és pogányság összeütközését ábrázolják. Kodolányi úgy véli, hogy a nép érintetlenül éli át a századokat, és a Balaton-vidéki tájat, embert a jelenből a múltba visszavitt vonásokkal ábrázolja.

Ugyanekkor megérlelődik benne egy sajátosságos irracionális mitológia, az „euráziai lélek” mítosza. Ez az eurázsiai lélek — szerinte — a magyarságban minduntalan felhorgadt a rátelepült idegen kultúra ellen. Ő maga is mintha a magyar nép mágikus mélysegeiben keresne menedéket. „*Erdő elrejtí, csalít befogadja, folyó felveszi, nádas táplálja, hegy megnyílik előtte. Ne féltsük őt.*” Merő romantika! Optimista romantika, de optimizmusa alaptalan. Akik vele együtt átéltek 1944-et, tudjuk, hogy semmiféle romantikus mítosz nem segített rajtunk...

Kodolányinak elmúlhatatlan érdeme, hogy mindig bátran kiállt a hitleri barbársággal szemben, például a lengyelek oldalán a Nemzetőr főszerkesztőjeként. Érdeme, hogy ugyanakkor újra sürgeti „*a magyarság létét, fennmaradását jelentő új földbirtokpolitikát.*” Ez a témája a *Földindulás* című drámájának, amelyben a nép, a magyar történelem nagy némája kiáll föl újra a kipusztult magyar portákat összevásárló Weintraub Szepik és a mögöttük fenyegetőn fölkomorló hitlerista fenyegetés ellenében.

Ekkori állásfoglalását a *Zárt tárgyalás* című írása fejezi ki, melyben a liberális polgár, a fasiszta és a kommunista ítélőszéke elé állva, az író mind a három világnézetet élesen elutasítja.

Ezt a magatartást hordozza tovább a fölszabadulás után is, amikor hosszú időn át hallgatásra kényszerülve, balatonakarattyai magányában újra mitologikus regényeket ír, de most már nem magyar, hanem bibliai, sőt kozmikus mítosz-regényeit, mint az *Új ég, új föld*, a *Jehuda bar Simon*, az *Égő csipkebokor*. Élete alkonyán a *Vízválasztóban* és a *Visszapillantó tükörben* visszatér ifjúsága álmaihoz, igazságaihoz és tévedéseihez.

A kör lassan bezárul. Még egy nagy „baranyai utazás”, mellyel régi ormánsági írásait új beszámolóval, új figyelmeztetéssel egészíti ki, visszatérve ifjúkora indulásához és újra bizonyoságot tve népszerűtétéről, szociális lelkiismeretéről és a népi kultúrába vetett olthatatlan hitéről. Az utolsó időkben megfáradt szíve rettenetes betegséggel gyötörte.

Nagyobb kompozíciókkal, mint Kodolányi János e században kevesen viaskodtak. Bátrabban és becsületesebben, ha tévedésektől nem is menten, kevesen néztek farkasszemet a magyar valósággal és annak kínzó problémáival. Megölhetetlen álmai, életteremtő vizionárius képzelete, óriási történeti ismeretanyaga és nyelvteremtő ábrázolóművészete alapján nemzedékében az elsők közé tartozott.

Katona Jenő

Lipták Pál rajza

BERZSENYI ÉBRESZTÉSE

Martyn Ferenc rajzainak kiállítása Niklán

A niklai Berzsenyi Dániel Emlékmúzeum egyik termében új kiállítást rendezett a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum. A múzeum Martyn Ferencnek, a modern magyar piktúra egyik legerőteljesebb és legtalányosabb, európai horizontú és jellegzetesen magyar alakjának harminc lapból álló rajzszorozatát mutatja be Berzsenyi Dániel életéről és verseiről. A hetvenéves mester, miután illusztrálta a világirodalom több remekét — Cervantes *Don Quijoté-ját*, Mallarmé verseit, Joyce *Ulyssesét*, Petőfi Apostolát —, egyik legnagyobb hatású ifjúkori olvasmányélményéhez, Berzsenyi verseihez készített kísérőrajzokat. Martyn illusztrációi Berzsenyi életét és egyéniségét közel hozzák a mai nézőhöz, hogy ezáltal elvezessék művészetéhez, költői világához. A sorozat egy sajátos, múlt századi költősorsot jelenít meg, s hitelesen földézi annak egész társadalmi környezetét, jellegzetes táji, hangulati atmoszféráját.

Martyn Berzsenyije nem az önképzőköri zengemények ódaköltője, nem mitológiai rejtvények és arabeszkok mögé rejtőző Horác-epigon (aminek az utókor egy időben szívesen kijátszotta), hanem töprengő, magános férfi, aki lassan ejti a szót, érzelmei kifejezésében tartózkodó, ritkán lepi meg az ihlet órája. Súlyos gondok nyomják vállát, magára vette népe sorsát, s fürkész szemmel kutatja Európa jövőjét. Látjuk a versírás pillanatában, amikor papírt terít térdére vagy asztalára; látjuk lóháton, nyeregben, barátai között, magánosan, köpenyébe burkolózva; látjuk a balatoni táj keretében állítva, a vérszáz küszöbén s hintójában ülve. S végül megtörtén, mikor már „béborult az élet vidám ál-orcája”, majd kiterítve, a halottaságyon, melyre egyetlen gyertyaláng vet fényt...

A festőművész Berzsenyi emberi magatartásának nagyságát érezteti meg, azt a virtust, lelki nemességét, erkölcsi fő-

Berzsenyi a niklai határban

lényt, ami a költőt messze kortársai fölé emelte. S megéreztetni azt a művészi igényt, amely a helyi, népi gondokat, a „mezei szorgalom” kérdéseit és az egyetemes érvényű kérdéseket — mint a polgári haladás ügye, vagy Napóleon szerepe — egybe tudta mérni. Martyn Berzsenyije népe sorsán és a felvilágosodás embereszmenyén töpreng.

A kiállítás Berzsenyi Dániel hajdani házában nyílt meg, azokban a termekben, amelyekben — mint a költő írta — „letettem nyoszolyámat azon szegletben, melyben én haldokolni fogok, elgyűjtöttem kandallómat, melynél életemnek örömeit, boldogságait gyakran vissza fogom kérődzenni s vénségemet melengteni...”
T ü s k é s T i b o r

Helytörténetírás — sajtó és könyvtár nélkül?

Érdeklődéssel olvastuk a Hajdú-Bihar megyei Tanács kiadásában indított füzet-sorozat első számát, a „Hajdú-Bihar megye helytörténetírása” címmel megjelent tanulmányt. Az előszóban dr. Kolozsvári Lajos, a megyei tanács titkára tömör érveléssel indokolja meg, milyen fontos szerepe van a gazdasági és művelődési munka céltudatosabb szervezésében a helytörténet-írásnak, amely fejleszti a történelmi látásmódot és a társadalmi tudatosságot, de a szocialista építés gyakorlati feladatainak megoldásához is közvetlen segítséget nyújt. Ezért támogatja a megyei tanács a megyei és városi helytörténeti bizottság célkitűzéseit és igyekszik publikációs lehetőséget teremteni a helytörténeti kutatók írásainak.

A füzet a továbbiakban tudományos igényű áttekítést nyújt Hajdú-Bihar megye helytörténeti írásának eredményeiről és feladatairól. A tanulmányt Komoróczy György levéltáros írta azzal a céllal, hogy programot adjon a megyei helytörténeti bizottság-

nak. Írása a helyismereti irodalom alapos ismeretéről tanúskodik és módszere más megyék helytörténeti bizottságainak is tanulságul szolgálhat. Eppen ezért kell szóvá tennünk a tanulmány egyoldalúságát.

Fontos fejezete ugyanis Komoróczy György tanulmányának a helytörténetírás forráscsoportjai című rész. Ebben megállapítja a szerző, hogy „A helytörténetírás komoly eredményeket csak akkor érhet el, ha az adatok feldolgozásában nemcsak a szájhagyományra, az élő emlékekre, hanem a levéltári forrásokra és elsősorban azokra épít.” Az rendben van, hogy hangsúlyozza a levéltárnak, mint forráscsoportnak szerepét. De a szerző ezt szinte kizárólagossá teszi és sem ebben a fejezetben, sem egész tanulmányában nem említi forrásként a napisajtót és a könyvtárakat.

Nem lehet vitás, hogy a modern kor helytörténetírásának egyik legfontosabb, még talán a levéltárnál is fontosabb forrása a helyi és az országos napisajtó. A szerző erről teljesen megfeledkezik, a periodikák közül is csak egyes helyi folyóiratokat említ. A sajtónak pedig a könyvtár a lelőhelye, amely nemcsak gyűjti a helyismereti vonatkozású sajtó-, könyv- és képanyagot, hanem fel is tárja, katalógusokban és bibliográfiákban hozzáférhetővé is teszi. Hogyan lehet hát megfélekezni erről a forráscsoportról? És éppen Debrecenben, ahol második nemzeti könyvtárunk van, ahol a Kollégiumi Könyvtár, a Tiszántúli helytörténeti irodalmának páratlan lelőhelye található, s ahol a megyei könyvtár tájékoztató szolgálatot rendszeresített a helyismereti irodalom használatának elősegítésére!

A helytörténeti kutatás s a honismereti mozgalom a sajtó és a könyvtárak adottságainak felhasználása nélkül csupán félkarú szereplője lehet a művelődésnek. Jó lenne, ha ezt az egyoldalúságot a könyvtárak képviselői szóvá is tennék a megyei helytörténeti bizottságokban, mert nem első eset, hogy a levéltárak egyébként kitűnő helytörténeti munkásai megfélekeznek a legfontosabb partnerről, a könyvtárról. (pr)

FILM — AMELY AZ OLVASÁS PROPAGANDISTÁJA

Milyen is volna a világ könyvek nélkül? Vagy szűkítsük a fogalmat, hiszen tudományos művek nélkül a technika fejlődése elképzelhetetlen, de milyen volna, mondjuk, a szépirodalom hiányában? A kérdés nem is olyan fantasztikus, mondhatnánk, mivel nálunk a lakosság fele nem olvas, további 25%-a pedig csak olykor-olykor. Am a dolog nem ilyen egyszerű. Mert, aki könyvet soha nem is vesz a kezébe, az is hallgat rádiót, olvas újságot, tv-t is néz talán, ezek a tömegkommunikációs eszközök pedig az irodalomban megfogalmazott gondolatokat, ha áttételesen is, ha hígítva vagy zsugorítva is, de valamiképp eljuttatják a nem olvasók tudatába, hatnak rájuk. (De volt áttételes hatása az irodalomnak régen is, amikor tv, rádió még a legmerészebb álmokban sem bukkant föl, újság pedig — ha volt —, csak a legszűkebb körhöz jutott el. Veres Péter mondotta egy beszédében, hogy a magyar nép sorsfordító kérdései mindig az irodalomban szó-

laltak meg először, ám láthatatlan hajszálcöveken mindig eljutottak a nép írástudatlan mélyrétegeihez.)

Milyen volna azonban az élet, ha a tömegkommunikációs eszközök szerkesztői sem olvasnának, ha az irodalom, a mese, a vers mindenestül tilos volna? Ezt a félelmetes utópiát, ezt a gondolatmentes falansztermet mutatja egész luxus-sivárságában, lélekölő unalmában a Fahrenheit 451° c. film. — Kultúrpeszimizmusban fogant lehetetlenség, kultúra és civilizáció mesterkélt szembeállítás, a századvég sötéten profétáló filozófusainak földidézése — vethetnénk ellene, ha nem éltünk volna már át olykor lombikban előállítottnak tűnik is: a könyvtárosnak mégis szövetségese, mert úgy csinál propagandát, úgy hirdeti az olvasás életformáló, boldogító értékét, hogy meggyőz, biztat, vonz, olvasásra csábít, in-

gerel, jobban mint a propaganda bármilyen más formái. És amikor az optimista befejezés — mely mégiscsak a kultúrpeszimizmus vádjá ellen szól! —, megmutatja az erdőbe menekülő könyv-embereket, akik agyukban őrzik háromezer esztendő kultúráját (kívülről tanulják meg a számukra kedves könyvet, s közben annyira azonosulnak az emlékezetükben hordozott művel, hogy nevéket is annak címére cserélik), akkor a film arra utal, hogy csak nagyon fontos és értékes dolgokhoz lehet ennyire ragaszkodni. Ha pedig vannak, akik ennyire szeretik a könyveket, nem kár akkor nélkülük élni? Nem pazarlása-e a rövid és múltó életnek? Nem elvesztegetése-e egy adott gyönyörűségnek?

Ezeket a kérdéseket sugallja a „Fahrenheit”, ezért szövetségese a könyvtárosnak, ezért érdemes rá föl-hívni a kezdő olvasó és a szenvedélyes könyvbarát figyelmet. Mert mindkettőhöz szól — gyengéi ellenére is. (B. E.)

KÖNYVSOROZAT AZ OLVASÓVÁ NEVELÉS MÓDSZERTANÁRÓL

Az „Olvasó népert” mozgalom megindulása reményt ad arra, hogy a közműveltség emeléséért folytatott küzdelem új lendületet kap. S különösen ígéretesnek tetszik, hogy *Darvas József*, aki ezt a mozgalmat meghirdette, nem kizárólag a népművelés hagyományos, kötetlenebb formáiban gondolkodik, hanem kiemelkedő szerepet szán a munkában a közoktatási intézményekben folyó irodalomtanításnak is. Nem hiszünk ugyan abban, hogy a kulturális érdeklődésben beállott pangásért egyedül az iskola felelős: a tömegkommunikációs eszközök olyan dömpingben szállítják a krimit, akkora nemzeti ügyet kavarnak az évenkénti táncdalfesztiválokból, hogy olvasó legyen a talpán, aki végig könyve fölé hajolva vészeli át a „szórakoztatására” indított ostromot. A kiadók sem állnak mindig helyzetük magaslatán, olykor — a rentabilitás okából — túlságosan elébe mennek a közízlésnek, mintha nem felemelni, hanem kiszolgáltatni kellene. Egy azonban bizonyos: az a tanuló, aki a legfogékonyabb serdülőkorban megismerkedett a művészi széppel, s tudatos műélvezővé lett, később is vértettebben áll szemben a rázúduló hatásokkal, nehezebben adja fel az önművelés igényét, rendelkezik azzal a készséggel, hogy különbséget tudjon tenni értékes és talmi közt.

Ugyanez a felismerés bírta rá az irodalomtanítás reformtervének készítőit is, hogy visszaszorítsák a közoktatásban dívó egyoldalú irodalomtörténeti szemléletet, s a nagy összefüggések érzékeltetése mellett elsősorban a közvetlen művészi élményt, a művek szépségeit felragyogtató elemzést tűzzék ki célul. Ennek érdekében szorult háttérbe a régi magyar irodalom, s kapott nagyobb teret napjaink irodalma. Más azonban a tanterv, s megint más a megvalósítás. Az a tapasztalat ugyanis, hogy a szaktanári gárda jelentős részét készületlenül érték az új követelmények. Nem ők a hibásak. Az egyetem elsősorban irodalomtörténészekké, filológusokká képezte őket, s az átállás nem megy egyik napról a másikra.

Márpedig ha az iskolát az olvasóvá nevelés elsődleges meghatározójának tekintjük — abban az értelemben, hogy itt kell érjék a tanulót az egész további ízlésvilágát befolyásoló hatások —, akkor ösztönzést, biztatást kell adni, s nem is általánosságban, hanem praktikus segédeszközök formájában. Ez a megfontolás vezette a *Tankönyvkiadót*, amikor — visszanyúlva a magyar irodalompedagógia egyik leg-szebb hagyományához, *Vajthó László* harmincas éveiben, hasonló címen indított kezdeményezéséhez — útra bocsátotta *A tanítás problémái* című módszertani sorozatát. Az eddig megjelent kötetek azt bizonyítják, hogy a cél nem a hagyományos szakdidaktika újjáélesztése volt, s nem is az iskolai tananyag lapról lapra történő nyomonkövetése, hanem egy-egy módszertani kérdés oldottabb formában való feldolgozása. Nem megszokott tanári kézikönyvek születtek tehát, hanem olyan kiadványok, amelyek ugyan elsődlegesen valóban a szaktanári gyakorlatot szolgálják, de máshoz is szólnak: a könyvtárosokhoz, általában a népművelés szakembereihez, mindazokhoz, akik valamilyen formában az olvasási kultúra terjesztését választották élethivatásul.

Különösen *Tóth Béla Olvasóvá nevelés* című könyvét forgathatják haszonnal a könyvtárosok is. Igaz, a szerző főként a középiskola igényei szerint fogalmazta mondanivalóját, következtetései azonban általánosabb érvényűek, hiszen — bizonyos eltérésekkel — a könyvvel barátkozó felnőtt olvasó is többnyire ugyanazokon a fokozatokon megy át, mint a gyermek. Ha nem is ifjúsági művekkel, mindenesetre azokkal rokonságot tartó cselekményes, fordulatos, romantikusabb ihletésű alkotásokkal kezd, s az esetek nagy részében innen jut el a nagyobb elmélyülést, olvasói tudatosságot és aktivitást igénylő könyvekig. *Tóth Béla* igen sokrétűen fogalmazza meg az irodalom hasznát: beszél emberformáló, ismeretközlő stb. szerepéről, amikor azonban a leendő olvasó „léprecsalásához” kiindulópontot keres, szerencsés módon a gyönyörködtetésre, az esztétikai élvezetkeltésre, a spontánul megnyilvánuló — de tudatosan alakítható — vonzalomra épít. Ennek pedig két alapfeltétele van. Az egyik, hogy rugalmasan alkalmazkodnunk kell az olvasó várható ízlésvilágához,

amelyet számos tényező — éveinek száma, neme, környezete, egyéni érdeklődése, vérmérséklete — motivál. (Természetesen, mindegyre erőteljesebben lehet építeni az iskolában, minthogy a tanár szoros érintkezésben áll tanítványaival, de nyilvánvaló, hogy a könyvtáros is csak ezzel az akklimatizációs képességgel tehet szert hűséges törzsközönségre.) A másik, hogy be kell bizonyítanunk az olvasó előtt: a könyvek — a legexcentrikusabb téma esetén is — nem pusztán térben és időben távoli világokat ragyogtatnak meg, hanem — figyelmesebb betekintésre — személyes sorsához, önnön érzéseinek tudatosításához is vezérfonalat, eligazítást adnak. Külön érdekessége a könyvnek az a „mikrocenzus”, amelyet a szerző több száz diákja véleményének összegyűjtésével végzett, s amelynek révén bizonyos vitatott kérdéseket is tollhegyre tűz. Szól például a kötelező olvasmányok problémájáról, elemzi a tanulóban feltámadt idegenkedés lélektani okait, s keresi ennek az érzésnek a feloldási lehetőségeit is. Végül beszél arról, hogy mit tegyünk akkor, ha a gyermek kezében olyan könyvet pillantunk meg, ami — fogalmaink szerint — „nem neki való”: tiltsunk-e, magyarázkodjunk-e vagy ellenkezőleg — engedjünk zöld utat a mohó kíváncsiságnak s utólag segítsük értelmezni az olvasottakat? Szülőnek, tanárnak örök gondja ez, s Tóth Béla sem ad minden alkalomra érvényes választ. Am több évtizedes tanári tapasztalatával úgy kérdez, hogy felébressze felelősségtudatunkat, s arra ösztökél, hogy ilyen „kényes” helyzetekben különösen gondoljunk át a követendő lépést. Nyilvánvaló azonban, hogy művek nélkül steril elmélkedés volna mindez. Ezért a szerző már általános elmefuttatásainál is címek sokaságára hivatkozik, majd pedig egy műfajok szerint csoportosított példátartat ad az iskolai olvasóvá nevelés „hogyan”-járól.

A sorozat másik olyan kötete, amely nézetünk szerint túlmutat első bepillantásra is az iskola kapuin, *Tüskés Tibor Irodalmi nevelés a tanórán kívül* című munkája. Élvezetes, szépirói vénával megírt könyv ez, amely szubjektíve, személyes emlékek idézésével indul, s végig őrzi ezt a bensőséges hangot: saját tanári tapasztalatairól, próbálkozásairól, sikereiről és botlatairól számol be, tehát egyfajta epikus keretbe szövi be mondanivalóját. Elsőként az irodalmi kirándulásokról szól, megismerteti a szervezés, a készülődés megannyi apró munkájával, majd — tanítványai kíséretében — szinte kézen fogva vezet bennünket az ország csaknem valamennyi nevezetesebb irodalmi emlékhelyéhez. S mindezt olyan könnyedséggel teszi, hogy eszünkbe sem jut sokallni a neveket, a helymegjelöléseket, hiszen nem felsorolást ad, hanem állításai tárgyi hitelét biztosítja általuk. A könyv legszuggesztívebb fejezete az, amelyben a helyi irodalmi hagyományoknak a tanulókkal történő felkutatásáról beszél, arról, hogyan eredtek tanítványai Babits Mihály pécsi diákéveinek nyomába, s hogyan állítottak össze az iskolában egy kis múzeumot az így gyűjtött relikviákból. Nem kell magyaráznunk, mit jelent az olvasóvá nevelés szempontjából, ha a tanuló éppen a legfogékonyabb korban eljut az általa ismert frók, költők szülőházába, megismerkedik az útnak indító környezettel, s áhítattal körültekinthet a művész egykori használati tárgyai, bútorai, könyvei közt. A személyes találkozásoknak — mert jelképesen erről van szó — különleges varázsa van, s még inkább annak, ha maga kutat föl addig esetleg valóban nem ismert adalékokat az iskolaváros nagy frójáról. Az irodalmi atmoszférateremtés olyan eszközei ezek, amelyek segítségével nemcsak hűséges olvasókat nevelhetünk, hanem önmagukban, a könyvtárosi-népművelői gyakorlatban felhasználható tapasztalatként is figyelemre méltóak. Csakúgy, mint azok a fejezetek — csak néhányat emelünk ki a hátralevők közül —, amelyek az élő irodalommal való találkozás lehetőségeiről, az irodalmi házi vetélkedőkről vagy éppen az irodalomnak a képzőművészettel és a zenével való kapcsolatáról szólnak. Itt sem elvi megfontolásokat sorakoztat fel a szerző, hanem már kialakított munkaformákról számol be.

Nyilvánvaló azonban, hogy az olvasóvá nevelés nem állhat meg az emocionális tényezőknél. A személyes közelséget az irodalommal nemcsak a közvetlen érintkezés biztosítja, hanem — s talán még mélyrehatóbban — a művek esztétikumába történő behatolás: szépségüknek, megismételhetetlen formába öntött igazságtartalmauknak a korábbinál meggyőzőbb érzékeltetése. Erre a munkára vállalkozik — a próza-stílusnak az iskolai oktatásban eddig meglehetősen elhanyagolt területén — *Harsányi Zoltán Stíluselemzés I.* című könyve. Eötvöstől, Jókaitól, Mikszáthtól, Móricztól és Krúdytól választ ki jellemző prózarészleteket, s ezeknek adja stilisztikai elemzését. A szerző kétféle vizsgálati módszert kapcsol össze: a nyelvi stílus elemzését úgy végzi el, hogy éreztesse a mű egészében elfoglalt funkcióját is, tehát a direkt szempontokat egy komplexebb, átfogóbb szemléletbe illeszti. Nem lehet ugyanis általánosságban maradni ott — írja —, ahol pontos nyelvi tudnivalókra, meghatározásokra van szükség, és nem szabad grammatikai formulákhoz tapadni akkor, ha az egész stílusképlet, az egész művészi megformálás érzékeltetését akarjuk, ha a *beleérző megértés* a célunk. Harsányi — mint a fentebb közölt névsorból ki-

derül — elsősorban néhány kiemelkedő jelentőségű alkotóról beszél, mellettük azonban számos kortárs-író is felvonultat illusztratív példaként, sőt — például Eötvösnél — visszaulások formájában egészen a magyar barokkig merül le az időben. Ily módon — s az alapszövegek kronologikus egymásutánja révén — próza-stílusunk történetének körvonalai is kirajzolódnak előttünk: jól érzékelhetjük azt a folyamatot, amely a latinos ihletésű, retorikus hangütésű nemesi próza ünnepléységiétől — a stílus demokratizálódásával utalva a társadalomban érlelődő változásokra — az előbeszédnek az irodalmi stílusba való betöréséig, uralomra jutásáig vezet. Hasonló kiadvány jó eszköz lehet a könyvtáros kezében is: jobb propagandát fejthet ki, ha a tematikus érdekességen túl szakszerűen tudja felhívni a figyelmet az olvasmányok vonzó nyelvi megfogalmazására, sajátos ízeire.

Kiss Tamás *A lírai mű megközelítése* című könyve ugyancsak kiváló útbaigazítónak ígérkezik az iskolai olvasóvá nevelésben. Tudjuk, korábban ez is elhanyagolt területe volt az oktatásnak: az irodalomórákon folyó elemzések jórészt megállapodtak a művek eszméiségének kibontásánál, s a formakérdések többnyire háttérbe szorultak. Mai felfogásunk szerint pedig a műforma nem másodlagos kérdés, mivel a vers — s természetesen, minden más alkotás is — éppen igazságtartalmából, eszmei sugárzásából, az olvasóra tett hatásából veszít, ha a benne rejtőző gondolatot nem az artistikum, a művészi szépség, megformáltság oldaláról közelítjük meg. Kiss Tamás ilyen jellegű feladatra vállalkozik. Elsősorban mégsem komplex műelemzéseket ad, hanem azt vizsgálja, hogy miképpen lehet megteremteni — párhuzamos jelenségek összevetésével, a képek hangulatának felidézésével és a nyelvi, hangtani jelenségek szerepének bemutatásával — a vers élménykörét, vonzását. Meggyőződésünk, hogy az általa vizsgált tíz vers (mely Balassitól Juhász Ferencig a magyar líra fejlődéstörténetének fontos állomásait idézi fel), az előbbi kiadványokhoz hasonlóan hasznos segédletként alkalmazható a könyvtárosi-népművelői gyakorlatban, hiszen a szerző — maga is ismert költő — szuggesztíven, élménykeltően hozza közel az olvasóhoz mind a távoli századok költői üzenetét, mind mai irodalmunk vitatott, az avatatlan olvasónak nehezen érthető kísérleteit.

Jelezni szeretnénk, hogy *A tanítás problémái* c. sorozatnak ezek csak az eddig megjelent első kötetei, s a következő években további kiadványokkal gazdagodik a színekép. Ezek egy része — az eredeti célkitűzésnek megfelelően — közvetlenebbül iskolai célokat szolgál (mint például a közeli hetekben megjelenő *Világnézet és irodalomtanítás I.*), más részük azonban ismét szélesebb érdeklődésre tarthat majd számot. Ide számítjuk a jövő évben könyvpiacon kerülő *Stíluselemzés II.* című kiadványt, valamint egy olyan munkát, amely a mai magyar irodalom megismertetésének módszertani kérdéseivel foglalkozik. A mintegy tizenöt kötetre tervezett sorozat minden fontosabb problémára választ keres tehát. Az egyes kiadványok olyan összhangzó rendszer részeit képezik, amely a korszerű, élményt adó irodalomtanítás s ezen keresztül valóban az olvasóvá nevelés ügyét szolgálja.

Szapannos Balázs

A SZOROZAT EDDIG MEGJELENT KÖTETEI

Tóth Béla: Olvasóvá nevelés. 1969. 121 l. 6 Ft.
Tüskés Tibor: Irodalmi nevelés a tanórán kívül. 1969. 119 l. 6 Ft.
Harsányi Zoltán: Stíluselemzés I. 1969. 192 l. 6,50 Ft.
Kiss Tamás: A lírai mű megközelítése. 1969. 157 l. 7,50 Ft.

Előkészületben

Dancsó Klára: Világnézet és irodalomtanítás I—II.
Harsányi Zoltán: Stíluselemzés II.
Tüskés Tibor: A mai magyar irodalom megismertetésének módszertana.
Szekér Endre: A filmesztétika tanításának módszertana.
Komár Pálné: A komplex esztétikai nevelés.
Hortobágyi Tibor: Irodalmi szakkörök.

A BONYHÁDI CIPŐGYÁR KLUBKÖNYVTÁRA bevételi tervét 231 százalékra teljesítette. *Fiatal látogatói — főként ipari tanulók — többségét azonban nem a tudásnak, hanem egészen másnak a szomszár vonzza a különös könyvtárba. Különös, mert itt adtak helyet az 5 százalékos jutalékkal dolgozó mozgárusnak is, aki tavaly csaknem 120 ezer forint értékű szeszes italt árusított.* (Népi Ellenőrzés)

A KGM VÁLLALATOK által rendelt devizás folyóiratok jegyzékét bocsátotta ki a Kohó- és Gépipari Minisztérium Tudományos Tájékoztató Intézete. *A jegyzék elsősorban az 1969. évre rendelt folyóiratokat tartalmazza, de megtalálhatók benne az 1966—68 között hozatott periodikák is. A címléírások fel tüntetik a lelőhelyet is.*

ÚJ FÖLDRAJZI KÉZIKÖNYVEK

A földrajztudomány a többi természettudományhoz hasonlóan, rohamosan fejlődik. Jelentősége túlmutat természeti környezetünk jobb megismerésén és megértésén: a gazdaság és a társadalom mozgásával elválaszthatatlan kapcsolatban van. Ismeretanyaga állandóan bővül és átértékelődik. Ezért különösen hasznos, ha új földrajzi ismereteket s összefüggéseket feltáró, adatokat feldolgozó monográfiákat sorolhatunk a kézikönyvtárak kötetei közé.

A földrajztudomány fontossága, fejlődése és eredményei a legutóbbi évekig sajnos nem tükröződtek kellőképpen a könyvkiadásban, s a könyvtárak állományában. Összefoglaló monográfiákban különösen szembetűnő volt a hiány. Bár a hazai földrajztudományi kutatások s a részletkérdésekről megjelent publikációk nemzetközi rangot vívtak ki, az összefoglaló műveket a szakemberek, a felsőoktatás, s a könyvtárak tájékoztató szolgálata nélkülözni volt kénytelen. A népszerű tudományos ismeretek iránt érdeklődő olvasók igényeit sem tudtuk kielégíteni, a természeti és gazdaságföldrajzi témák „rangon alul” szerepeltek az ismeretterjesztés különböző műfajában. A felszabadulás után 1947-ben jelent meg *Bulla Béla* és *Mendöl Tibor* munkája „*A Kárpát-medence földrajza*”, amely mivel az egész Kárpát-medencét tárgyalta, Magyarországról csak aránytalanul kis terjedelemben szólhatott. Ezt a munkát csaknem egy évtizeddel később, 1954-ben követte *Szabó László* földrajzkönyve Magyarországról, amely kis terjedelme miatt a tárgyalat témáról, különösen hazánk gazdaságföldrajzáról, ugyancsak vázlatos, egy mai iskolai tankönyvet sem meghaladó rövid áttekintést nyújthatott. *Szabó* könyve volt az ötvenes években az egyetlen ismeretterjesztő földrajzkönyv hazánkról, közművelődési könyvtáraink hosszú ideig csak ezt kölcsönözhatték. Anyaga sem a tájékoztatás, sem az ismeretterjesztés igényeit nem elégítette ki.

Felszabadulásunk 15. évfordulójára jelent meg *Pécsi Márton* és *Sárfalvi Béla* munkája, a *Magyarország földrajza*, az Akadémiai Kiadó gondozásában. A szerzők könyvüket elsősorban a földrajz-szakos pedagógusoknak szánták, de utaltak arra is, hogy a földrajz iránti növekvő érdeklődés következtében az ország földjének és gazdaságának nagyobb kör számára szóló bemutatása halaszthatatlan feladat. A kis terjedelmű összefoglalás már tükrözi a felszabadulás után nagy lendülettel megindult földrajztudományi kutatómunka eredményeit, szemlélteti változásait, s szerkezetében, stílusában és képanyagában igyekezett újat hozni. A könyv kis terjedelme miatt fontos témákra csak sorok, féloldalak jutottak s csakhamar kiderült, hogy bár ismeretanyaga igényes, mégsem elegendő még a nem szakember olvasók tájékoztatására sem. Ezt a kötetet követte 1962-ben *Bulla Béla: Magyarország természeti földrajza* című monográfiája, amely azonban elsősorban az egyetemi földrajzoktatás igényeit volt hivatva kielégíteni, s bár sok közművelődési könyvtárban megtalálható, a földrajzi ismeretek széles körű terjesztésére nem alkalmas. Magas színvonalú, tárgyalásmódja, témáinak belső arányai s terminológiája a nem szakember olvasót csak elriasztja.

Hazánk gazdasági földrajzáról a hatvanas években jelentek meg nagyobb lélegzetű összefoglalások. *Markos György: Magyarország gazdasági földrajza* (1962) és *Radó Sándor* 1963-ban kiadott hasonló című monográfiája igényes, sokoldalú munkák, a szakemberek s a könyvtári tájékoztatás igényeit egyaránt kielégítik terjedelmük határain belül. Azonban a gazdasági földrajzban, de különösen gazdasági életünkben oly nagy a fejlődés az utóbbi években, hogy már az 5—6 évvel ezelőtt kiadott munkák is sok vonatkozásban kiegészítésre szorulnak. Az új gazdasági mechanizmus indulása különösen sok új tényezőt, fogalmat, összefüggést hozott felszínre, amelyekkel *Markos* és *Radó* színvonalas és sok vonatkozásban jelenleg is használható könyve nem számolhatott. Az elmondottak ismeretében örvendetes, hogy korszerű, sokoldalú könyvet sorolhatunk be állományunkba hazánk természeti és gazdasági földrajzáról.

A korszerű földrajzi kutatások eredményeire támaszkodik a dr. *Udvarhelyi Károly* szerkesztésében megjelent *Magyarország természeti és gazdasági földrajza* című monográfia. A szerzők nagy gondot fordítottak a természeti és gazdaságföldrajzi összefüggések kifejtésére, s hangsúlyozzák a természetben és társadalomban egyaránt fennálló fejlődési folyamatok törvényszerűségét. Az ország természeti tájait és a gazdasági élet jelenségeit a földrajzi és társadalmi tényezők belső és külső kölcsönhatásában mutatják be, s ezzel az olvasót a tények elemzésére, szervesen felépített egységes földrajzi kép kialakítására, dialektikus gondolkodásra készítjük. Nemcsak „nézni”, de „látni” is tanítanak. Ezt a célt szolgálja a földrajztudományban folyó tudományos nézetek, viták említése is.

A hazánk természeti földrajzát leíró rész tárgyalja Magyarország földrajzi helyzetét, földtani kialakulását, szerkezetét és felszínét, éghajlatát, vízrajzát, talaját,

növény- és állatvilágát és jellemzi a hazai nagytájak, (Alföld, Kisalföld, Alpokalja, Dunántúli dombság, Dunántúli középhegység és Északi középhegység) természeti-földrajzi sajátosságait.

A gazdasági földrajzi részt mélyreható helyzetelemzés és gazdaságtörténeti áttekintés vezeti be. Ezt részletes ágazati gazdaságföldrajzi ismertetés követi. Az ipar, a mezőgazdaság, a közlekedés, a kereskedelem és a településföldrajz anyaga, az adatok és összefüggések feldolgozása már az új gazdasági mechanizmus viszonyaira utal. Különös figyelmet érdemel hazánk gazdasági földrajzi körzeteinek áttekintése, amely több új koncepciót tartalmaz. A földrajz, a közgazdaságtudomány, s az államigazgatás egyik fontos feladata a gazdasági-földrajzi körzetek feltárása, fejlesztésük lehetőségeinek felmérése és az új közigazgatási határoknak e körzetekhez igazítása. Az ország távlati fejlesztési tervei már ezekre a körzetekre vonatkoznak, s ezt a felosztást követi a kézikönyv is. A kötet illusztrációs és képanyaga gazdag, korszerű, rendkívül szemléletes. Tipográfiája, szerkezete mintaszerű. A tájékozódást részletes mutatók és tartalomjegyzék segítik. A fejezetekhez bőséges bibliográfia kapcsolódik.

Tudományos és társadalmi igény tette szükségessé az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelenő *Magyarország tájföldrajza* című sorozat megindítását. A nagyszabású vállalkozás táji keretben mutatja be természeti környezetünk adottságait. E kulturális és gazdasági szempontból egyaránt fontos sorozat hozzájárul ahhoz, hogy a természeti tájak, térségek sokoldalú kihasználásán, sőt a mostoha természeti adottságok megváltoztatásán munkálkodó tervezők a termelés ésszerűsítése és növelése érdekében tudományos alaposzággal megismerjék az ország természeti viszonyait. Kulturális szempontból hazánk tájainak *komplex* feltárása tudományos alapanyagul szolgál a környezetismeret és a földrajz oktatásához, a tudományos ismeretterjesztéshez s a további tudományos kutatásokhoz.

A sorozat — mely az első rendszeres és komplex feldolgozás az ország táji adottságairól — valóban hézagpótló. Az e tárgykörből ismert Prinz—Teleki—Cholnoki monográfia, s a Bulla—Mendöl-féle: *A Kárpát medence földrajza* anyagának nagy részét az országhatáron kívüli területről veszi. Bulla: *Magyarország természeti földrajza* csak rövid áttekintő ismertetést ad hazánk domborzati kialakulásáról és alaktani sajátosságairól. Ezzel szemben a most induló tájföldrajzi sorozat a tájakon belül azt a természeti tényezőt helyezi előtérbe, s értékeli a többinél részletesebben, amely a táji értéket, annak gazdasági lehetőségeit, adottságait a társadalmi termelés szempontjából közvetlenül befolyásolja. (Ilyen tényező pl. az Alföldön a víz.) Így a szerzők, a hazai földrajztudomány legjobbjai a *természetföldrajzi tájértékelést* építik tovább, gyakorlati célokat szolgálva ezzel.

Az öt kötetre tervezett sorozat szerkesztője dr. Pécsi Márton akadémiai levelező tag. Első kötetének címe: *A dunai Alföld*. A szerzők először az ország 5/9-ét kitevő Alföld természetföldrajzi jellemzését adják. Meghatározzák földrajzi helyzetét, ismertetik földtani felépítését és felszínének kialakulását, jellemző vonásait, éghajlatát, vízrajzát, növény- és állatföldrajzát, talajait, majd az alföldi tájak beosztásának problémáit tárgyalják az új tájföldrajzi kutatások tükrében. A könyv második része az *Alföld tájértékelése*. Ez a nyersanyagok, az energiahordozók, a hévízkészlet, az ásványi- és építőanyagok, a domborzat, az éghajlat, a vízkészlet, a természetes növénytakaró, s a talajok ismertetésével és gyakorlati felhasználásával foglalkozik. A befejező rész a dunai tájak földrajza. Ennek keretében a Dunamenti-síkság, a Duna—Tisza közti hátság, a Bácskai löszös hátság, a Mezőföld, s a Drávamenti síkság természetföldrajzi képét ismerhetjük meg. A munka mindenütt kiemeli a vízhasznosítás és a vízviszonyokat befolyásoló társadalmi beavatkozások problémáit — ami az Alföldön létkérdés.

A kötet tartalmi gazdagságát érzékeltetni nagyon nehéz. A helynév- és tárgymutató mintegy 1300 fogalomra utal. A szövegbe épített irodalmi hivatkozásokon kívül csaknem 1000 tételes bibliográfia, 150 táblázat és ábra, sok fénykép, s mellékletként Magyarország színes geomorfológiai térképe egészíti ki a kötetet. A sorozat a kiadó tájékoztatása szerint előreláthatólag az 1969. év vége felé — folytatódik a tiszai Alföld tájföldrajzát összefoglaló kötettel.

Az általános természeti földrajz témakörét feldolgozó munkákban sem bővelkedtünk eddig. Részletkérdéseket tárgyaló művek, s nehezen hozzáférhető felsőfokú tankönyvek képviselték ennek az érdekes és világnézeti szempontból is fontos témának irodalmát. A tájékoztató munka e tárgyból csak áttételesen volt lehetséges a könyvtárakban, az ismeretek terjesztése pedig csillagászati, geológiai vagy más könyvek kölcsönzésével csak érintőlegesen.

Az utóbbi évtized rohamos természettudományos fejlődését, s egyben az oktatási reform szellemét tükrözi a Tankönyvkiadó új kötete, az *Általános természeti földrajz*,

amelyet dr. Szabó László szerkesztett. A Nemzetközi Geofizikai Év, s az ezt követő további kutatások — különösen az űrhajózás, a geofizika, a geológia, a geokémia fejlődése és eredményei — egész sereg földrajzi jelenség és folyamat okát és hatását helyezték új megvilágításba. Ez különösen a csillagászati földrajznak, a szilárd kéregnek, és a légkör földrajzának, valamint a Föld fejlődéstörténetének ismeretanyagára vonatkozik, de érinti a természeti földrajz szinte minden más területét is. A csaknem ezer oldalas kötet modern és egységes képet nyújt az általános természeti földrajzról, ágazatairól és kutatásairól. Fő fejezetei a csillagászati földrajz (ezen belül a Naprendszer és a csillagok kialakulását tárgyaló tudományos elméletek), a szilárd kéreg földrajza, a légkör-, a víz-, az élővilág, s a talaj földrajza. Részletesen és nagyon szemléletesen tárgyalja a felszínformák kialakulását és fejlődését, a felszín formakincseit, s a kialakulásukat magyarázó elméleteket. A kötet a földrajzi burok fejlődéstörténetének tárgyalásával zárul.

Külön ki kell emelnem a könyv első fejezetét (*Bevezetés a földrajztudományba*), amely régóta nélkülözött világos és teljes áttekintést nyújt a földrajz tárgyáról, ágazatairól, munkamódszeréről, s a földrajztudomány ismeretrendszerének kialakulásáról. Ez a fejezet tisztáz sok, zömében új vagy tévesen ismert régi fogalmat. Meghatározza a földrajz fogalmát, helyét a tudományok között, foglalkozik világnézeti és gyakorlati szerepével, bírálja a polgári földrajztudomány irányzatait, s bemutatja a marxista földrajztudomány jellemző vonásait. A tájékoztató szolgálatban dolgozó könyvtárosoknak mind gyakrabban kell majd az ebben a fejezetben foglaltak alapján felvilágosítást adniuk, s a helyes válaszhoz gyakran a lexikonok sem nyújtanak segítséget. A kötet fejezeteit bibliográfia zárja, amely a külföldi szakirodalom legjavára is felhívja a figyelmet. A tájékozódást részletes tartalom- és tárgymutató, valamint marginális tárgyszavak könnyítik meg. Tipográfiája, tördelése mintaszerű. Illusztrációs anyaga (400 ábra, 60 táblázat, 100 fotó) igen gazdag.

A három monográfia megjelenése kétségtelenül tudományos könyvkiadásunk kiemelkedő eseménye. E kötetek nem hiányozhatnak egyetlen közművelődési könyvtárunk kézikönyvtárából sem. Korszerű ismeretanyaguk, tudományos igényűk s világos tárgyalásmódjuk, szerkesztjük, szemléletük a korábbi évek hasonló kiadványaihoz képest a fejlődés újabb, magasabb állomását képviselik. Mint a tájékoztatás segédeszközei kiválóan alkalmasak arra is, hogy az olvasók nemcsak földrajzi ismereteiket bővíthessék, hanem általában a kézikönyvek önálló használatában is jártasságot szerezzenek.

Csomor Tibor

AZ ISMERTETETT MŰVEK

Bulla Béla — Mendöl Tibor: A Kárpát-medence földrajza. Akadémiai, 1947.

Szabó László: Magyarország földrajza. Művelt Nép, 1954.

Pécsi Márton — Sárfalvi Béla: Magyarország földrajza, Akadémiai, 1960.

Bulla Béla: Magyarország természeti földrajza. 2. kiad. Tankönyvkiadó, 1964.

Markos György: Magyarország gazdasági földrajza. Gondolat, 1962.

Radó Sándor: Magyarország gazdasági földrajza. Közgazdasági, 1963.

Magyarország természeti és gazdasági földrajza. (Szerk. Udvarhelyi Károly). Tankönyvkiadó, 1968. 514 l., 65 Ft, UK 681 497.

Magyarország tájföldrajza. 1. A dunai Alföld. (Szerk. Marosi Sándor, Szilárd Jenő.) Akadémiai, 1968. 358 l. 76 Ft UK 680 250.

Általános természeti földrajz. (Szerk. Szabó László). Tankönyvkiadó, 1969. 995 l., 117 Ft UK 690 495.

Winkelbauer Pál

ex libris

A MINERVA ZSEBKÖNYVEK KÖNYVTÁRI OLVASOTTSÁGA

Az olyan, népszerű formában megírt, de magasszintű tudományos vagy művészeti ismereteket közlő és olcsó ismeretterjesztő művekre, mint a Minerva-sorozat zsebkönyvei, nagy szükség van. Nélkülük a korszerű, széles körű tájékozódás ma már szinte elképzelhetetlen. Ez az oka, hogy a zsebkönyveket az olvasók szívesen fogadták, bár a könyvkereskedelem és a könyvtárak tapasztalatai szerint sikerül korántsem olyan nagy, mint amelyet érdemelnének. A sorozat és az olvasók viszonyának alapos vizsgálatához talán némi adalékkal szolgálhatnak a Debreceni Megyei Könyvtár adatai, hisz a könyvtár jóval 5000 feletti olvasótáborának érdeklődését tükröző számok, s a belőlük levont következtetések többé-kevésbé általánosíthatók.

A vizsgálódás idején a könyvtárban 21 Minerva zsebkönyv volt, művenként 3—4 példányban. A könyvtár az ismeretterjesztő műveket általában ilyen példányszámban vásárolja meg, ezzel a sorozattal sem tett kivételt, s a gyakorlat igazolta eljárásának helyességét. El kell mondani azt is, hogy a könyvtár a zsebkönyvek forgalmának növelésére semmiféle külön propagandát nem fejtett ki.

A vizsgálat időpontjáig (1969. május) a sorozat egyes példányait átlagosan 5—6 alkalommal kölcsönözték ki. Körülbelül ennyi a forgalmi átlaguk a könyvtár egyéb ismeretterjesztő műveinek is, tehát a sorozat a tekintetben sem különbözik a szakirodalmi állományrész egészétől.

A sorozat egyes kötetének példányszáma és kölcsönzési forgalma — a megjelenés sorrendjében — a vizsgálódás eredményei szerint a következők volt:

Petúr László: A földgömb hősei (1967)	5	10	—	10	—	14	—	15
Kontra György — Stohl Gábor: Az élet tudománya (1967)	4				12	—	11	—
Hegedűs Géza — Pukánszky Kádár Jolán — Staud Géza: A színpalak között (1967)	3						4	—
Tábori András — Valkó Iván Péter — Ambrózy Denise: A hírközlés regénye (1967)	2							3
Hahn István: Az ókor története (1967)	3						14	—
Hédervári Péter: Amiről a Föld mesél (1967)	3						4	—
Czére Béla — Nagy Ernő: A legyőzött távolság (1967)	2							4
Szende Aladár — Károly Sándor — Soltész Katalin: A szép magyar nyelv (1967)	3							3
A tizedik múzsa (1968)	3							5
Nyarády Gábor: A kutató ember (1968)	2							0
Forbáth Róbert: Méretre szabott molekulák (1968)	3							8
Kampis Antal: A magyar művészet a XIX. századig (1968)	3							3
Öveges József: Klasszikus fizika (1968)	3							3
Molnár Antal: Zenéről mindenkinek (1968)	3							2
Kósa Zoltán: A XX. század építészete (1968)	4							0
Öveges József: Sugárözönben élünk (1968)	3							5
Lukács Ernő — Rábai Imre: Így könnyű a matematika (1968)	4							5
Makkai László: A középkor története (1968)	3							1
Hahn István: Istenek és népek (1968)	4							3
Benedek Marcell: Világirodalom I. (1968)	4							3
Kampis Antal: A magyar művészet a XIX. és a XX. században (1968)	3							1

A statisztikai adatokból levonható következtetések nagyon érdekesek, tanulságosak. Azonnal szembeötlik, hogy a sorozatnak elsősorban azokat a kötetét olvasók, amelyek az adott témakörben hézagpótlóak (azaz a feldolgozott témáról nincs más — vagy nincs elég friss — ismeretterjesztő mű), vagy olvasmányos, szórakoztató írások. Az előbbire példaként említhetnénk Hédervári Péter földtörténeti munkáját, Hahn István ökortörténetét, Kontra Györgyék írását, az utóbbira pedig Öveges József könyveit, vagy a közlekedés fejlődéséről szóló összefoglalást, Czére Béla és Nagy Ernő munkáját. A legkeresettebb művek mindkét kritériumnak megfelelnek. (A fentiek kivül ilyen pl. Hahn István vallástörténeti vázlatát vagy Petúr László könyve a földrajzi felfedezésekről.) Az olvasói igény és a kielégítés formája ezekben az esetekben találkozik, egybeesik; a *Minerva zsebkönyvek említett kötetei maradéktalanul betöltik hivatásukat*, a korszerű műveltség terjesztői.

Néhány könyv olvasottsága azonban meglepően kicsiny. Vajon mi lehet ennek az oka? Az előbb elmondottak alapján azt felelhetnénk: nyilván az, hogy ezek olyan témát dolgoznak fel, amiről van más, esetleg jobb, frissebb írás is. Kétségtelen, néhány esetben — A tizedik múzsa, A színpalak között, A szép magyar nyelv — ez a megállapítás helyén való, viszont nem magyarázható vele, hogy Kósa Zoltán építészettörténete vagy Nyarády Gábor igen érdekes tanulmánykötete miért nem örvend nagyobb keresettségnek. (Az utóbbinál még az sem lehet kifogás, hogy nem elég olvasmányos.) Az igazi okot másutt kell keresni.

Minerva zsebkönyvek

Öveges József

Klasszikus fizika

mások is akadnak a kölcsönzők között: ipari tanulók, pedagógusok, háztartásbeliek, nyugdíjasok stb.

S most kanyarodjunk vissza a fejtegetés kiindulópontjához. Úgy hisszük, hogy az elmondottakból bátran következtethetjük: a Minerva zsebkönyvek némely kötetét nemcsak azért olvassák kevesen, mert a szóban forgó témáról jobb írás is van, hanem azért is, mert bizonyos témák kívül esnek a könyvtári olvasók érdeklődési körén. S tegyük hozzá: azért is, mert a Minerva zsebkönyvek léte még nem tudatosodott kellően, a sorozat még nem foglalta el az őt megillető helyet az olvasói köztudatban, még nem vált fogalomná. Hogy azzá váljék, annak érdekében a könyvtárak is sokat tehetnek. Mindenekelőtt hatékonyabb propagandára volna szükség, amelynek számtalan lehetséges formája közül a személyes ajánlás látszik most is a legeredményesebbnek.

Bényei Miklós

SZOVJET KÖNYVEK ajánló jegyzékét adta ki az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ a kémia és vegyipar témaköréből. A jegyzék szerkesztője, dr. Jakab Erzsébet vegyészmérnök az utóbbi három évben megjelent s a könyvtár állományban megtalálható művekből válogatott, a magyar szakemberek igényeit szem előtt tartva. A transliterált orosz nyelvű címfelvételt

magyar címfordítás, majd annotáció követi, mindent megjelölve a mű színvonalát (felsőfokú vagy középfokú képzettséget igényel-e) illetve a kézikönyv jellegét.

A MEZŐGAZDASÁGI TANULMÁNYUTAK 3. száma, mely az 1967-ben tett tanulmányutakról készült, kb. 300 útijelentés kivonatát tartalmazza, a

A táblázatból kiderül, hogy néhány mű egy-egy példányát még egyetlen alkalommal sem, vagy csak egyszer-egyszer kölcsönözték ki az olvasók. Ez bizonyos fókig összefügg azzal, hogy a könyvtár állományának csak egy része fér el a szabadpolcos kiválasztótérben. Ha a Minerva zsebkönyvek valamelyik kötetét a raktárba visszük, akkor az általában ott is marad, mert onnan rendszerint csak kérésre hozunk elő könyveket. Ilyen kérések viszont csak elvétve akadnak, mivel az olvasók még nem ismerik eléggé a sorozatot. Ha egy adott témáról keresnek irodalmat — többnyire azzal a feltétellel, hogy az ajánlott mű lehetőleg rövid és könnyen érthető legyen — és a polcon a kezükbe akad egy Minerva zsebkönyv, amely nem is terjedelmes, érdekesnek is látszik, képek is vannak benne, akkor azt elviszik. A könyvtárosoktól viszont nemigen kéri a sorozat köteteit. A Minerva zsebkönyvek iránti érdeklődés tehát egyelőre inkább véletlenszerű, mint tudatos.

Vannak azonban rendszeres olvasói, használói is a sorozatnak, elsősorban a középiskolások, s nem véletlenül, hiszen a kötetek a tankönyvektől eltérő szempontok szerint tárgyalják az anyagot; a felhozott példák érdekesebbek, jellegükben mások: nem egy esetben olyan ismereteket közölnek, amelyek nem szerepelnek a tantervben. Színvonaluk pedig nem olyan magas, hogy az érdeklődő diákok ne értenek meg. Ezért viszik a tanári pályára készülő egyetemi hallgatók is a gyakorló tanításokhoz ezeket a könyveket. Persze

korábbiakhoz képest némi-
leg megváltozott szerkesztési
elvek szerint készült: míg az
előzőek csoportosítása — azonos
szakon belül — a visszaérkezés
időrendjében történt, most az
országok s ezen belül a szerzők
betűrendjében került feldolgozásra
a jelentős anyag, mely teljes
terjedelmében, kéziratban
megtalálható a publikációt
kiadó Országos Mezőgazdasági
Könyvtárban.

Az elmúlt hónapokban két különböző kiadónál indult hasonló célú, testvérsorozat: a Gondolat a *Nagy magyar írók* címűt (l. a Könyvtáros 1969. 9. sz.) bocsátotta útjára, az Európa pedig az *Írók világát*. A két sorozat között mégsem annyi csupán a különbség, hogy egyik a legnagyobb magyar alkotókat mutatja be, másik a világirodalom 19—20. századbeli nagyjait: eltérő a hangvétel, a feldolgozás módja is. Míg a Gondolat sorozata monográfiákat közöl az írókról, az Európa kiadványok inkább önvallomásokra épülnek, s ahol csak lehet a bemutatott író leveleit, memoárijait, a művek részleteit szólaltatják meg. Az Írók világa tehát olyan élet- és környezetrajzot, műelemzést, s az alkotás titkait feszegető eszmefuttatásokat közöl, melyeknél az összeállító-szerző szerényen háttérbe húzódik és szinte csak azért van jelen, hogy válogasson és összekössön, ha pedig maga mond el valamit, állítását tüstént idézetekkel bizonyítsa.

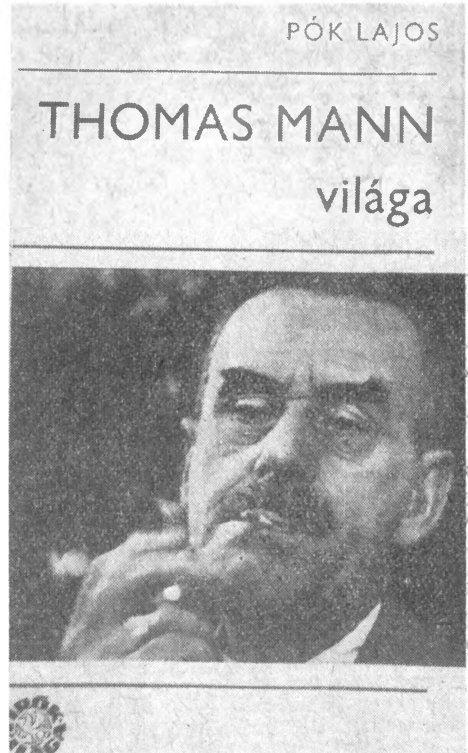
Nem csekély a szerepe így sem. Hogy a bemutatott író lényéből mit láttat meg, melyik megnyilvánulásának ad hangsúlyt, igazi arcát villantja-e föl, s a jellem fejlődésének legfontosabb momentumait ragadja-e meg, az mind rajta múlik, azért ő felelős, annál is inkább, mert a sorozat elsősorban olyanokhoz szól, akiknek még nincs kialakult képük az adott író életművéről, akiknél a már meglévő ismeretek nem lépnek sorompóba, akik tehát *elhiszik*, amit olvasnak. Ennél a közönségnél különösen vigyázni kell arra, hogy „az igazat mondd, ne csak a valódit” ...

A sorozat elsősorban diákoknak, a világirodalommal ismerkedő, középiskolai műveltségű olvasóknak készül. (Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ezeket a köteteket ne vehetné kézbe magasabb műveltségű ember: neki is adhatnak újat, ráébreszthetik kíváncsiságát egy-egy még nem olvasott műre, megmagyarázhatják az életrajz vagy az alkotó folyamat előtte homályos részeit.) Így összetett cél alakul ki, s ez megnehezíti a szerzők feladatát.

Az Írók világából eddig két kötet láttott napvilágot: *Pók Lajos Thomas Mann-ja* és *Sükösd Mihály Hemingway-je*. Pók Lajos helyzete egyszerre volt könnyebb, de nehezebb is. Thomas Mann tudvalevőleg tengernyi önvallomást hagyott hátra leveleiben — csak a magyar válogatás két vaskos kötetet tesz ki, a német eredeti pedig ennél sokkal többet —, a művekben is rengeteg a szubjektív elem, a hősök szájába adott írói meditáció, némelyik Mann szereplő egész esszé-füzéreként mond el, s gyakran elő-

fordul, hogy egy-egy fejezet önálló filozófiai tanulmány. Ebben a bőségben nem csupán a válogatás nehéz, de a lélek belső fejlődésének követése is. Pók Lajos szerencsés kézzel, óriási anyagismerettel válogat, jellemzően idéz, a kiragadott szövegrészekből szépen formálódik ki a Mann-i világ panorámája, s a töprengő, vívódó nagy humanista biztonságos eligazodása a XX. század első felének kísértet-járta útjain. „Fehérek közt egy európaít” — ötlük eszünkbe József Attila sora — ezt az európaít, aki megőrizte a szellem és emberség méltóságát a „hulló Európa” évtizedeiben, ezt a valóságot hol finom iróniába oldó, hol prófétikus haraggal ostorozó bölcsét Pók Lajos igazmivoltában állítja elénk.

Amit munkájában kifogásolhatunk, az a sorozat céljának időnkénti elfeledése. Nem elég utalni pl. Mann Nietzsche rajongására, mert a mai gimnazista vagy akár egyetemista, aki a könyvet olvassa, legfeljebb annyit hallott — ha hallott —, Nietzschéről, hogy a fasizmus filozófiai ütegyengetője volt, és az ilyen rövid utalásból végképp nem értheti meg, miként lehetett ugyanez a filozófus a nagy antifaszista szellemi mestere is — még-

hozzá Tolsztojjal együtt?! Ilyen és hasonló homályos helyek mutatják, hogy a szerző sokkal alaposabb felkészültséget tételezett föl olvasójáról, mintsem az a sorozat céljával, jellegrével összeegyeztethető volna. Néhol viszont olyan szemérmesen fátýoloz el lényeges dolgokat — a magánéletnek a művekre erősen ható szféráit —, mintha kizárólag serdületlen lánykáknak szánná könyvét.

Ha a sorozat komplex-voltából eredő buktatókat nem is kerülte el, a kötet vonzó olvasmány, s ami legfőbb erénye: kedvcsináló az olvasáshoz. A könyvtáros ajánlja hozzá Th. Mann levelezésének kötetét, mert az olvasó bizonyára kíváncsi lesz az idézett részek folytatására, hiszen azok jó pedagógiai érzékkel többnyire ott érnek véget, ahol a legérdekesebbeknek mutatkoznak.

Sükösd Mihály Hemingway kötete nem támaszkodhat ennyi önvallomásra, ő tehát a művekből idéz, s e részletekből formálja az író arcélét. Nem tudni, szándékoltan vagy véletlenül, de a sorozat két első kötete két homlokegyenest ellenkező alkatú íróról szól: az antiintellektuális Heminway és a filozófikus Thomas Mann a század első felének két szélső pólusa. A Hemingway-hősök nem töprengenek, alig gondolkodnak, hanem cselekszenek és kíméletlenül küzdenek. Darabosan, hétköznapi nyelven beszélnek (Mann mindig lírikusnak vallotta magát, prózája pedig ódai fenségűt), Heminway nyelve szürke és kemény, mint az élet, ő maga nem az esztétikai „szép” fennsíkjain honos, hanem ott,

ahol öltre megy ember és ember, ember és állat. Humanizmusa az ember legyőzhetetlenségébe vetett hit, de az ő emberét nem a gondolat, hanem a cselekvés viszi diadalra.

Sükösd Mihály portréja pontos, találó, az idézetek kitűnően kapcsolódnak. Feladata kevésbé volt bonyolult és szerteágazó, maradéktalanul sikerült is. De éppen befejezettsége, a pontos ismeretadás okozza, hogy nyitott kérdés nem maradván, az olvasót nem ingerli annyira a kíváncsiság, a „többet is tudni akarom” vágya, mint Pók Lajos könyvének olvasásakor.

A sorozat szerkesztői a továbbiakban évente 3—4 kötet kiadását tervezik, Apollinaire, Baudelaire, Brecht, Dosztojevskij, Flaubert, Goethe, Gogol, Hašek, Heine, Hugo, Lorca, Majakovszkij, Maupassant, Miczkiewicz, Andersen-Nexó, Poe, R. Rolland, Shaw, Stendhal, Swift, Tolsztoj és Turgenyev bemutatására készülnek. A kötetek igen hasznos segéd-eszköznek ígérkeznek a tájékoztató munkában, de a könyvtáros önképzésében is, hiszen a könyvtárosok mai élet- és munkakörülményei között nem kívánható, hogy a világirodalom valamennyi nagyságát behatóan ismerjék. De legalább amennyit ez a sorozat ad, annyit mindenkinek tudnia kell ahhoz, hogy nyugodt lelkiismerettel irányítsa az olvasókat a könyvek világában. (Pók Lajos: Thomas Mann világa. Európa, 216 l. 9 Ft. UK 690 847; Sükösd Mihály: Heminway világa. Európa, 188 l. 9 Ft. UK 690 848.)

Bozóky Éva

kézikönyvtár

ESZTÉTIKAI KISLEXIKON

Nehéz lexikont készíteni, de még nehezebb bírálni. Kivált ha *kislexikonról* van szó, mert a „kis” jelző bizonyos fókig menlevelet ad a szerkesztőknek a kimaradt, a túl rövidre fogott, a félresikerült címszavakra. E recenzióban tehát már eleve nem abszolút mértékkel mértem a lexikon anyagát, hanem megpróbáltam magából a lexikonból kikövetkeztetni a normát. Ha X. vagy Y. benne van, logikus, hogy benne kell lennie Z-nek is. Azt már nem is vettem figyelembe, hogy szerény megítélésem szerint X-en, Y-on és Z-n kívül még vagy kétszáz személy címszava beleváncsognak a lexikonba. A másik szempont az esztétikai szakmeghatározás

volt. E tekintetben is vannak azonban vitatható kérdések. Az irodalomelmélet, a művészetelmélet, vagy a fotóművészet olyan fogalmai hiányoznak, amit én hibának tartok. Kritikámban mégiscsak azokat a hiányzó fogalmakat vettem föl, amelyek a kislexikon valószínű logikája szerint is beleváncsognak.

Magyar esztétikai kislexikonról lévén szó, az első, amit megnéz az olvasó, hogy a hazai esztétika-történet művelői megtalálhatók-e? Mivel szaklexikon, elvárható bizonyos értelmű teljesség is. Csálódottan tapasztaljuk azonban, hogy Baráth Ferenc, Bartha József, Dux Adolf, Ferenczy József, Greguss Ágost, Gyulai Pál, Haraszti Gyula, Névay László, Péterfy

Jenő, Pauler Ákos, Szerdahelyi György, Zsilinszky Mihály neve kimaradt az amúgy is nagyon hiányos névsorból.

Kimaradt Arany, Bajza, Csokonai, Kazinczy, Kölcsey neve is. Szükséges-e itt Arany széptani jegyzeteit méltatnom? Kell-e arra hivatkoznom, hogy csak a kozmopoliták nem vették eddig észre, hogy Kölcsey írta meg a világirodalom egyik legszebb és máig is legkorszerűbb szatíra és komikum elméletét?

Nehezen tudom megérteni a régiek mellőzését. A huszadik századi írók és esztéták kihagyását azonban végképp nem értem. Mindenekelőtt Füst Milán és Sík Sándor teljes mellőzését, akik nemcsak esztétikákat írtak, hanem évtizedekig tanítottak a magyar egyetemeken, eszméik tehát közvetlenül is hatottak.

A modern művészeti irányzatokkal *általában* foglalkozik a lexikon. Megfelelnek azonban ezeknek az irányzatoknak a méltatásról, esetleg aktív szervezőiről is: Kassákról, Kállai Ernőről, Fülep Lajosról, Hevesy Ivánról, de ugyanígy megfelelnek Bernáth Aurélról vagy Pátzay Pálról, végül teljesen érthetetlen és semmivel sem magyarázható, hogy megfelelnek *József Attiláról* is!

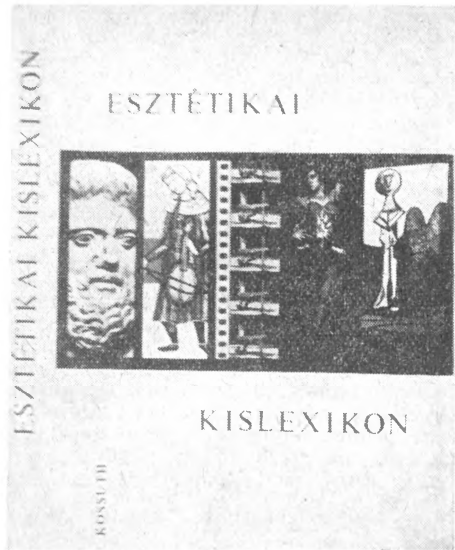
A külföldiek közül úgyszólván valamennyi közepes jelentőségű esztéta hiányzik.

André Breton vagy Marinetti neve szerepel a lexikonban, csak nehéz megtalálni, mert nincs külön címszavuk. Mint ahogyan Quintilianusról is azt hisszük, hogy kimaradt — pedig benne van ő is, de nem a Q, hanem a P betűsor alatt.

A nevek címszó-listája azt a benyomást teszi ránk, mintha a nyomdában nyitva hagyták volna az ajtót, ablakot és a huzat kivitte a hiányzó címszavakat. Aligha vitatható szempont, hogy egy esztétikai lexikonban — mégha kicsi is az a lexikon — mindenekelőtt az esztétáknak kell benne lenniök. Ezután az esztétikával foglalkozó íróknak, művészeknek, tudósoknak s azoknak az alkotóknak, akik műveikben olyan jelenségeket hoztak létre, amelyek az esztétika története szempontjából fontosak. Mert ha ezek hiányoznak, a kiadvány nem érdemli meg sem az esztétika, sem a lexikon megjelölést.

E szempontok alapján teljes felelősséggel kijelenthetjük, hogy az esztétikai kislexikon — ami a nevek címszavait illeti — majdnem hasznavehetetlen. Az érdeklődők számára maradnak az eddig használatos szak- és általános lexikonok.

Mi a helyzet a többi címszóval? Az általános esztétikai fogalmak mellett beszélhetünk irodalmi, képzőművészeti, színházi, film-, fotó-, tánc- és mozgásművészeti, zenei, iparművészeti és újab-

ban rádiós és televíziós esztétikai fogalmakról. Illetve szak-esztétikákról. A lexikon külön címszavakban foglalkozik is ezekkel a szakterületekkel, kivéve a rádió és a televízió esztétikát. *Éppen azokat a szakterületeket felejtí ki tehát, amelyekben úttörő szerepet vállalhatna.* A lexikon beszűkült és avított koncepciójára ez már önmagában is jellemző tény.

Ha a részleteket — az egyes szakszétetikák fogalmainak címszavait — vizsgáljuk, a kép tovább romlik. Kimaradt például a geg, ami pedig legalább olyan fontos esztétikai fogalom a filmművészetben mint például a montázs vagy a nagytotál. De miért kérjük számon a fentebbieket, amikor hiányzik az anekdota, az epigramma, a tréfa, a trufa, a glossza, a paszkvilus, az episztoła, a poéma, vagy a bohózat, a burleszk, a commedia dell'arte címszava is — többek között? Lehet, hogy készül egy műfajelméleti lexikon is? És ott szerepel majd az esszéizmus fogalma is?

Lehet, hogy félreértem a lexikon célját. Esztétikáról lévén szó, kereskedjünk tehát szigorúbban e területen. Van-e címszava mondjuk a giccsnek, vagy a proletkultnak, mint anti-esztétikai jelenségnek? Nincs. Akkor bizonyára képet kapunk az esztétikai irányzatokról? Részben igen. De ez sem kielégítő. „A marxista esztétika ilyen eredményei mellett a polgári elmélet különböző irányzatai legfeljebb relatív eredmények felmutatására képesek.” E nagyvonalú summázat azonban még akkor sem elégíti ki, ha különféle címszavakban találunk utalást néhány esztétikai irányzatra. (Hasonlóan a giccshez, amire az epigon cím-

szó alatt kaphatunk *semmitmondó* megjegyzést.)

Egy esztétikai lexikonban mégiscsak jó lenne azonban lehetőleg teljes képet adni az egyes esztétikai irányzatokról: miért, és mennyiben voltak önálló irányzatok, mennyiben értek el viszonylagos eredményeket, mi volt a jellemzőjük és mi a marxista kritikájuk?

Próbáljunk egy más tárgykört. Minden valamire való művésznek, zenésznek, költőnek, festőnek egyaránt van ars poeticája. Az esztétikai kislexikon *nem ismeri* ezt a fogalmat. Persze ha Arany kimaradhatott, miért ne maradhatna ki ez is. De hiányoznak az olyan esztétikai fogalmak is, mint a bizarr, a furcsaság, a túlzás. Igaz, a túlzás helyett benne van a torzítás, teljesen torz beállításban. A komikumnak ugyanis nem a torzítás a lényege, hanem a túlzás vagy a kicsinyítés. Az viszont túlzás, hogy hiányzik a torzkép.

A címszavak között találunk néhány olyan művészeti irányzatot, amely jellemző a modern művészetek történetére. De nem találunk semmit az op artról, a popartról, vagy a tassizmusról. Igaz, a barlangi festészetről vagy a gyökérszobrászatról sem. Ezek nélkül pedig éppoly kevésbé érthető meg a mai művészet, mint az izmusok nélkül.

A címszavak között megtaláljuk a képzőművészeti életkép fogalmát: az irodalmi életképét nem.

Minden lexikonnak egyik fontos eleme a forrásmunkák, a szakirodalom megjelenése. A munkatársak valóban a legfontosabb és átfogó érdekű szakmunkákat igyekeztek föltüntetni a címszavak alatt. Szaklexikonban azonban ez elszomorítóan kevés. Nem fogadhatjuk el azt a gyakorlatot sem, hogy az egyes művek magyar kiadásának a dátumát adják meg, még akkor sem, ha erre külön utal az előszó. Így történhet meg, hogy Bergson 1968-as, Giordano Bruno 1950-es és Csernisevskij például 1952-es kiadási dátummal szerepel mint forrásmunka.

Marad végül maga a szöveg, illetve a fölösleges címszavak. Az Irodalmi lexikon egyik kritikusa évekkal ezelőtt azért rőttá meg a szerkesztőket, hogy túl sok a címszó, fölvettek jelentéktelen írókat is a névsorba. Teljesen téves és antilexikális szemlélet ez, mint ahogyan antilexikális és antimarkista szemléletet tükrözött annak a kiadói szerkesztőnek a véleménye is, aki azért marasztalta el az Új Magyar Lexikont, mert „fasiszta és jobboldali elemeket is fölvet”. A helyesen értelmezett lexikonszerűség és elviség nem a kihagyásban, hanem a tartalmas kritikában nyilvánulhat csak meg. Egy címszó önmagában ritkán lehet fölösleges! Ez a megfogalmazástól, a mondanivalótól függ. Ilyen értelemben ér-

zem fölöslegesnek például az anyag vagy az élettapasztalat meghatározást. Nem hiszem, hogy valaki azért keresi meg az anyag címszót, hogy megtudja: „1. valamely műben feldolgozott élettapasztalatok összessége, 2. valamely művészeti ág, műfaj egynemű közege.”

A magyar esztétikát nemegyszer éri a vád, nem tudnak helyesen magyarul. A német esztétikából átvették azt a szokást, hogy a főneveket, esztétikai fogalmakat melléknevekkel helyettesítik. Pl. a fenéséges. Ilyen értelemben is elmarasztható a lexikon, a komikum helyett például a „komikusról” ad címszót.

Olykor persze a szöveg nemcsak boszszant, hanem szórakoztat is. Például az akt meghatározása: „meztelen test művészi ábrázolása. Mivel a teljes meztelenség a kezdetekben a legfontosabb aktusokkal kapcsolódott össze (nász, kultikus szertartások) az aktábrázolások a közönség legmagasabbrendű eszméit testesítették meg... Primitív közösségek érdekei fejeződtek ki a termékenységi szertartásoknál használt szobrocskák szexuálisan eltúlzott arányaiban (Willendorfi Vénusz).”

A szöveg legmélyén van igaz gondolati mag. De ez a megfogalmazás enyhén szólva kételyeket kelt bennünk. Nem tudom például, hogy a nász csak az őskorban volt-e meztelenséghez kötve? Lehet, hogy ma búvárruha viselése kötelező a nászéjszakán? A Willendorfi Vénusz szobrának domborulataiban nem tudtam fölfedezni semmiféle *csak* primitív népekre jellemző érdeket. Pedig az aktszobrokban is tükröződhet és tükröződik is egy-egy korszak, társadalom mentalitása, erkölce, világképe; például csak a görög szobrászaton belül is más és más a korszakok szépségideálja. Igaz, visszahathat a formára az anyag is. Más a formavilága, statikája például egy néhez kőből faragott szobornak, mint egy bronz vagy alumínium ötvénynek. Ez azonban már az ugyancsak *hiányzó* „anyagszerűség” fogalmi körébe tartozó kérdés.

Hosszú időszak mulasztásai után a lexikonok reneszánszát éljük. Az általános lexikonok mellett az elmúlt években egyre-másra jelennek meg a szaklexikonok, s ennek a ténynek fontosságát, fölbecsülhetetlen jelentőségét a tudomány, az ismeretterjesztés, a világnézeti nevelés szempontjából — senki sem tagadhatja.

A szaklexikonoknak az a szerepük, és létjogosultságukat is csak az indokolhatja, ha szakterületükön többet, pontosabban tudnak nyújtani, mint az általános lexikonok. Az Esztétikai Kislexikon nem teljesíti ezt a funkcióját. A már megjelent Irodalmi Lexikon és a többi szak-

lexikon fölöslegessé teszi létét. Az Irodalmi Lexikonban például szinte minden irodalomelméleti, esztétikai fogalom megtalálható — sőt nem is ritkán szövegei, meghatározásai sem szegényebbek, mint az Esztétikai Kislexikoné.

A könyvtárosoknak figyelmébe ajánljuk a fentebbi tényeket, s azt, hogy

készüljenek föl arra, hogy ha az érdeklődők nem találják meg a keresett címszavakat, vagy nem találják esetleg ki-elégítőnek a kapott magyarázatot, az Irodalmi vagy a többi lexikon segítségével tájékoztassák őket. (Kossuth, 400 l. 60 Ft. UK 691 200.)

Szalay Károly

könyvtári szakirodalom

AZ NDK KÖNYVTÁRÜGYÉNEK 20 ÉVE

20 Jahre Bibliothekswesen der Deutschen Demokratischen Republik

A „Der Bibliothekar” 1969. évi 7. és 8. összevont számaként a Német Könyvtáros Szövetség tanulmányorozatban adott átfogó képet az NDK könyvtárügyének 20 évéről.

A kiadvány a könyvtári fejlődésnek az NDK megalakulásától eltelt 20 év alatt megtett útját és a mai állapotot foglalja össze, emellett a fejlődés további irányát is vázolja, szoros összefüggésben a szocialista társadalmi rendszer kibontakozásával. A könyvtárügy intézményrendszereiről, hálózatairól különálló cikkekben ad képet. Ismerteti az általános nyilvános (közművelődési) könyvtárak fejlődését, külön tanulmányban foglalkozik a szakszervezeti könyvtárak fejlődésével, az általános, az orvosi szakkönyvtárakkal, az egyetemi és főiskolai könyvtárakkal.

Az NDK könyvtárügyének fontos háttérköve és így a legtöbb cikk témája az 1968. május 31-i minisztertanácsi rendelet a könyvtári rendszer feladatairól. Első a német könyvtárügy történelmében ez a rendelkezés, amely a könyvtárügy egészével foglalkozik. A rendelet azt a szoros összefüggést fejezi ki, amely a könyvtárakkal szemben támasztott növekvő követelmények és a társadalom egyetemes fejlődése között fennáll, de az is kifejezésre jut benne, hogy a könyvtárügy a társadalmi élet minden területének felemelkedése számára aktív és jelentős tényező, a könyvtárak a tudományos-technikai haladás megvalósításának nélkülözhetetlen eszközei. A központi gondolat a könyvtárügy egysége.

A Német Könyvtáros Egyesület kialakulásával foglalkozó cikk is az egység megteremtését tűzi ki az egyesület legfontosabb céljaként. Egyébként a könyvtárügy terén világszerte tapasztalható törekvéseknek megfelelően a legtöbb tanulmány az integrációt jelöli meg, a modern könyvtárügy megvalósításának

előfeltételeként. Az egységet nem valami mechanikus hálózategyesítésben látják, hanem „minden terület kooperáló könyvtárai sokféleségének egységét” írja pl. G. Meyer A tudományos könyvtárak fejlődése az NDK-ban című cikkében.

Több tanulmány, így pl. W. Mühle: A népkönyvtártól az állami közművelődési könyvtárig (Von der Volksbücherei zur staatlichen allgemeinbildenden Bibliothek) jelzi a gyors funkcióváltást, amely a közművelődési könyvtárügyben ebben az évtizedben előállott. A szocialista demokrácia fejlődésével együtt kiemelkedik a feltárás és az információs tevékenység fejlődése. A könyvtári rendszerben egyre inkább nem a tudományos és a közművelődési, hanem az általános könyvtári és a speciális, illetve szakkönyvtári megkülönböztetés kezd előtérbe kerülni. Figyelemre méltó pl. a már említett minisztertanácsi rendelet következő bekezdése: „Azokban a megyékben, amelyekben ezeket a feladatokat (egyebek között a tudományos irodalom gyűjteményének megteremtését) egyetemi v. főiskolai könyvtár nem végzi, a városi-megyei könyvtárat, vagy a megyében levő tartományi könyvtárat (Landesbibliothek) kell a megye általános tudományos könyvtárává fejleszteni.” (73. l.)

A könyvtárügy illetve a könyvtári tevékenység legfontosabb részterületeire is szentel egy-egy tanulmányt. Ismerteti a központi módszertani intézmények fejlődését, a képzés és továbbképzés, a bibliográfiai munka, a tájékoztató és dokumentációs tevékenység, az irodalompropaganda helyzetét és problémáit.

A könyv függeléke az NDK könyvtárügyének 20 évére vonatkozó időrendi táblát, az időszakra vonatkozó fontosabb cikkekről és kiadványokról szóló bibliográfiát és részletes (tárgy, személy és hely) mutatót közöl.

S. I.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Tapasztalataink c. sorozatának 9. füzeté a gyakorlati tapasztalatokon kívül elvi, módszertani anyagot is közöl a könyvtárakban működő, felnőtteket tömörítő körök problémáiról.

Mikó Zoltán, aki a füzetet szerkesztette, a művelődési körök létrehozásával és működésével kapcsolatos tapasztalatokat összegezte és belőlük általánosítható megállapításokat vont le. Körvonalazta a körök célját, a könyvtári művelődési körök speciális jellegét, rámutatott a sajátos ismertető jegyekre, melyek megkülönböztetik ezeket a népművelés területén működő egyéb köröktől.

Szerinte „... a közművelődési könyvtár nem csupán a szépirodalom népszerűsítője, hanem az a feladata, hogy a tudományok és a gyakorlati élet könyvekben összefoglalt hatalmas ismeretanyagát közkinccsé tegye.” A könyvtárban működő művelődési köröket nyilván ennek a szolgálatába kell állítani. Megtanítani a tagokat a könyvtár használatára, felhívni figyelmüket a könyv szerepére, az önművelésben betöltött helyének fontosságára.

A rövid összefoglalóból két dolgot szeretnék kiemelni. Arra a kérdésre, hogy könyvtári feladat-e az ilyen művelődési körök létrehozása, a szerző igennel felel. Még határozottabb igennel lehet felelni a községi könyvtárakban működő művelődési körök, könyvbarát klubok stb. esetében. Helyes és jó lenne, ha ez a néhány éve elindult mozgalom nem redkne meg csak az ifjúság összefogásánál, hanem maga köré gyűjtené — a volt falusi olvasókörökhöz, munkás olvasókörökhöz hasonlóan — a felnőtt embereket, olvasókat is.

A másik: a szerző hangsúlyozza a kö-

rök társadalmi vezetésének fontosságát, amely azonban önkormányzat nélkül csak félmegoldás. Igaza van, de megállapításához még hozzátehetnénk azt is, hogy a társadalmi élet demokratizmusát meg kell tanulni — és ebben jó szolgálatot tehetnek ezek a körök, klubok, különösen a falusi fiatalokat, felnőtteket tömörítő együttesek, csoportok. A körök, klubok erjesztői lehetnek a közösségi szellemnek, alakítói, formálói az egyén fejlődésének.

Mikó Zoltán az általános művelődési körök szervezése mellett tör lándzsát, és igazát bizonyítja a községekben működő könyvbarát-klubok tapasztalatai, melyek igazolják azt a módszertani alapelvet is, hogy a klubok programjában bő teret kell adni a játéknak, a játékos foglalkozásoknak.

A kötet két másik tanulmánya a 22-es és az 5-ös Fővárosi Szabó Ervin könyvtárak ifjúsági klubjainak gyakorlati munkáját mutatja be, példákkal illusztrálva az ilyen jellegű körök működésének hasznosságát, mind az egyén, mind a könyvtár szemszögéből.

Az utolsó írás ismerteti a csoportos foglalkozások összeállításának és megrendezésének néhány módszerét. A füzet végén a körök vezetői részére összeállított irodalomjegyzék található.

A kiadvány a fővárosi könyvtárakban működő körök, klubok tevékenységéről szól, ezeknek adottságai nem azonosak a falusi könyvtárakban dolgozó csoportokéival. Ettől függetlenül a községi könyvtárosok sok jó ötletet használhatnak belőle, de még jobb lenne, ha a Könyvtártudományi és Módszertani Központ összegyűjtené és kiadná a községi klubok tapasztalatait is (FSZEK, 67 l.)

Tóth Dezső

bibliográfiák

TÖRTÉNELEM, FORRADALOM

Bibliográfiai kalauz a magyar munkásmozgalom történelmének tanulmányozásához

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár bibliográfiai kalauza a magyar munkásmozgalom 1848—1919 közötti első szakaszának irodalmát tárja fel. A kötet nem a tudományos kutatók használatára készült. Népszerűsítő jellegű, s a magyar munkásmozgalom történetével foglalkozó egyetemi ifjúságnak, a marxizmus—leninizmus esti egyetemek hallgatóinak kíván segítséget nyújtani tanulmányaikhoz. Haszonnal forgathatják a pedagógusok és

a történelem iránt behatóbban érdeklődő olvasók is.

A kötet „A magyar forradalmi munkásmozgalom” c. tankönyv felépítését követi. Így az 1848. március 15. és az 1919. augusztus 1. közötti hét évtized munkásmozgalmának irodalmát öt fejezetre bontja. Az elsőben a magyarországi szocialista munkásmozgalom kezdetével foglalkozik. A második részben a századforduló és az első világháború közötti

időszak munkásmozgalmát, a szociáldemokrata mozgalom erősödését és a baloldali ellenzék kialakulását ismertető dokumentumokat tárja fel. A következő fejezet az első világháború időszakát, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom magyarországi hatását s a forradalmi válság kialakulását dolgozza föl. A negyedik és ötödik rész az 1918-as polgári forradalom és a KMP megalakulásának, valamint a Tanácsköztársaság időszakának dokumentumait gyűjti egybe.

A kötet elsősorban a munkásmozgalom történetére vonatkozó összefoglaló kiadványok, dokumentum kötetek, emlékiratok és publicisztikai gyűjtemények anyagát dolgozza fel. Címleírásai ennek megfelelően nagyjából elemzőek, a nagyobb korszakot átfogó gyűjteményeket igyekeznek több vonatkozásban is föltárni. Anyaga a közművelődési könyvtárakban általában fellelhető könyvekre épül. Éppen ezért 1945 előtt kiadott könyveket és folyóiratcikkeket nem tartalmaz.

A kalauz tipográfiai megoldása a használhatóságot segíti. Az egyes oldalak

margóján a munkásmozgalom fontosabb eseményei időrendben, eseménynaptárszerűen sorakoznak. A bibliográfiai tételek ehhez a kronológiához igazodnak. A tételeket, ha ez szükségesnek mutatkozik, annotációk egészítik ki.

A szerkesztők abból a meggondolásból kiindulva, hogy a kalauz népszerűsítő jellegű, a történelmi forrásanyagokon, tanulmányokon, emlékiratokon kívül szépirodalmat (elsősorban regényrészleteket, egyes esetekben verseket) is felvettek a tételek közé. Ez bizonyos következetlenségekhez vezetett. Néhol annotáció helyett kitalált alcímeket építettek a címleírásba.

Az eligazodást megnehezíti az, hogy a hely-, név- és tárgymutató a szerkesztők ígérete szerint a későbbiekben megjelenő 2. kötetben lesz. Sajnos, az első részben még tartalomjegyzék sem segíti az eligazodást, s ha az olvasó nem tudja valamely esemény megközelítő dátumát, a rávonatkozó irodalmat csak hosszas keresés után találja meg. (FSZEK, 1969. I. kötet. UK. 690 864)

Ónódy Miklós

Könyvtári híradók

HÍRADÓ címmel évente kétszeri megjelenésre tervezett tájékoztatót adott ki a Veszprém megyei könyvtárak együttműködési tanácsa. Az 1. szám a már eddig is sikeresen együtt dolgozó különböző hálózatok közérdekű problémáiról jól tájékoztat: a tanácsi könyvtárhálózat 20 éves fejlődését áttekintő írásból kiderül, hogy az új megyei könyvtárba 1969. első felében 740-nél több olvasó iratkozott be, és az intézmény 12 000-nél több látogatót fogadott, mint egy évvel korábban; a Vegyipari Egyetem Könyvtárának 20. évéről szóló cikk a könyvtár reprográfiai szolgáltatásai iránti nagy érdeklődést emeli ki; a szakszervezeti könyvtárak munkáját ismertető írásból a körzeti könyvtárak munkájának eredményessége a figyelemre méltó (az olvasók számának több mint negyedét a két körzet adja). A megyei könyvtár iskolai könyvtárakkal foglalkozó szakreferensének összefoglalásából még mindig a bajokról értesülhet az olvasó: a járási tanácsok nem kötötték szerződést a Könyvtárellátóval; általános az a gyakorlat, hogy a járási gazdasági felügyelő vásárolt könyveket az iskolák megkérdezése nélkül; helyenként ügynöktől is vásárolnak.

AZ ENCSI JÁRÁSI KÖNYVTÁR HÍRADÓJA a tanácsi könyvtárhálózat alapításának 20. évfordulója alkalmából igen alapos, elemző cikkekben tekinti át területének könyvtári helyzetét. A járás

olvasótáborának növekedése nem állt meg az elmúlt évben, csak a fejlődés üteme lett lassúbb: 1968-ban 416-tal több olvasó iratkozott be a könyvtárakba mint 1967-ben. A 84 községből álló mammutjárás könyvtárügyének továbbfejlesztése érdekében a járási könyvtár a körzeti könyvtárak rendszerének kiterjesztésére törekszik. Erőfeszítéseinek sikerét bizonyítja, hogy a 12 már működő körzeti könyvtáraiba a lakosság 29,1%-a iratkozott be, szemben a körzeten kívüli könyvtárak 23,2%-ával. A járás jó könyvtári eredményeinek másik oka a könyvtárosgárda stabilitása: jóval több mint egyharmaduk — 33 könyvtáros — 12 évnél régebb idő óta dolgozik a könyvtárban, közülük egy, a szemerei Ványai László a könyvtár alapításától, 1949-től kezdve. A kitűnően szerkesztett híradó 10 friss építkezésről, illetve építési tervről is tudósít.

Könyvtári kiadványok

A MAGYAR HÍRLAPOKBAN 1968-ban megjelent könyvtári vonatkozású cikkek jegyzékét közli a Magyar Könyvtártudományi Bibliográfia 2. sz. sorozatának új füzetében a Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A csaknem tíz éve megjelenő sorozat 1-es számmal jelölt kiadványai könyveket, folyóiratcikkeket tárnak föl; a 2-essel jelölt füzetek 1962 óta rendszeresen számba veszik az országos és helyi lapok könyvtári közleményeit. Az új füzet beosztása követi az eddigiekét: az első rész megyék — s ezen belül könyvtártípusok — szerint tartalmazza a könyvtári vonatkozású cikkek címléírásait, a második tárgy szerinti csoportosításban sorolja föl a közleményeket.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁR Az 1918—19. évi forradalmak a Pest megyei sajtó tükrében című repertórium a megjelenési hely szerinti betűrendben, azon belül időrendben közli a cikkek címét, tartalmukat pedig vagy annotációval vagy kiemelt idézettel, olykor mindkettővel jellemzi. A gyűjtés a korszak valamennyi fontosabb sajtótermékére kiterjedt, csupán a néhány számmal jelentkező, rövid életű lapok maradtak ki belőle. Az összeállítás Boros Pál munkája, a címlapot Balogh László tervezte.

AZ 1966—67. ÉVI KANDIDÁTUSI ÉS DOKTORI DISSZERTÁCIÓKRÓL katalógust bocsátott ki az MTA Könyvtára. Ez a kötet már a 4. a disszertáció-katalógusok sorában; azoknak a kutatóknak munkáját kívánja megkönnyíteni, kik a kéziratárban keresnek forrásokat. A nyomtatásban beadott disszertációkat a katalógus nem sorolja föl.

SZEGED FÖLSZABADULÁSÁTÓL az ország felszabadulásáig a címe a Somogyi Könyvtár kiadványai c. sorozat 9. füzetének, mely az 1944. október 11-től 1945. április 4-ig tartó időszak eseménynaptára. A hónapokra, ezeken belül napokra bontott tömör fogalmazású kronológiát Péter László állította össze, mégpedig az országos és nemzetközi eseményeket a Felszabadulás c. dokumentumkötet, a szegedi és környékbeli adatokat a helyi lapok alapján. A gondos, alapos — minden apró eseményt is számbavevő — füzet kitűnő segédesszüközze lesz a jubileumi előkészületeknek. Külön érdeme, hogy idejekorán jelent meg!

ELKÉSZÜLT a Településeink könyvtári ellátása 1968. c. statisztikai kimutató kiegészítő füzet, mely a gyermekolvasók adatairól tájékoztat. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ által összeállított füzet nagyságrendben (a lakosság lélekszáma szerinti sorrendben) sorolja föl az ország regionális szerepű településeit, mind-egyiknél föltüntetve, hogy mennyi az általános isko-

lai tanuló, ezek közül hány iratkozott be a könyvtárba, mekkora könyvtári állomány várja a gyermekeket, hány kölcsönzés történt az év folyamán és hány látogatója volt a könyvtárnak.

TORNYAI JÁNOS-bibliográfiát adott ki a Hódmezővásárhelyi Megyei Könyvtár. A reprodukciókkal díszített, finom papíron készült kiadvány, melyet Tóthpál József állított össze az Alföld nagy festőjének 100. születési évfordulójára, azzal, az utószóban bevallott szándékkal is készült, hogy kiindulásul szolgáljon egy majdani Tornyai-emlékkönyv összeállításához. A bibliográfia előbb Tornyai János írásait, majd a róla szóló irodalmat sorolja fel, közli Pákozdi Ferenc és Polner Zoltán versét, valamint egy részletet Szalay Ferenc megemlékezéséből, végül névmutatóval zárul.

„TÖRTÉNELMET CSINÁLUNK” címmel a Győri Megyei Könyvtár kétkötetes jubileumi kiadványt jelentetett meg, mely Győr, Sopron és Magyaróvár 1919-es sajtójának a Tanácsköztársaság eseményeiről szóló cikkeiből közlő válogatást. A cikkgyűjtemény annak a helytörténeti vállalkozásnak a folytatása, mely előbb az 1917-es, az októberi forradalomra reagáló, majd az 1918-as, az őszirózsás forradalom idején írott újságcikkeket gyűjtötte egybe („... két nép szíve dobbant itt össze...” és „Friss szelek fújnak...” — címmel.) A „Történelmet csinálunk” bevezető tanulmányát Pernes Gyula írta, összeállító a helytörténeti munkacsoport tagjai. Az első kötet általában tekinti át a korabeli megyei sajtót, a második a Tanácsköztársaság gazdaságpolitikájával foglalkozik.

*A Kiskunhalasi Járási Könyvtár könyvkiválasztó tere az üvegmozaik burkolatú pil-
lérek között jól áttekinthető, a fémvázak állványok között igen jól lehet tájékozódni
(Magyari János felvételei)*

Ara: 6,- forint